

**KONCEPCJA ROZWOJU TURYSTYKI
WZDŁUŻ NYSY ŁUŻYCKIEJ
NA TERENIE POWIATU ŻARSKIEGO**

Opracowanie na zlecenie Powiatu Żarskiego

autor: mgr **Grzegorz Szalpuk**

Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Zielonej Górze

Zielona Góra, grudzień 2008 r.

SPIS TREŚCI

I.	Cel i zakres opracowania.....	3
II.	Znaczenie i wartość turystyki.....	4
II.1.	Stan turystyki w świecie.....	5
II.2.	Stan turystyki w Polsce, na rynku regionalnym i lokalnym.....	6
III.	Charakterystyka obszaru Powiatu Żarskiego i poszczególnych gmin leżących nad Nysą Łużycką.....	15
IV.	Charakterystyka rzeki Nysy Łużyckiej.....	20
V.	Uwarunkowania rozwoju turystyki w Powiecie i potencjał walorów.....	23
V.1.	Walory przyrodnicze.....	24
V.2.	Walory antropogeniczne.....	31
V.3.	Walory specjalistyczne.....	35
V.4.	Infrastruktura turystyczna.....	36
V.5.	Dostępność komunikacyjna.....	38
VI.	Analiza SWOT.....	40
VII.	Znaczenie docelowe. Prognozy rozwoju turystyki.....	43
VII.1.	Kierunki rozwoju turystyki.....	43
VII.2.	Preferowane formy turystyki.....	44
VII.3.	Elementy promocji.....	46
VII.4.	Znaczenie współpracy w rozwoju turystyki.....	49
VIII.	Środki Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej jako potencjalne źródła finansowania rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej na terenie Powiatu Żarskiego.....	52
VIII.1.	Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”.....	55
VIII.2.	Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013.....	58
IX.	Podsumowanie.....	60
	Spis tabel.....	62
	Spis wykresów.....	63
	Spis rysunków.....	64

I. Cel i zakres opracowania.

Celem opracowania koncepcji rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej na terenie Powiatu Żarskiego jest stworzenie dokumentu, który nakreślałby kierunki i możliwości rozwoju turystyki w oparciu o jej potencjał zastany, oraz w oparciu o przyszłe możliwości rozwoju. Zgodnie z założeniem dokument ten powinien być wykorzystany przez władze powiatu żarskiego do identyfikacji możliwych do realizacji projektów turystycznych, które mogłyby ubiegać się o dofinansowanie ze środków Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 oraz Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie i Dolnośląskie) – Saksonia 2007 – 2013, które realizowane będą m.in. na terenie Powiatu Żarskiego w ramach Celu 3 polityki spójności Unii Europejskiej – Europejska Współpraca Terytorialna.

Przygotowując niniejszą koncepcję opierano się na dokumentach strategicznych dotyczących rozwoju turystyki na rynku krajowym, regionalnym, oraz na dokumentach o znaczeniu strategicznym, dla badanego obszaru – powiatu żarskiego, dotyczących różnych kierunków rozwoju z pośród których wymienić należy: Strategię rozwoju społeczno-gospodarczego powiatu żarskiego na lata 2003 – 2012, Program ochrony środowiska dla powiatu żarskiego na lata 2004 – 2011.

Opracowanie to ma charakter koncepcyjny, zatem może być ono również wykorzystywane do programowania i projektowania na jego bazie działań w ramach przyjętych szczegółowych strategii dotyczących rozwoju turystyki na terenie powiatu żarskiego, a zwłaszcza na terenie gmin z dostępem do rzeki granicznej Nysy Łużyckiej.

Zakres tematyczny prezentowanego dokumentu obejmuje zarówno analizę stanu istniejącego w odniesieniu do turystyki, jak też określenie jej prognozy rozwoju w oparciu o jej możliwe kierunki oraz preferowane formy. Ważną część w niniejszej koncepcji stanowi również analiza słabych i mocnych stron rozwoju turystyki występujących obecnie oraz szans i możliwości jej rozwoju w przyszłości – SWOT.

Zakres przestrzenny opracowania dotyczy powiatu żarskiego, a zwłaszcza jego jednostek przestrzennych – gmin, do których należą: gmina Brody, gmina Trzebiel, gmina Łęknica, gmina Przewóz, leżących nad graniczną rzeką Nysą Łużycką.

II. Znaczenie i wartość turystyki.

Turystyka jest zjawiskiem o ważnym znaczeniu we współczesnym świecie. Towarzyszy współczesnemu człowiekowi coraz częściej w różnych aspektach jego życia. Zakres, skala oraz intensywność oddziaływania funkcji turystyki mogą być różne. Mogą się one przejawiać w sferze: społecznej, psychologicznej, kulturowej, ekonomicznej, przestrzennej. Zatem można jej funkcje rozpatrywać w odniesieniu do gospodarki, środowiska przyrodniczego, kulturowego oraz społecznego. W tym ostatnim przypadku o funkcjach turystyki możemy mówić w takim samym stopniu w odniesieniu do jednostki, jak i całych grup społecznych i to zarówno jeśli chodzi o turystów, jak i ludność terenów odwiedzanych.¹

Duże znaczenie rozwoju przypisywane jest turystyce transgranicznej, rozwijanej na terenach po obu stronach granic państwowych, w tym przypadku Polski i Niemiec. Obszary te spełniają rolę pomostów, których rozwój powinien następować w sposób najszybszy i korzystny dla obu stron. Dzięki efektywnej współpracy (tak jak ma to już miejsce na przykładzie powiatu żarskiego), wykorzystywaniu swoich doświadczeń i wdrażaniu ich na cały obszar, a także uwzględnianiu parametrów zrównoważonego rozwoju, istnieje dużo większa szansa na intensywniejszy rozwój społeczny i gospodarczy właśnie dzięki turystyce. Dlatego też zajmowanie się rozwojem turystyki na terenie powiatu żarskiego jest uzasadnione, wskazane i konieczne.

Dla potrzeb niniejszego opracowania i późniejszego jego znaczenia dla obszaru powiatu żarskiego bardzo ważne jest uzmysłowienie sobie funkcji gospodarczej turystyki. Jest ona przedmiotem dużego zainteresowania i wsparcia ze strony władz europejskich, krajowych i regionalnych, które dostrzegają jej znaczenie gospodarcze. Ma to swoje odzwierciedlenie w różnych programach i funduszach europejskich, krajowych i regionalnych. Ich wykorzystywanie przez władze lokalne – powiatu żarskiego, a co za tym idzie współfinansowanie przez inne instytucje, daje szansę rozwoju, w przypadku braku lub niedostatecznej ilości środków finansowych własnych. Gospodarka turystyczna, tam gdzie się rozwija stanowi obecnie znaczącą dziedzinę gospodarowania, angażując znaczny potencjał ekonomiczny i kadrowy. Jest ona źródłem koniunktury gospodarczej dla kilkunastu różnych dziedzin gospodarowania w danym regionie. Ze względu na udział pracy ludzkiej stanowi sektor o istotnej roli w dziedzinie zwiększania zatrudnienia i przeciwdziałaniu bezrobociu. Turystyka i podróże dają zatrudnienie dla ludzi o różnych kwalifikacjach (w hotelarstwie, działalności biur podróży czy transporcie), tworząc jednocześnie specjalności niewystępujące w innych branżach (piloci, przewodnicy). Ponadto do branż prowadzących działalność gospodarczą na rzecz gospodarki turystycznej można

¹ W. Alejziak: *Turystyka w obliczu wyzwań XXI wieku*. Albis. Kraków 2000, str. 30.

zaliczyć m.in.: rolnictwo, przetwórstwo rolno – spożywcze, handel, gastronomię, rzemiosło, transport, budownictwo, usługi finansowo – ubezpieczeniowe, telekomunikację.

Bez wątpienia zatem turystyka jest bardzo szybko rozwijającą się gałęzią gospodarki, stając się istotnym stymulatorem rozwoju gospodarczego obszarów - kraju, województwa, powiatu i gminy. Znaczenie rozwoju turystyki i jej oddziaływania odczuwalne jest na wstępie na rynku lokalnym, ponieważ tam się rozwija, dzięki występującemu potencjałowi.

Uzmysłowienie sobie jej wartości wpływa na różne sfery życia. Zatem określenie jej funkcji, zarówno tych dodatnich jak i ujemnych jest bardzo ważne na różnym poziomie – planowania, realizowania, rozwijania. Analiza znaczenia i oddziaływania poszczególnych funkcji powinna sprowadzać się do propagowania funkcji pozytywnych i eliminowania, bądź ograniczania negatywnych. W związku z powyższym turystyka powinna być przedmiotem dużego zainteresowania i wsparcia ze strony przedstawicieli świadomych jej rozwoju władz lokalnych, a co za tym idzie pomoc i stymulowanie do rozwoju powinno być silnie widoczne i odczuwalne.

Już na wstępie podkreślić trzeba, że turystyka na terenie powiatu żarskiego może stanowić ważny potencjał rozwoju gospodarczego regionu, a jej rozwój powinien postępować w oparciu o wytworzenie (bądź wykorzystanie już istniejących) i wypromowanie produktów turystycznych. Produkty takie należy „budować” wykorzystując potencjał przyrodniczy i kulturowy występujący na terenie powiatu w postaci poszczególnych, bardzo często pojedynczych walorów.

II.1. Stan turystyki w świecie.

Według danych UNWTO² w 2007 roku na świecie zrealizowano 903 mln międzynarodowych wizyt – podróży turystycznych. W stosunku do roku 2006 oznacza to przyrost o 6,6%. W odnotowanych, pierwszych czterech miesiącach 2008 roku liczba podróży wzrosła o ok. 5%³. Europa jako kontynent pozostaje nadal i według długofalowych perspektyw rozwoju, pozostanie przez dłuższy czas najczęściej wybieranym kierunkiem destynacji. W 2007 roku liczba przyjazdów do państw europejskich wzrosła o 5%. Wzrasta również liczba przyjazdów do państw Europy Środkowo-Wschodniej, co jest wynikiem między innymi zmieniających się preferencji

² UNWTO – skrót literowy od nazwy Światowej Organizacji Turystyki (World Touristik Organization WTO). Od 23 grudnia 2003 roku stosuje się skrót UNWTO, wówczas to organizacja otrzymuje status wyspecjalizowanej agencji ONZ, przyznany jej na mocy specjalnej rezolucji Zgromadzenia Ogólnego ONZ.

³ Wszystkie dane pozyskano za pośrednictwem Instytutu Turystyki www.intur.com.pl.

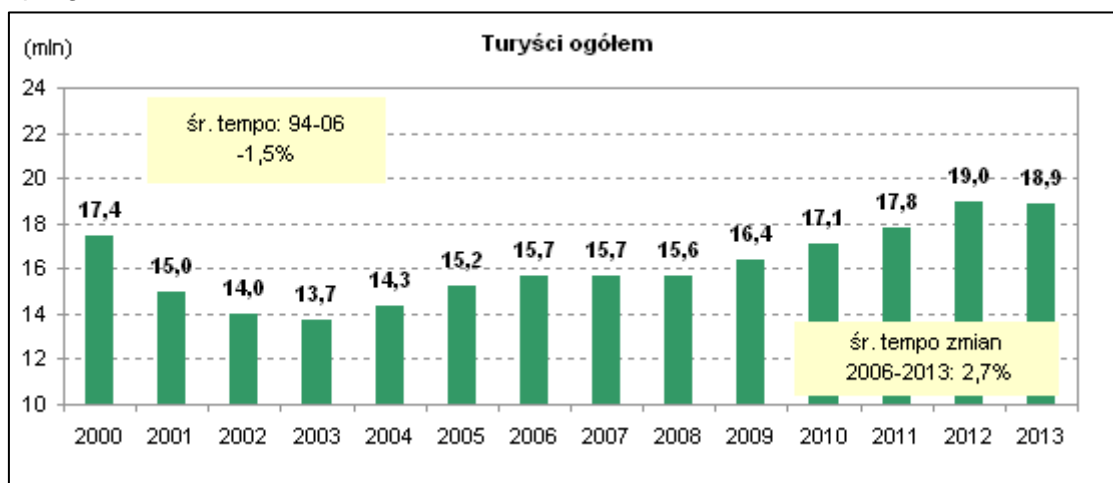
wyjazdów i stawia przez to m.in. opisywany obszar powiatu żarskiego na dobrej pozycji „startowej”.

Łączne wpływy z turystyki w 2007 roku wyniosły 856 mld USD (625 mld euro). W 2007 roku, według szacunków łączny popyt turystyczny na świecie wyniósł 7,1 bln USD, a według prognoz do roku 2018 roku popyt wzrośnie do ok. 13,2 bln USD. W 2007 roku w skali całego świata przemysł związany z turystyką i podróżami przyczynił się do wytworzenia 3,6% GDP - Produktu Krajowego Brutto (1830 mld USD). W przemyśle turystycznym znajduje zatrudnienie 79 mln osób (2,7% ogółu miejsc pracy).

II.2. Stan turystyki w Polsce, na rynku regionalnym i lokalnym.

Rozwój turystyki w Polsce, a zwłaszcza jej aspekt międzynarodowy, z punktu widzenia naszego kraju jako miejsca destynacji dla turystów zagranicznych (co jest również bardzo ważne z punktu widzenia obszaru powiatu żarskiego, leżącego na granicy z największym rynkiem turystycznym dla Polski), kształtuje się na średnim poziomie. Na podstawie danych szacunkowych przyjmuje się, że Polskę w 2007 roku odwiedziło 15 mln. turystów. Liczby mierzone ilością przyjazdów i średnim tempem zmian przedstawia wykres nr 1.

Wykres 1. Przyjazdy turystów zagranicznych do Polski w latach 1994 - 2006 i prognoza do 2013 r.

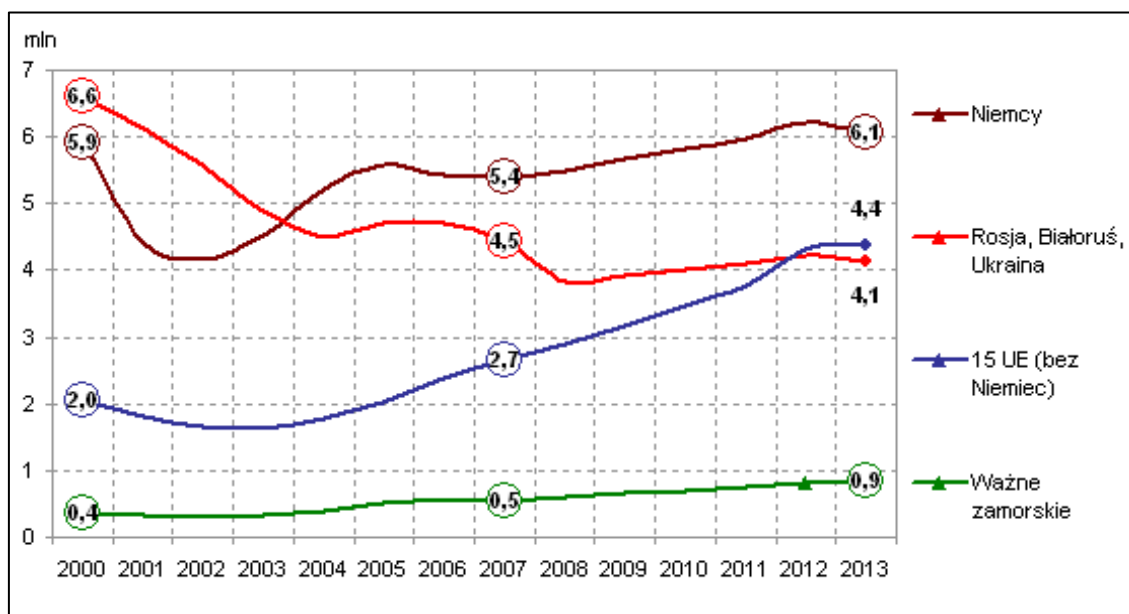
Źródło: oszacowania i prognozy Instytutu Turystyki (XII 2007).

W oparciu o badania Instytutu Turystyki i realną rzeczywistość, przedstawioną w powyższej tabeli, stwierdzić należy, że rzeczywiste średnie tempo przyjazdów turystów zagranicznych do Polski na przełomie lat 1994 – 2006 kształtuje się na poziomie ujemnym, co oznacza, że średnio liczba podróży spadała. Optymistyczne są

prognozy mówiące, iż na przełomie 2006 – 2013 średnie tempo przyjazdów turystów zagranicznych do Polski będzie dodatnie i uplasuje się na poziomie 2,7%.

Bardzo ważnym dla powiatu żarskiego jest udział turystów niemieckich w potencjale wszystkich turystów odwiedzających nasz kraj. Zgodnie ze stanem faktycznym Niemcy stanowią najliczniejszą grupą turystów odwiedzających Polskę. Ich udział kształtuje się na poziomie ok. 5,4 mln. Bardziej precyzyjnie, zwłaszcza w odniesieniu do innych lat, przedstawia to wykres nr 2.

Wykres 2. Przyjazdy turystów zagranicznych według głównych grup krajów (w mln).

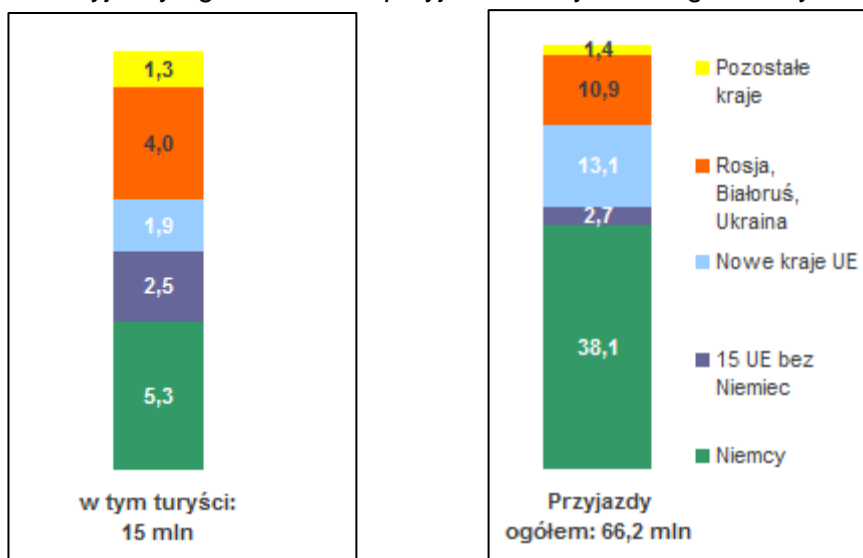

Źródło: oszacowania i prognozy Instytutu Turystyki (XII 2007).

Nie bez znaczenia dla rozwoju turystyki na terenie powiatu żarskiego pozostaje fakt przyjazdu tak zwanych odwiedzających jednodniowych, nie pozostających na nocleg. Na wartość wszystkich przyjazdów do Polski oszacowaną na poziomie ok. 66,2 mln osób, aż 38,1 mln, czyli ok. 57% stanowią Niemcy. Z punktu widzenia nomenklatury statystycznej odwiedzający jednodniowi nie są stricte turystami, ale z punktu widzenia i analizy na poziomie rynku lokalnego stanowią oni potencjał. Ich udział w stosunku do przyjazdów typowych turystów, to znaczy tych osób, które korzystają z noclegu, przedstawia wykres nr 3.

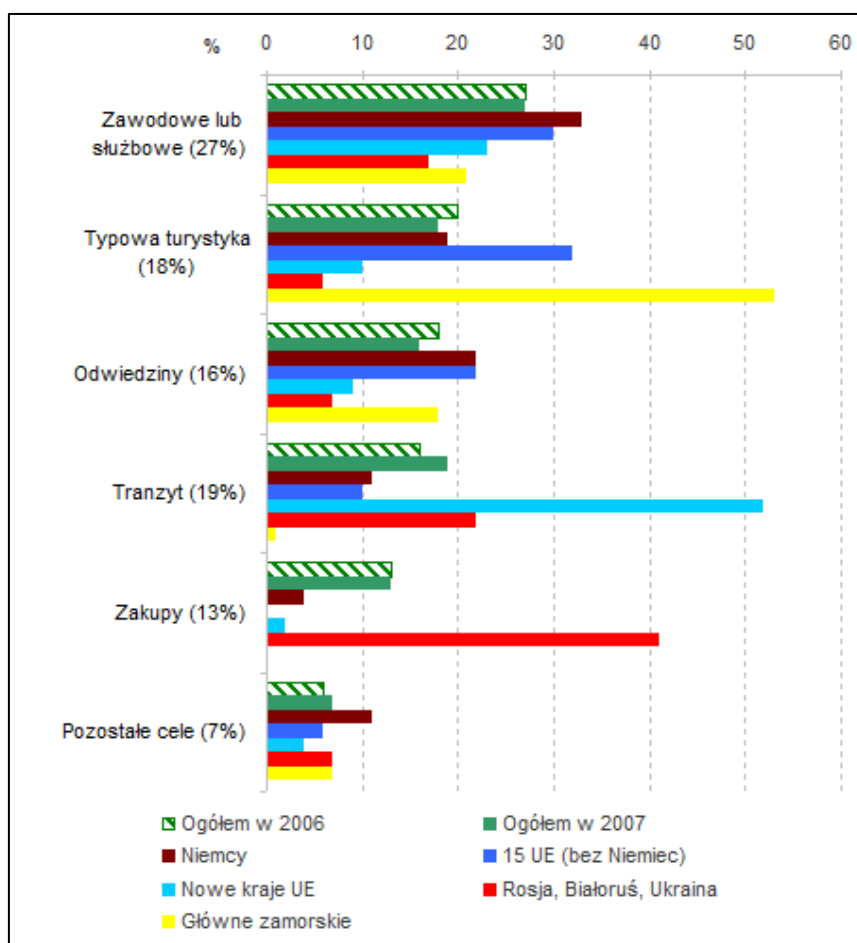
Ważne z punktu widzenia rozwoju kierunków turystyki jest określenie celów przyjazdów turystów zagranicznych. Dostyc optymistycznie przedstawia to wykres nr 4, z którego wynika, że cel typowo turystyczny – bardzo ważny dla rozwoju turystyki na terenie powiatu, wybiera 18% turystów i plasuje się on na trzecim miejscu wyboru, zarówno dla turystów ogółem, jak i dla turystów niemieckich.

Wykres 3. . Przyjazdy ogółem i liczba przyjazdów turystów zagranicznych w 2007 roku.

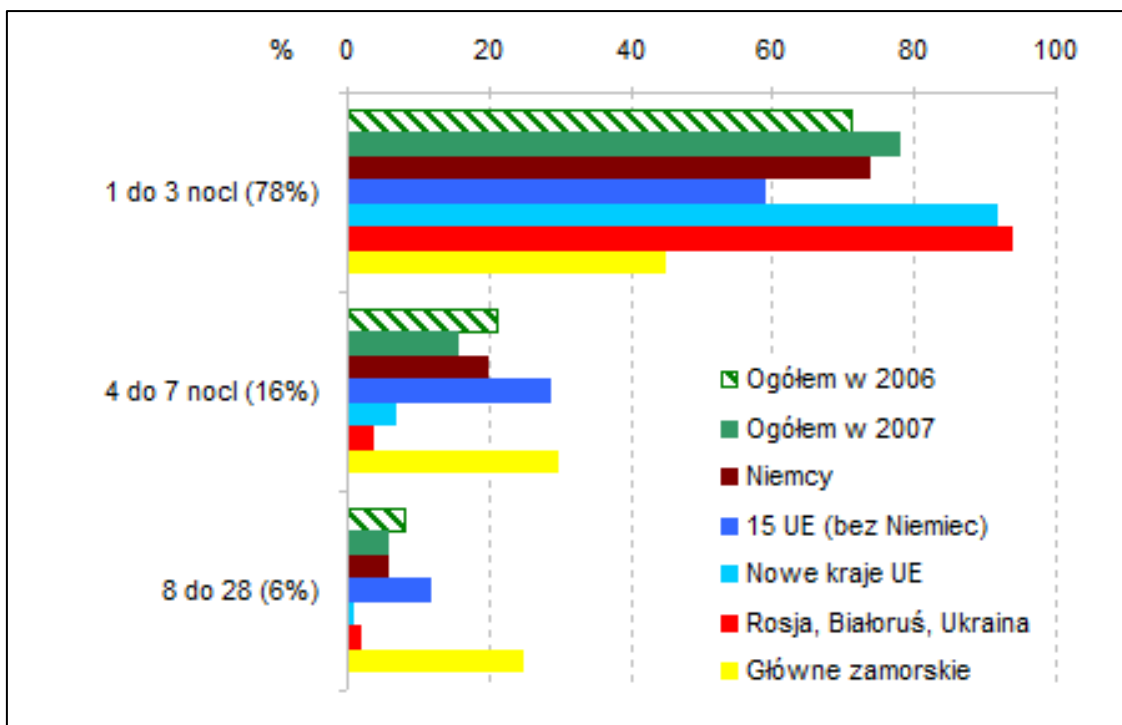
Źródła: GUS i oszacowania Instytutu Turystyki.

Wykres 4. Przyjazdy turystów zagranicznych do Polski według podstawowych celów pobytu (w %).

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

Wykres 5. Długość pobytu turystów zagranicznych w Polsce (%).

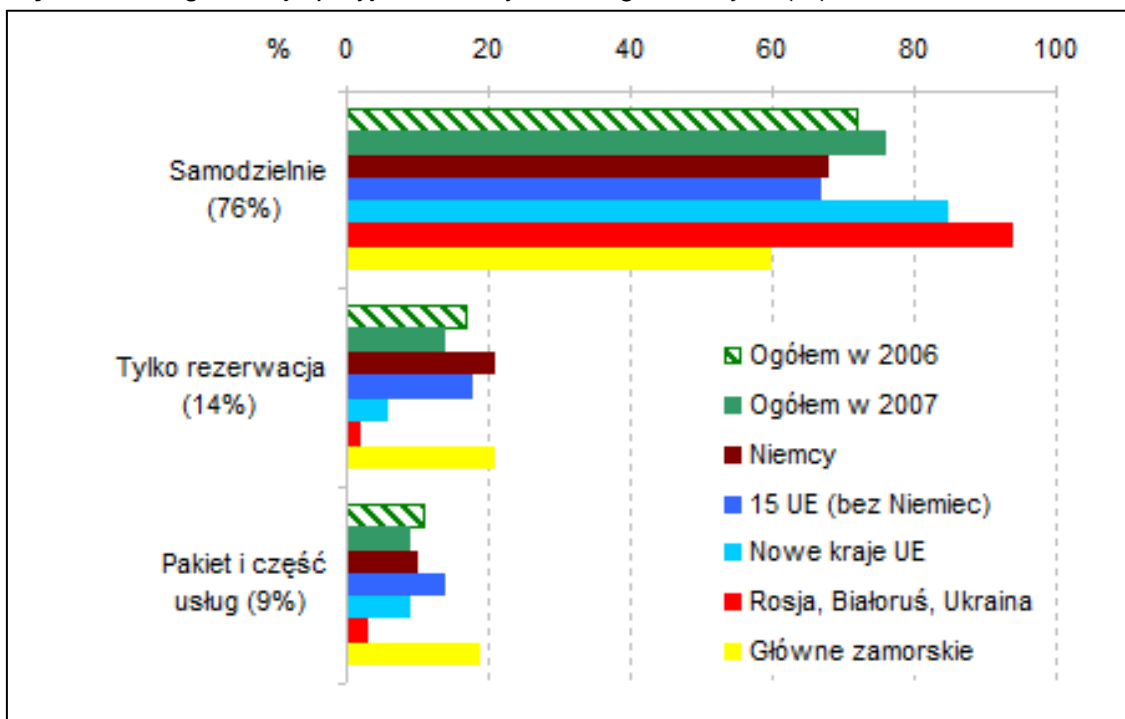
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

W ciągu ostatnich lat stale rośnie odsetek turystów korzystających z usług biur podróży. Jednak ogólnie jest on na bardzo niskim poziomie. **Analizując zjawisko stopnia organizacji przyjazdów turystów zagranicznych do Polski, dla władz powiatu żarskiego ten stan rzeczy powinien być sygnałem stymulującym do działania.** Okazuje się, że ogółem pakiet lub część usług wykupiło tylko 9,3% turystów. Kolejne 13,7% skorzystało z pośrednictwa w rezerwacji, a znaczna część przyjazdów organizowana była samodzielnie. Przedstawia to wykres nr 6.

Bardzo ważnym wskaźnikiem określającym stopień rozwoju turystyki dla obszaru jest wykorzystanie bazy noclegowej. Na podstawie danych uzyskanych z badań określa się, że z noclegów w obiektach typu hotelowego korzystała blisko połowa (48%) badanych turystów. Dokładniejsze dane przedstawia wykres nr 7.

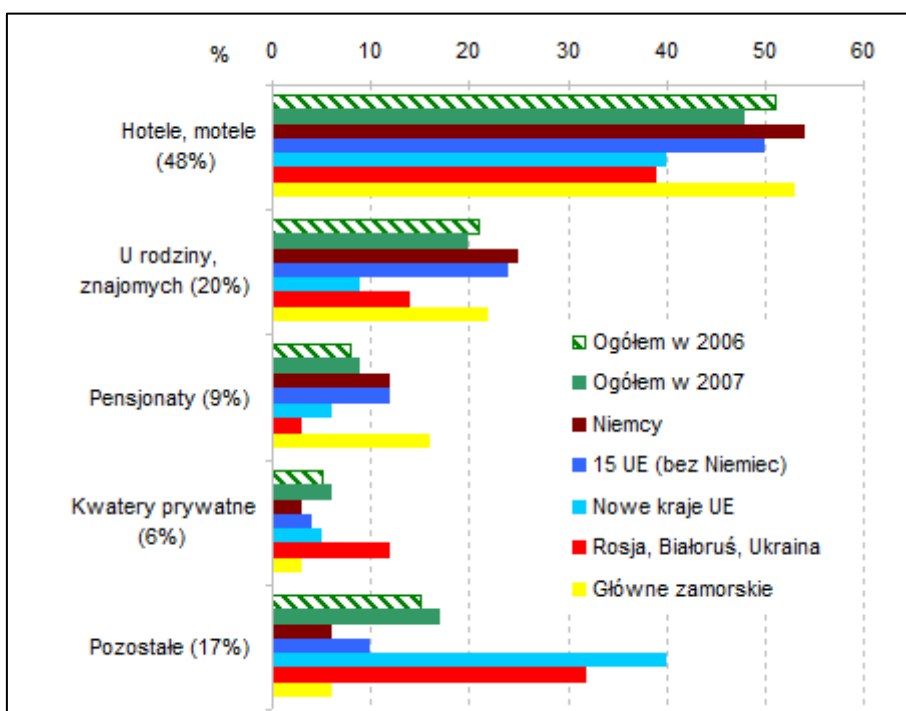
Wielkość i struktura wydatków turystów zagranicznych pozwala uzmysłowić sobie wartość ekonomiczną tego zjawiska i jej potencjalne oddziaływanie dla powiatu żarskiego. **W 2007 roku notuje się wzrost wydatków przeciętnych ponoszonych przez turystów z większości krajów, co jest kontynuacją trendu wzrostowego, obserwowanego już w końcu 2006 roku.** Na wykresie nr 8 przedstawiono przeciętne średnie wydatki jednego turysty, w zależności od kraju pochodzenia, dokonywane w czasie całego pobytu. Na kolejnym 9 wykresie przedstawiono średnie wydatki dokonane w ciągu jednego dnia przez turystę zagranicznego przebywającego na terenie Polski.

Wykres 6. Organizacja przyjazdów turystów zagranicznych (%).

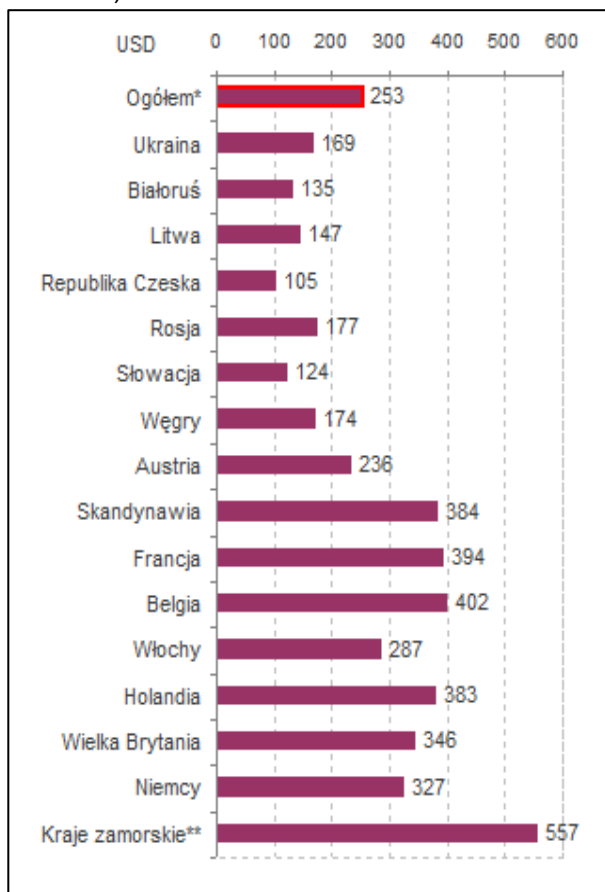
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

Wykres 7. Główne miejsca noclegów turystów zagranicznych (%).

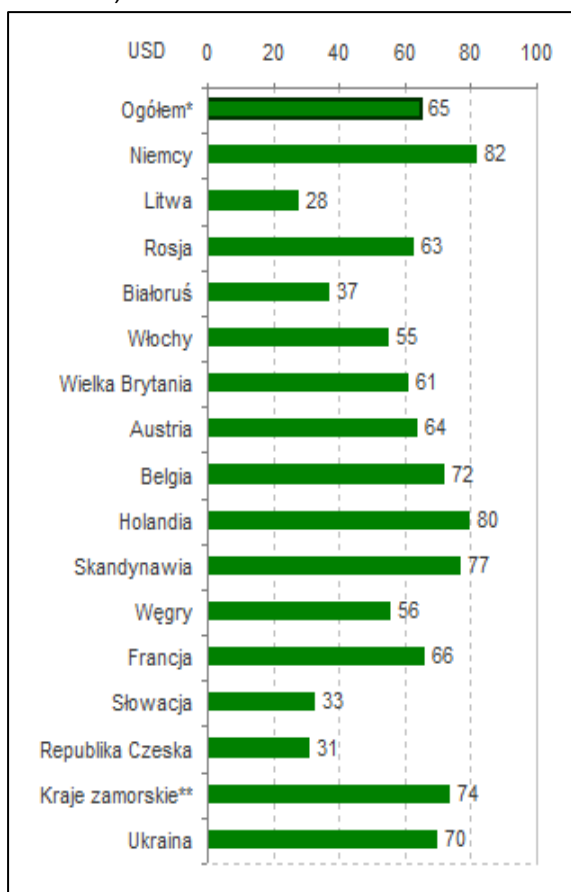
Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007

Wykres 8. Przeciętne wydatki turystów na osobę w 2007 roku (według krajów, w USD).

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

Wykres 9. Przeciętne wydatki turysty na jeden dzień pobytu (według krajów, w USD).

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

Struktura wydatków turystów zagranicznych przedstawiona na wykresie nr 10 jest zobrazowaniem potrzeb turystów. Jest ona zestawiona z wydatkami dokonywanymi przez odwiedzających jednodniowych, którzy z punktu widzenia władz i mieszkańców powiatu żarskiego stanowią znaczący potencjał.

Analizując oba wykresy na uwagę zasługuje fakt bardzo niskiego poziomu wydatkowania na szeroko rozumiane usługi rekreacyjne. Tak niski poziom można wytłumaczyć odwiedzającym jednodniowym, dla większości których nie jest celem wyjazdu szeroko rozumiana rekreacja. Natomiast słaby poziom wydatkowania turystów, na cele rekreacyjne nie wynika ze zmiany kierunku wydatków, lecz z braku możliwości. Władze powiatu żarskiego powinny dążyć do tego, aby starać się zmienić ten stan rzeczy, zarówno dla jednej i drugiej grupy osób.

strukturę turystów zagranicznych i ich wartość procentową mierzoną poprzez wykorzystanie najczęściej wybieranych miejsc noclegowych w danym regionie – województwie, w odniesieniu do założonego 100% wykorzystania miejsc globalnie dla całego kraju.

Tabela 1. Struktura korzystających osób z noclegów według województw.

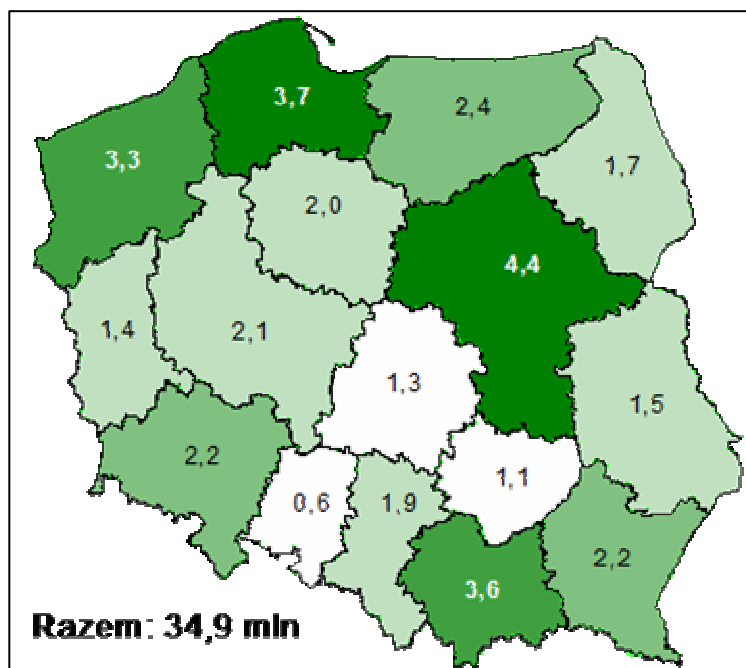
Województwo	Hotele, motele	Kwatery prywatne
Dolnośląskie	10%	4%
Kujawsko-Pomorskie	2%	2%
Lubelskie	5%	26%
Lubuskie	4%	3%
Łódzkie	4%	2%
Małopolskie	12%	10%
Mazowieckie	22%	5%
Opolskie	1%	1%
Podkarpackie	6%	15%
Podlaskie	3%	8%
Pomorskie	5%	6%
Śląskie	2%	2%
Świętokrzyskie	1%	3%
Warmińsko-Mazurskie	2%	4%
Wielkopolskie	14%	4%
Zachodniopomorskie	6%	5%
Łącznie dla kraju	100%	100%

Źródło: badania Instytutu Turystyki w 2007 r.

Nie bez znaczenie dla rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej oraz na terenie całego powiatu żarskiego pozostaje potencjał turystów krajowych. Łącznie w 2007 roku zrealizowano ok. 34,9 mln. podróży krajowych. Oczywiście nie oznacza to liczby podróżujących, (ponieważ poziom uczestnictwa mieszkańców Polski w wyjazdach turystycznych plasuje się na ok. 50%) lecz fizyczną liczbę zorganizowanych wyjazdów, gdzie jedna osoba mogła uczestniczyć w wielu wyjazdach. Rozmieszczenie terytorialne turystycznego ruchu krajowego, zarówno krótkookresowego (wyjazdy do 4 noclegów) jak i długookresowego (wyjazdy od 5 noclegów) przedstawia rysunek nr 2. Wynika z niego, że województwo lubuskie odwiedziło w 2007 roku 1,4 tys. turystów. Należy przy tym pamiętać, że łączna liczba wizyt w poszczególnych województwach jest o 0,5 mln większa niż liczba podróży, gdyż część osób podczas jednej podróży odwiedziła więcej niż jedno województwo.

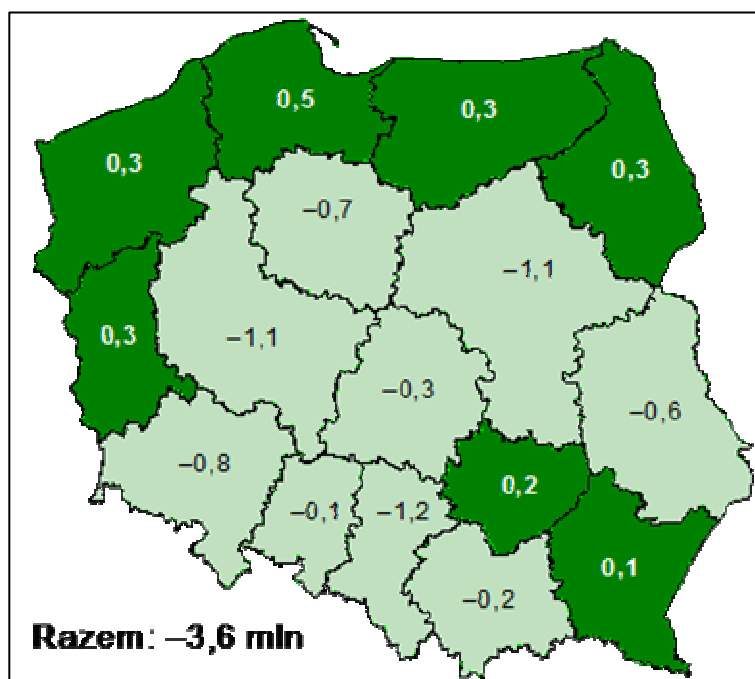
Optymistycznie również przedstawia się tendencja dotycząca zmian natężenia ruchu turystów krajowych przypadających na poszczególne województwo. Obszar województwa lubuskiego, a co za tym idzie powiatu żarskiego był jednym z 7 regionów, gdzie Polacy przyjeżdżali częściej niż w stosunku do roku poprzedniego.

Rysunek 2. Natężenie krajowego ruchu turystycznego w 2007 r. według województw i liczby krajowych podróży turystycznych ogółem (mln).

Źródło: szacunki na podstawie badań ankietowych Instytutu Turystyki.

Rysunek 3. Zmiany natężenia krajowego ruchu turystycznego w 2007 roku w porównaniu z rokiem 2006 według województw i podróży turystycznych ogółem (mln).

Źródło: szacunki na podstawie badań ankietowych Instytutu Turystyki.

III. Charakterystyka obszaru Powiatu Żarskiego i poszczególnych gmin leżących nad Nysą Łużycką.

Powiat Żarski położony jest w środkowo-zachodniej części Polski, w południowo-zachodniej części województwa lubuskiego na Wysoczyźnie Żarskiej. Zajmuje powierzchnię 1394 km² co stanowi 9,9 % powierzchni woj. Lubuskiego, co oznacza że jest jednym z większych na terenie województwa lubuskiego. Na swoim obszarze posiada 10 jednostek administracyjnych – gmin. W skład powiatu wchodzi dwie gminy miejskie: Żary i Łęknica; dwie gminy miejsko-wiejskie: Lubsko i Jasień; sześć gmin wiejskich: Brody, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Trzebiel, Tuplice, Żary. Łącznie na terenie powiatu usytuowanych jest 171 miejscowości w tym 4 miasta. Na północy powiat żarski graniczy z powiatem krośnieńskim i zielonogórskim, na wschodzie z żagańskim, na południu ze zgorzeleckim i na zachodzie z Krajem Związkowym Brandenburgii i z Krajem Związkowym Saksonii. Uwzględniając podział fizyczno-geograficzny powiat żarski położony jest w obrębie 4 mezoregionów. Są to: Obniżenie Nowosolskie, Wzniesienia Żarskie, Wał Mużakowski, Bory Dolnośląskie. Historycznie tereny te powiązane były z kulturą łużycką. Co jest bardzo ważne w kontekście niniejszego opracowania, a zarazem ma ogromny wpływ na potencjalny rozwój turystyki powiat leży przy granicy polsko-niemieckiej, której naturalną linią jest rzeka Nysa Łużycka. Ilość i rozmieszczenie gmin w powiecie żarskim przedstawia rysunek nr 4.

Pod względem ukształtowania powierzchni teren powiatu jest mało zróżnicowany. Najwyżej położony punkt znajduje się na Wzgórzach Żarskich, na północ od wsi Łaz (229m n.p.m.), a najniższy w dolinie Nysy Łużyckiej, na północ od wsi Olszyna (poniżej 90m n.p.m.). Najbardziej urozmaicona rzeźba terenu znajduje się na terenie Wzgórz Żarskich, a szczególnie na ich zachodniej krawędzi, między dzielnicą Żar – Kunicami a wsią Łaz.

Obszar powiatu leży w dorzeczu dwóch rzek sudeckich - Nysy Łużyckiej i Bobru. Na terenie powiatu biorą również początek rzeki Lubsza i Skróda, a także wiele drobnych potoków będących dopływami tych rzek oraz dopływami Bobru i Czernej Wielkiej. Wody stojące reprezentowane są przez polodowcowe jeziora: Brodzkie, Suchodolskie, Głębockie, Płytkie, Proszkowskie. Na terenie powiatu znajduje się również największy w Polsce zespół 110 zbiorników wodnych o łącznej powierzchni 150 ha, stanowiących pojezierze antropogeniczne.

Na terenie powiatu występują duże kompleksy leśne. Zajmują one obszar 705,4km², co stanowi 51% ogólnej powierzchni powiatu. Powiat Żarski należy do najbardziej lesistych powiatów województwa lubuskiego. W lasach dominującym gatunkiem jest sosna, stanowiąca ¾ składu gatunkowego, a drzewa liściaste występują w formie domieszek,

a są nimi: jodła, świerk, olcha szara. Przeważają drzewostany zaliczane do I i II klasy wiekowej. Gospodarkę leśną prowadzi pięć nadleśnictw.

Rysunek 4. Gminy w powiecie żarskim.

Źródło: za stroną internetową www.powiatzarski.pl.

Usytuowanie powiatu i wpływ Sudetów spowodowały, że na tutejszym terenie występuje cieplejszy i specyficzny mikroklimat. Cechują go jednak obfite opady (średnio 630mm rocznie) i znaczna ilość dni burzowych, których najwięcej występuje w lipcu. Zimy są łagodniejsze, a śnieg utrzymuje się tylko przez 40 – 60 dni. Znaczne zawilgocenie powietrza w okresie późnej jesieni i zimy powoduje utrzymanie się mgieł oraz zachmurzeń.

Położenie powiatu żarskiego na obszarze „pomostowym”, pomiędzy krajem niemieckim (dokładnie Krajem Związkowym Brandenburgii i Krajem Związkowym Saksonii) a Polską, z punktu widzenia rozwoju turystyki stanowi ogromne znaczenie, z racji jednej z największych w Europie i w świecie aktywności turystycznej mieszkańców Niemiec (co pokazywały również wartości liczbowe opisane we wcześniejszym rozdziale). Takie charakterystyczne usytuowanie w Europie, a także w obszarze kraju, spowodowało w swym historycznym rozwoju charakterystyczne rozmieszczenie sieci osadniczej, ukształtowanie infrastruktury komunikacyjnej, zachowanie i pielęgnowanie kultury i tradycji. **Po pierwsze obszar ma charakter tranzytowy, zarówno krajowy jak i międzynarodowy, przede wszystkim na kierunku zachód – wschód, ale również uwzględniając historyczne uwarunkowania – obszar Łużyc, posiada również swoją historyczną przeszłość i barwną kulturę,**

odziedziczoną przez przynależność w dotychczasowej historii do różnych jednostek państwowych i politycznych.

Opracowując koncepcję rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej, stanowiącą wytyczne dla późniejszych strategicznych opracowań związanych z rozwojem turystyki na obszarze powiatu żarskiego należy pamiętać, że nie należy ograniczać się tylko do tych gmin, przez które rzeka graniczna przepływa. **Oczywistym jest, że potencjał rzeki granicznej stanowi główne pole orientacji rozwoju, jednakże uwzględniając jej uwarunkowania określone przydatnością do wykorzystania należy pamiętać o obszarach gdzie turystyka również może oraz powinna się rozwijać.** Zostanie to przedstawione w późniejszych rozdziałach, między innymi w analizie SWOT, a dla potrzeb opracowania w tej części zostanie przedstawiona ogólna charakterystyka tylko tych gmin, które graniczą z rzeką Nysą Łużycką.

Gmina Brody położona w północnej części powiatu żarskiego graniczy z gminami: Lubsco, Tuplice, Trzebiel oraz z niemieckim powiatem Spree – Neisse (Brandenburgia). W skład gminy wchodzi sołectwa: Biecz, Brody, Brożek-Zasieki, Datyń, Grodziszczce, Jałowice, Janiszowice, Jasienica, Jezioro Dolne, Jezioro Wąskie, Koło, Kumiałowice, Nabłoto, Suchodół, Wierzchno. Gmina obejmuje obszar 241,00 km², w tym: 154,00 km² - lasy i grunty leśne 63,00 km² - użytki rolne 18,00 km² - pozostałe grunty. Miejscowość Brody niegdyś miasteczko, dziś wieś w zachodniej części powiatu żarskiego, leży na obszarze Wzniesień Gubińskich., między jeziorami Nabłocie a Brodzkim. Po raz pierwszy została wymieniona w 1398 roku. W XIV wieku Brody były własnością rodu śląsko-łużyckiego Biebersteinów, później żarskich Promnitzów i saskich Watzdorfów. Prawa miejskie miejscowość otrzymała w 1454 roku. W 1740 roku Henryk Brühl, minister króla Augusta III, został właścicielem Brodów. Na terenie gminy Brody na uwagę zasługuje Biecz - wieś sołecka leżąca na północny wschód od Brodów, również na obszarze Wzniesień Gubińskich, nad rzeką Lubszą, prawym dopływem Nysy Łużyckiej. Należy ona do najstarszych osad na Dolnych Łużycach. Już w XIII wieku wymieniana była w dokumentach, należała wówczas do sasko-łużyckiego rodu rycerskiego Wiedebachów. Również Koło – kolejna wieś sołecka na północny zachód od Brodów, posiada typowy łużycki rodowód.

Gmina Trzebiel położona w zachodniej części powiatu żarskiego graniczy z pięcioma innymi gminami: Brody, Tuplice, Lipinki Łużyckie, Przewóz, Łęknica, natomiast zachodnią granicę gminy wzdłuż Nysy Łużyckiej stanowi granica państwowa z Niemcami. Obszar gminy rozciąga się na terenie Wału Mużakowskiego. Gmina Trzebiel liczy 28 wsi sołeckich: Buczyny, Chudzowice, Chwaliszowice, Czaple, Dębinka, Gniewoszyce, Jasionów, Jędrzychowice, Jędrzychowiczki, Kałki, Kamienica, Karsówka, Królów, Łuków, Marcinów, Mieszków, Niwica, Nowe Czaple z Bronowicami, Olszyna, Przewoźniki, Rytwiny, Siedlec z Bukowiną, Stare Czaple, Strzeszowice, Trzebiel, Włostowice, Żarki Małe, Żarki Wielkie. Gmina obejmuje obszar 166,60 km², w tym: 86,02 km² - lasy i grunty leśne, 66,94 km² - użytki rolne, 13,64 km² - pozostałe grunty. Strategiczne znaczenie

gminy, z punktu analizy niezwykle ważnej dla turystyki – dostępności komunikacyjnej, podkreśla przebiegająca przez gminę autostrada A18. Osada Trzebiel założona została w 1301 roku i należała do arcybiskupa magdeburgskiego. 20 sierpnia 1318 roku Trzebiel otrzymał przywilej sądowniczy, od tego czasu do końca XVII wieku miasto posiadało prawo, dzięki któremu samorząd miejski miał w swoim ręku instrument wykonywania wyroków sądowych. W 1329 roku panem ziemskim Trzebiela został Albrecht von Hakeborn. Od 1402 roku Trzebiel był własnością łżyckiej rodziny Biebersteinów, później Promnitzów. W tym okresie (XV-XVIII w.) Trzebiel razem z Żarami funkcjonował jako wolne państwo stanowe. Następnie został podporządkowany Saksonii i kolejno - Prusom. W 1871 roku do Trzebiela zawitała kolej. Miejscowość utraciła prawa miejskie po II wojnie światowej w 1945 roku. Ciekawa z punktu widzenia historycznego mieszkańców jest wieś Niwica. Mieszkał tutaj Walter Herman Nernst profesor chemii fizycznej. W 1905 roku ustalił III zasadę termodynamiki i został laureatem Nagrody Nobla. Za tworzenie niemieckiej broni chemicznej wpisany na listę zbrodniarzy wojennych. W Żarkach Wielkich natomiast urodził się Gustaw Teodor Fechner (1801-1887) - filozof, twórca psychologii doświadczalnej. W Trzebielu natomiast urodził się Jan Benedykt Solfa (1483-1564) - filozof, nadworny lekarz Jagiellonów, przyjaciel Mikołaja Kopernika, pochowany w wawelskiej katedrze, od jego nazwiska pochodzi nazwa sulfamidy, w 1475 roku założył w Trzebielu aptekę. W mieście żył i pracował Wolfgang Caspar Printz, kompozytor i teoretyk muzyki barokowej. W Dębince natomiast urodził się Jerzy Schöneich, kanclerz cesarzy niemieckich. Na terenie gminy znajduje się blisko 100 różnych akwenów wchodzących w skład jedyne w Polsce Pojezierza Antropogenicznego. Stwarzają one warunki do kąpieli, uprawiania sportów wodnych oraz amatorskiego wędkarstwa.

Miasto – gmina Łęknica leży w południowo-zachodniej części powiatu, bezpośrednio przy granicy polsko-niemieckiej. Sąsiaduje z gminami Trzebiel i Przewóz. Miasto obejmuje obszar 16,40 km², w tym: 10,80 km² - lasy i grunty leśne, 1,60 km² - użytki rolne, 4,00 km² - pozostałe grunty. Do 1945 roku dzisiejsza Łęknica była prawobrzeżną częścią niemieckiego miasta Bad Muskau. Już w XV wieku znana była pod łżycką nazwą Mużaków. W pierwszej połowie XIX wieku Łęknica została objęta planem właściciela Bad Muskau, księcia Hermana von Pücklera, założenia po obu stronach rzeki parku krajobrazowego – obecnie Park Mużakowski. Na przestrzeni kilkudziesięciu lat powstał unikalny w skali europejskiej kulturowy park, obejmujący po łęknickiej stronie blisko 1000 ha. Po II wojnie światowej po stronie polskiej powstała wieś Łęknica, mająca swój rodowód w osadzie górniczej. W 1956 roku stała się osiedlem liczącym 1400 mieszkańców. W 1969 uzyskała prawa miejskie. Przy przejściu granicznym powstał jeden z największych bazarów handlowych w Europie, opłaty targowe z targowiska stały się głównym dochodem budżetu miasta. W rezultacie Łęknica znalazła się w krajowej czołówce pod względem dochodu gminy w przeliczeniu na jednego mieszkańca.

Gmina Przewóz położona w południowo-zachodniej części powiatu, na pograniczu Śląsko-Łżyckim. Graniczy z miastem Łęknica, gminą Lipinki Łżyckie, miastem Żary, powiatem żagańskim, województwem dolnośląskim i na granicy Nysy Łżyckiej

z Niemcami. W skład Gminy wchodzi sołectwa w Dąbrowie Łużyckiej, Dobrochowie, Dobrzyniu, Lipnej, Mielnie, Piotrowie, Przewozie, Sanicach, Sobolicach, Straszowie, Włochowie. Gmina obejmuje obszar 178,00 km² w tym: 118,50 km² - lasy i grunty leśne, 44,00 km² - użytki rolne, 17,00 km² - pozostałe grunty. W Przewozie funkcjonuje całodobowe, samochodowe przejście graniczne, przy którym powstało targowisko. W okresie wczesnopiastowskim Przewóz był grodem strzegącym przeprawy na Nysie. Wokół grodu rozwinęła się osada, która dała początek miastu. W XV wieku w wyniku wewnętrznych podziałów Przewóz stał się stolicą samodzielnego księstwa. Był miastem do połowy XV wieku. Przewóz rozstrawiła męczeńska śmierć księcia żagańskiego Baltazara uwięzionego i zagłodzonego przez brata Jana w 1472 roku. Wzajemna nienawiść obu braci, spowodowana niesprawiedliwym podziałem ojcowizny, znalazła ujście w zbrojnym konflikcie o prymat władzy w księstwie. Legenda głosi, że po zdobyciu Żagania, Jan zamknął brata w wieży w Przewozie. Fetując zwycięstwo przypomniał sobie o bracie dopiero po dwóch miesiącach – Baltazar już nie żył. Od 1885 roku Przewóz zasłynął jako miejsce festiwali folklorystycznych. Zjeżdżali goście z całych Niemiec. Przez trzy tygodnie wzgórze zamkowe przekształcano w scenę teatralną. W tym czasie znakomicie prosperowało 11 restauracji, 5 kawiarni, 16 piwiarni i winiarni oraz 3 hotele. W Przewozie mieszkał i pracował Johann Gottlieb Worbs (1760-1833) – jeden z najwybitniejszych historyków Śląska i Łużyc, generalny superintendent prowincji śląskiej.

IV. Charakterystyka rzeki Nysy Łużyckiej.

Woda stanowi jeden z podstawowych elementów kształtujących środowisko życia i warunkujących działalność człowieka. Jest ona zarówno artykułem pierwszej potrzeby, jak i środkiem utrzymania higieny, surowcem i środkiem produkcji przemysłowej oraz źródłem energii. Bez wody niemożliwa jest produkcja roślinna i zwierzęca. Woda służy człowiekowi dla celów transportu i wypoczynku.

Należy pamiętać, o czym wspomniano już we wcześniejszych rozważaniach, że traktując o rozwoju turystyki, zwłaszcza na rzece nie należy analizować tylko jej części leżącej na terenie powiatu. Uwzględniając charakter wykorzystania cieków wodnych, jakim jest rzeka – woda poruszająca się, oraz charakter form turystyki kwalifikowanej – jakimi są spływy, bardzo często dokonuje się analizy całościowej lub częściowej, nie zawsze odpowiadającej granicy obszaru powiatu.

Rzeka Nysa Łużycka wypływa z południowo-zachodnich stoków Gór Izerskich w rezerwacie przyrody na terenie Czech. Powstaje z połączonych rzek Nysy Biedrzychowskiej i Nysy Czarnej. Rzeka ta zbiera wody z obszaru 4297 km² i odprowadza do Odry w 542,4 km. jej lewego brzegu na terenie województwa lubuskiego. Długość Nysy wynosi 251,6 km. Górny odcinek o długości 53,8 km i powierzchni zlewni 375,3 km² znajduje się na terenie Czech. Od km 197,8 km Nysa jest rzeką graniczną Polski i Niemiec. Nysa Łużycka wpływa na teren Polski z Czech na wysokości 230 m n.p.m. poniżej miasta Hradek. Na długim odcinku zbiera wody spływające potokami z Gór Izerskich i Gór Łużyckich. W rejonie Zittau zbiegają się granice trzech państw: Polski, Czech i Niemiec. Poniżej Zittau, po wielkim łuku przez Bramę Łużycką, rzeka przyjmuje kierunek południkowy i aż do ujścia płynie na północ wyznaczając granice między Polską a Niemcami. W górnym biegu Nysy Łużyckiej leży Żytawskie Zagłębienie Węglowe, którego wschodnią część stanowi Turoszowskie Zagłębienie Węgla Brunatnego. Opuściwszy Kotlinę Turoszowską Nysa Łużycka tworzy kilka przełomów, po czym kilkoma zakolami wpływa do Obniżenia Żytawsko-Zgorzeleckiego, a następnie przepływa przez Bory Dolnośląskie. Wpada do Odry w okolicach wsi Kosarzyn. Głównymi dopływami po stronie polskiej są: Miedzianka, Witka, Czerwona Woda, Jędrzychowicki Potok, a po stronie niemieckiej: Mandau i Plißnitz.

Charakter rzeki z górskiego w jej górnym odcinku przechodzi na nizinny, zdawałoby się łatwiejszy do uprawiania na jej nurtach kwalifikowanych form turystyki – spływów kajakowych, bądź pontonowych. Tak jednak nie jest. Na rzece usytuowane są między innymi elektrownie wodne. Należą do nich: Elektrownia Wodna Przysieka w miejscowości Dąbrowa Łużycka, uruchomiona po raz pierwszy w roku 1940, a następnie po II wojnie światowej w roku 1962 r. o zainstalowanej mocy 0,865 MW. Elektrownia Wodna Zielisko w miejscowości Siedlec, uruchomiona w 1905 roku, a następnie w 1933 roku, o mocy 0,871 MW. Elektrownia Wodna Żarki Wielkie

w miejscowości Żarki, uruchomiona w 1965 roku, o zainstalowanej mocy 0,62 MW. Elektrownia Wodna Sobolice w miejscowości Sobolice, uruchomiona w 1933 roku, o mocy 0,8 MW. Elektrownia Wodna Bukówka w miejscowości Bucze, uruchomiona w 1933 roku o mocy 0,84 MW. Elektrownia Wodna Bukówka w miejscowości Bucze, uruchomiona w 1933 roku o mocy 0,84 MW. Elektrownia Wodna Zasieki w miejscowości Brożek, uruchomiona w 1905 roku a następnie w 1931 roku. Elektrownia Wodna Gubin w miejscowości Gubin, uruchomiona w 1925 roku, a następnie w 1970 roku.

Do wykorzystywania rzeki w turystyce potrzebne są jeszcze parametry świadczące o jej zdolności wykorzystania, uwzględniające jakość i czystość wody. Nysę Łużycką kontroluje się w ramach monitoringu granicznego prowadzonego we współpracy z Niemcami. Program badań jakości wód granicznych ustalany jest w protokołach z narad polsko-niemieckiej Grupy Roboczej W2 „Ochrona Wód” Komisji ds. Wód Granicznych. Wyniki badań są podstawą do opracowania wspólnej, polsko-niemieckiej oceny jakości wód granicznych. Jakość wód Nysy Łużyckiej zależy od wielkości ładunków zanieczyszczeń dopływających z Czech, Polski i Niemiec. Ważniejszymi źródłami zanieczyszczeń wód Nysy Łużyckiej są ścieki bytowe i przemysłowe z miejscowości położonych w Czechach: Liberec, Hradec, w Polsce: Bogatynia, Zgorzelec, Pieńsk, w Niemczech: Zittau, Hirschfelde, Görlitz. Na terenie Polski głównymi źródłami zanieczyszczeń są: ścieki komunalne odpływające z następujących ośrodków miejskich: Zgorzelec, Zawidów; z terenu gmin miejsko-wiejskich: Bogatynia, Pieńsk, ścieki bytowe, wody kopalniane i wody deszczowe spływające z terenu zwałowiska zewnętrznego Kopalni Węgla Brunatnego „Turów”, ścieki przemysłowe z Elektrowni „Turów”, ścieki bytowe z gminy wiejskiej Sulików. Żadne z tych źródeł nie znajduje się na terenie powiatu żarskiego, uwzględniając jednak charakter wody płynącej ma to duże znaczenie. **Jednakże podkreślić należy, że dla większości badanych parametrów, świadczących o zanieczyszczeniu wody obserwuje się spadek wartości charakterystycznych. W ostatnim dziesięcioleciu, odnotowano wyraźne obniżenie się poziomu zanieczyszczeń wzdłuż biegu rzeki.** Ma to swoje uzasadnienie w występujących przy jej nurcie lub w okolicach oczyszczalnią ścieków, wśród których największe to 1). zmodernizowana, mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków w Bogatyni, 2). dwie mechaniczno-chemiczne oczyszczalnie wód kopalnianych Kopalni Węgla Brunatnego „Turów”, 3). mechaniczno-chemiczna oczyszczalnia ścieków z Elektrowni „Turów”, 4). mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków bytowych z Elektrowni „Turów” 5). mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia w Sieniawce 6). mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia typu Bioblok MU w Zawidowie, 7). mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków komunalnych ze Zgorzelca 8). mechaniczno-biologiczna oczyszczalnia ścieków z Pieńska Wszystkie te oczyszczalnie znajdują się w górnej części biegu rzeki, poza obszarem powiatu żarskiego.

Tradycja turystyki wodnej na Nysie Łużyckiej w jej środkowym i dolnym biegu jest dosyć długa. W Gubinie przed II Wojną Światową istniał klub wioślarski, a turyści kursowali łodziami między Odrą a miejskim mostem w Guben. Obecnie rzeka Nysa Łużycka

charakteryzuje się następującymi wskaźnikami określającymi jej możliwości wykorzystania dla celów turystyki kwalifikowanej. Różnica poziomu rzeki wynosi średnio 1 ‰, co daje średni spadek 1 m na 1 km. Prąd wody kształtuje się od 5 km/h (jest to charakterystyczne dla dzikiej rzeki) do ok. 2 km/h i mniejszej w okolicach jazów. Najniższy poziom wody wynosi 30 cm (latem), jednakże odcinki rzeki poniżej jazów są latem często zbyt płytkie dla turystyki wodnej, ponieważ woda jest odprowadzana do elektrowni. Okresem najniższego poziomu wody jest czas od połowy maja do połowy września. Na rzece znajduje się spora ilość jazów, progów wodnych (do przepłynięcia), wyspy w korycie rzeki (nie do przepłynięcia), mosty oraz pozostałości mostów⁴.

⁴ Więcej na ten temat w opracowaniu Pt. Machbarkeitsstudie „Wassertouristische Erschließung der Brandenburgischen Lausitzer Neiße“. Studium wykonalności „Rozwój infrastruktury turystyki wodnej na brandenburskiej Nysie Łużyckiej”, BTE Tourismusmanagement, Regionalentwicklung Hannover & Berlin.

V. Uwarunkowania rozwoju turystyki w Powiecie i potencjał walorów.

Uwarunkowania przestrzenne w turystyce określają zasady kształtowania przestrzeni turystycznej. Regiony, posiadające odpowiednie zasoby przyrodnicze, krajoznawcze i kulturowe, a także odpowiednią bazę turystyczną, infrastrukturę komunikacyjną i zaplecze paraturystyczne, winny być wykorzystane pod względem turystycznym, gdyż posiadają do tego niezbędne warunki rozwoju, które stają się jednocześnie siłą sprawczą ruchu turystycznego. **Właściwie ukształtowany rynek usług turystycznych, bez względu na lokalizację, zależy między innymi od działań natury organizacyjnej, wymaga bowiem jednocześnie przestrzegania zasad ładu przestrzennego i zrównoważonego rozwoju.** Relacja pomiędzy rynkiem usług turystycznych a otoczeniem uzależniona jest między innymi od następujących czynników:

- wymogów zagospodarowania przestrzennego,
- założeń ochrony zasobów naturalnych środowiska przyrodniczego,
- chłonności regionalnej,
- założeń samorządów traktujących o zagospodarowaniu gmin,
- posiadanej infrastruktury służącej do obsługi ruchu turystycznego,
- lokalizacji obiektów godnych polecenia turyście,
- oczekiwań podmiotów świadczących usługi i korzystających z tej formy działalności⁵.

Rozwój turystyki na określonym obszarze, tutaj w powiecie żarskim, warunkowany jest przede wszystkim: zasobami przestrzeni turystycznej, które stanowią walory turystyczne środowiska przyrodniczego, środowiska antropogenicznego (historyczno-kulturowego), istniejące zagospodarowanie turystyczne, dostępność komunikacyjna oraz warunkowany jest cechami obecnego ruchu turystycznego, uwarunkowaniami ekologicznymi i społeczno gospodarczymi, aktualnym układem organizacyjnym turystyki oraz uwarunkowaniami formalno-prawnymi. **Chcąc określić uwarunkowania rozwoju turystyki w danym regionie należy określić z jednej strony atrakcyjność turystyczną (walory turystyczne, stan środowiska naturalnego, ochrona środowiska, dostępność komunikacyjna), a z drugiej atrakcyjność dla inwestorów (infrastruktura usługowa, techniczna, stosunki ludnościowe, finanse gmin).** Na tej

⁵ S. Dziadek: *Tendencje rozwojowe rynku usług turystycznych w gminach przygranicznych województwa śląskiego*. W: Sektor turystyczny w społeczeństwie informacyjnym. Turystyka-poczta-telekomunikacja. Red. A. Panasiuk, Fundacja Uniwersytetu Szczecińskiego, Szczecin 2001.

podstawie można skonstruować wiele wskaźników, które określają atrakcyjność bądź wskazują na miejsca pewnych niedociągnięć⁶.

Odnosząc się do tematu niniejszego opracowania – koncepcji rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej, charakterystyka stanu turystyki w powyższym rozdziale, jak i w rzeczywistości planowania późniejszych rozwiązań, nie powinna odnosić się tylko do części granicznej obszaru leżącego wzdłuż rzeki Nysy Łużyckiej, a obejmuje i obejmować powinna obszar powiat (a czasami nawet innych powiatów) oraz obszar leżący poza granicami kraju), uwzględniając jego potencjał turystyczny, dostępność, charakter walorów.

V.1. Walory przyrodnicze.

Bez wątpienia jednym z głównych walorów stanowiących o atrakcyjności regionu są walory przyrodnicze. Zaliczamy do nich wszystkie te obiekty, bądź obszary bądź elementy, które stworzone są przez naturę, a mogą jedynie być przekształcane, bądź modyfikowane przez człowieka. Do nich zaliczyć możemy: **Park Krajobrazowy Łuk Mużakowa**. Najpiękniejszy i największy w województwie lubuskim ustanowiony dnia 27.09.2001 roku. Park, a zarazem cały obszar, to szczególny twór geologiczny powstały podczas zlodowacenia środkowopolskiego. Ma kształt olbrzymiej podkowy, długości 40 km i szerokości od 3 do 5 km. Jego krańce opierają się o polskie Tuplice i niemieckie Klein-Kölszig. Odległość krańcowych punktów ramion łuku wynosi 20 km. Środek łuku przecięty jest korytem Nysy Łużyckiej. **Łuk Mużakowa jest największą na świecie moreną czołową, jedyną widoczną gołym okiem z kosmosu.** Ponad stumetrowe różnice wysokości ukształtowały malownicze wąwozy, wzgórza, doliny, tarasy i przełomy rzek Nysy Łużyckiej, Skrody, Lanki i Chwaliszówki. Łuk Mużakowa jest wyjątkowym miejscem dla geologów i przyrodników. Łądolód skandynawski wycisnął spod ziemi stare pokłady trzeciorzędowe. Na powierzchni ziemi pionowo ułożyły się warstwy ilitu i węgla. Pod Łeknicą, Żarkami Wielkimi, Trzebielem i Gniewoszycami otworzyła się księga historii skorupy ziemskiej. Do dziś Łuk stanowi bogaty rezerwuuar piasków, żwirów budowlanych. Region Łuku Mużakowskiego obejmuje swym zasięgiem gminy Łeknica, Trzebiele, Tuplice oraz częściowo Brody, Lipinki Łużyckie, Jasień i Przewóz. Przeważają tu siedliska kwaśnych dąbrów, ubogiego grądu, borów, kwaśnych buczyn, łęgów oraz olsów. Lesistość obszaru sięga 40%.

Na obszarze moreny czołowej stanowiącej o powołaniu parku krajobrazowego założony jest **Park Mużakowski** położony nad Nysą Łużycką, po obu stronach polsko-niemieckiej granicy. Zachodnia część parku z ośrodkiem rezydencjonalnym leży po stronie

⁶ Szerzej na ten temat: *Regionalne aspekty rozwoju turystyki*. Red. G. Gołembski. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa-Poznań 1999.

niemieckiej na terenie miasta Bad Muskau. Wschodnia część leży po stronie polskiej na terenie miasta Łęknica. Powierzchnia całego założenia wynosi 728 ha, części zachodniej - 206 ha, części wschodniej - 522 ha. Jest to klasyczny park krajobrazowy, jedno z czołowych dzieł europejskiej sztuki ogrodowej XIX w. Inicjatorem budowy parku, jak i jego twórcą był Książę Hermann von Pückler-Muskau, właściciel dóbr Muskau, literat, a zarazem propagator i teoretyk ogrodnictwa krajobrazowego. Park powstał przy odziedziczonej przez Pücklera rezydencji, której historia sięga XIV wieku. Symbolicznym początkiem jest rok 1815, kiedy to Pückler ogłosił list powiadamiający mieszkańców miasta o zamiarze założenia parku. Autorem idei i twórcą układu kompozycyjnego parku był sam Pückler, jednak w tworzeniu tego dzieła wzięli udział jako doradcy również wybitni planiści i architekci: C.F.Schinkel, P.J.Lenné, J.A.Repton. Stałym współpracownikiem i kierownikiem prac parkowych był Jacob Heinrich Rehder. Stworzona przez księcia rozległa kompozycja charakteryzuje się mistrzowskim wykorzystaniem naturalnych walorów terenu, obejmuje ona nie tylko rezydencjonalny park ale także tereny miasta oraz pobliskich łąk, pól i lasów. Prace przy zakładaniu parku Pückler kontynuował do 1845 roku, kiedy to z powodów finansowych zmuszony był sprzedać Muskau. W 1846 roku dobra Muskau przejął książę Fryderyk Niderlandzki. Dla niego dalsze prace parkowe prowadził Eduard Petzold, wybitny planista, autor kilkudziesięciu założeń krajobrazowych w Niemczech, Polsce oraz Holandii. Petzold dokonał uzupełnień i korekt kompozycji kontynuując idee Pücklera. Zgodnie z pierwotnym zamierzeniem powstał zielony pierścień otaczający miasto. Nowym elementem parku było założone przez niego rozległe arboretum - jedna z największych kolekcji roślin drzewiastych w Europie. W 1883 roku dobra Muskau przeszły na własność rodziny von Arnim i pozostawały w rękach tej rodziny do 1945 roku. Ustanowiona po wojnie polsko-niemiecka granica państwowa na Nysie Łużyckiej podzieliła park na dwie części. Przejście frontu pod koniec II wojny światowej spowodowało w parku znaczne zniszczenia. Mimo tego park zachował swoją podstawową wartość - czytelną wieloprzestrzenną kompozycję. Obecnie w obu częściach parku prowadzone są prace konserwatorskie, których celem jest odtworzenie układu kompozycyjnego. Jedną z podstawowych zasad rewaloryzacji jest przywrócenie integralności przestrzennej obu części parku. W 1999 roku przyznano nagrodę honorową UNESCO im. Meliny Mercouri za ochronę krajobrazu historycznego parku, w roku 2002 nagrodę Europejskiej Fundacji Kultury „Pro Europa”. Dnia 2 lipca 2004 r. zgodnie z konwencją o Ochronie Światowego Dziedzictwa Kulturalnego i Naturalnego, dokonano wpisu Parku Mużakowskiego na listę UNESCO.

Inną ciekawą przyrodniczą atrakcją turystyczną jest teren tzw. **„Zielonego Lasu”** usytuowanego pomiędzy Żarami a wsią Łaz. Już w XIX wieku był on zapleczem turystyczno-rekreacyjnym miasta Żary. „Zielony Las” leży na terenie Wzniesień Żarskich, z najwyższym punktem 227 m n.p.m. Powierzchnia jest bardzo zróżnicowana - wzniesienia przecinane są głębokimi dolinami. Spotkamy tu ciekawą, bujną roślinność z wiekowymi bukami. Przez lata wiele obiektów świadczących o turystycznym charakterze tego terenu uległo całkowitemu zniszczeniu. Od niedawna ponownie cieszy się coraz większym powodzeniem, jako miejsce spacerów i wycieczek rowerowych. W okresie zimowym

wytyczone szlaki sprzyjają uprawianiu narciarstwa biegowego. Przez Zielony Las przebiegają dwa szlaki turystyczne oraz euroregionalny szlak rowerowy. Znajdziemy tu także ścieżkę przyrodniczo-leśną „Zielony Las”. Decyzją Wojewody Zielonogórskiego z 1996 roku większa część Zielonego Lasu stała się obszarem chronionego krajobrazu. Część drzew oznaczono jako pomniki przyrody. Obok interesujących warunków przyrodniczych niewątpliwą atrakcją „Zielonego Lasu” są trzy wieże. Jedną z nich jest kamienna wieża widokowa, zwana wieżą Bismarcka. Jej budowę rozpoczęto w 1915 roku. Jednak obiektu nie ukończono. Pomimo to, potężna bryła wieży ciągle robi wrażenie wyłaniając się spomiędzy drzew. Na kamiennej podstawie zbudowano drewnianą konstrukcję, całość po wojnie wykorzystywana była przez leśników jako wieża przeciwpożarowa. Obecnie drewniane zwieńczenie wieży już nie istnieje. Druga, kamienna wieża widokowa z wykończeniami z cegły powstała w 1864 roku z inicjatywy żarskiego Towarzystwa Upiększania Miasta. 15-metrowa wieża umiejscowiona jest na stoku wzgórza, skąd roztacza się piękny widok. Na jej szczyt wiodły niegdyś kamienne schody, które uległy zniszczeniu. Przy dobrej widoczności można stamtąd dostrzec linię Karkonoszy i Gór Izerskich. Trzecia wieża Zielonego Lasu jest smukłą metalową konstrukcją - to typowa wykorzystywana obecnie wieża przeciwpożarowa. Wieżę o wysokości 32 metrów zbudowano w połowie lat osiemdziesiątych XX wieku. Wcześniej w tym miejscu stała wieża drewniana.

Nie bez znaczenia dla turystyki pozostają rezerваты przyrody. Na terenie całego powiatu znajdują się trzy. **Nad Młyńską Strugą** - rezerwat leśny, utworzony 15 lipca 1970 roku, powierzchnia 6,22 ha. Położony nad rzeką Skródą, zwaną Młyńską Strugą (wypływa spod Boruszyna i wpływa do Nysy Łużyckiej na zachód od Przewoźnik). Skróda płynie w głębokim wąwozie tworząc wspaniałe krajobrazy. Uwagę zwraca intensywnie czerwone, pomarańczowe zabarwienie wód rzeki. Przewaga drzew liściastych - buk, dąb. Występują także ponad stuletnie lipy, wiązy, modrzewie, jodły, graby, klony, świerki i sosny. Trafić tu można na ślady ciężkich walk z okresu forsowania Nysy przez żołnierzy II Armii Wojska Polskiego. Na jednym z buków widnieje wyryty napis "19-IV – 45 BAZIUK front nad Nissą". W środkowej części rezerwatu napotkać można rów strzelecki i ślady po ziemiance. Na wielu drzewach widoczne są ślady po pociskach i odłamkach. Odnaleźć można pozostałości dawnego mostku, nasypu po kolejce wąskotorowej, drogi stokowej, a także podstaw wału Cardana, który prznosił napęd ze spiętrzenia wód na turbinę młyna. **Wrzosiec** - rezerwat florystyczny, powstał 31 marca 1970 roku, powierzchnia 23,87 ha. Porośnięty drzewostanem sosnowo - brzoźowo - olszowym (wiek drzew 40-100 lat). Tu chroniona jest rzadka roślina - wrzosiec bagienny (*Erica tetralix*). Rezerwat leży pomiędzy wsiami Janików, Grotów, Piotrów i kompleksem stawów hodowlanych w Łukowie. Inna rzadka roślina to borówka pijanica (odurzające owoce). **Żurawie Bagno** - rezerwat florystyczny, powierzchnia 42,07 ha, znajduje się w gminie Przewóz. Rezerwat niezwykle bogaty w unikatową roślinność (rosiczka okrągłolistna, rosiczka pośrednia - rośliny owadożerne, żurawina błotna, borówka pijanica, wełnianka, mchy torfowe, wrzosiec bagienny). Szczególnie urokliwie prezentują się kępy mchów z rodzajów torfowców - są one w połowie zanurzone w wodzie i przebarwiają się na różne odcienie

tworzą wielokolorowy kobierzec. To również raj dla ornitologów (m.in. żuraw szary, orzeł bielik). W odległości około 3 km na północny zachód od rezerwatu znajduje się torfowisko Jamno. Gniazdzą tam żurawie, szczególną atrakcją jest obecność cietrzewi i głuszców. Rezerwat **Uroczysko Węglińskie** położony jest tuż za północną granicą powiatu, jednakże nie kierując się podziałem czysto administracyjnym a uwzględniając jego potencjał i dostępność został on również uwzględniony. Jest to rezerwat leśny o powierzchni 6,95 ha, znajduje się pomiędzy wsią Suchodół a Węglinami. Urozmaicona rzeźba krajobrazu - wzgórza morenowe Wzniesień Gubińskich osiągają wysokość do 40 metrów. Liczne pomniki przyrody - stare dęby i buki. W pobliżu Węglin znaleziono ślady najstarszego osadnictwa człowieka na tym terenie.

Ciekawy potencjał przyrodniczy dla turystyki stanowi ośrodek edukacji przyrodniczo-leśnej w leśnym kompleksie promocyjnym „Bory Lubuskie” w Jeziorach Wysokich. W budynku głównym mieszczą się cztery sale wystawowe, a w nich prezentowane są w formie ekspozycji, gablot i zdjęć, cztery podstawowe działy leśnictwa: hodowla lasu, ochrona lasu, ochrona przyrody, użytkowanie lasu. Przedstawione informacje o funkcjonowaniu ekosystemu leśnego bogate są w ciekawostki i osobliwości przyrodnicze. Sale wystawowe zwiedza się w obecności leśnika, który udziela dodatkowych wyjaśnień i odpowiada na pytania. Wyjątkowymi walorami poznawczymi na terenie ośrodka charakteryzuje się „leśna filmoteka”. Składają się na nią krótkie (8-20 min.) dydaktyczne filmy video, które są realizowane przez pracowników RDLP w Zielonej Górze. Dotyczą przyrody naszego regionu, jej piękna, a także działań miejscowych leśników zmierzających do zachowania i ochrony zasobów leśnych. Przy ośrodku, na powierzchni ok. 2 ha, powstaje, budowany od podstaw, ogród dendrologiczny. Są w nim prezentowane kolekcje sosen, jałowców, jodeł, świerków, żywotników, cyprysików, magnolii oraz wiele egzotycznych gatunków drzew i krzewów, sprowadzonych z różnych rejonów świata, np. szydlca japońska, cedry, metasekwoja, miłorząb, tulipanowiec, kasztan jadalny. Ciekawą jest również ścieżka przyrodniczo-leśna, która rozpoczyna się i kończy przy ośrodku. Długość ścieżki wynosi ok. 4 km. Dla dzieci młodszych można wybrać wersję krótszą, ok. 2 km. Ścieżka posiada wyjątkowo atrakcyjne walory krajobrazowe, przebiega bowiem na terenie ukształtowanym przez morenę czołową zlodowacenia środkowopolskiego. Znajdują się tutaj głębokie wąwozy i wypiętrzenia dochodzące do 30 metrów nad poziom Jeziora Brodzkiego (o pow. 52 ha). Dodatkowym walorem jest to, że ścieżka przebiega przez stary park, który należał do zespołu pałacowo-parkowego w Brodach. Piękno natury i niepowtarzalny urok tego miejsca nikogo nie pozostawia obojętnym i sprawia, że zwiedzający często tu wracają. Znajduje się tutaj również wieża przeciwpożarowa z tarasem widokowym. Jest to pierwsza, wybudowana w Polsce po II Wojnie Światowej wieża, która oprócz funkcji przeciwpożarowych, posiada taras widokowy z lunetami, udostępniony dla turystów i odwiedzających ośrodek. Wieża ma 40 m wysokości. Wznosi się na jednym w wyższych punktów w okolicy (102 m n.p.m.). Innym obszarem po części występującym na terenie powiatu są „Bory Dolnośląskie”. Kompleks ten należy do krajowej sieci econet. Podstawowym walorem tego obszaru jest występowanie zwartych kompleksów leśnych.

Ponadto na terenie powiatu znajduje się łącznie 97 pomników przyrody, 22 użytki ekologiczne, spora liczba parków podworskich i parków pałacowych oraz we wsi Kamienica największy na tych terenach kamień narzutowy, zwany „diabelskim kamieniem”.

Przestrzennie – administracyjnie, usytuowanie obiektów przyrodniczych przedstawia tabela nr 2.

Tabela 2. Walory przyrodnicze w podziale administracyjnym.

Gmina	Walory przyrodnicze
Brody	<ul style="list-style-type: none"> • park krajobrazowy „Łuk Mużakowa” • rezerwat Uroczysko Węglińskie (0,48 ha na terenie gminy) • obszar chronionego krajobrazu (centralna i wschodnia część, pomiędzy Trzebielem, Brodami, Lubskiem i Krosnem Odrzańskim • użytki ekologiczne: Rosiczka (0,64 ha), Śródleśne oczka (3,87 ha), Bagna przy rosochatych sosnach (8,16 ha), Ruskie stawy (25,88 ha), Moczary (2,49 ha) • 23 pomniki przyrody
Trzebień	<ul style="list-style-type: none"> • park krajobrazowy „Łuk Mużakowa” • użytki ekologiczne: Leśne Bagno (0,88 ha) • 5 pomników przyrody • „Poła Bronowicke“ – wpisane do rejestru
Łęknica	<ul style="list-style-type: none"> • Park krajobrazowy „Łuk Mużakowa” • obszary chronionego krajobrazu (400 ha)- tereny doliny Nysy Łużyckiej • obszar Parku Mużakowskiego • użytk ekologiczny Bagna nad Nysą (14,52 ha) • 7 pomników przyrody
Przewóz	<ul style="list-style-type: none"> • park krajobrazowy „Łuk Mużakowa” • rezerваты przyrody: Żurawie Bagno (42,07 ha), Nad Młyńską Strugą (6,22 ha) • użytki ekologiczne: Rosiczka (7,98 ha), Salamandra (0,60 ha), Zacisze (19,81 ha), Dolina (4,40 ha), Wrzosiec (6,23 ha), Uroczysko (1,79 ha) • 11 pomników przyrody
Żary (miasto)	<ul style="list-style-type: none"> • obszar chronionego krajobrazu – Zielony Las • 21 pomników przyrody
Jasień	<ul style="list-style-type: none"> • obszary chronionego krajobrazu • użytki ekologiczne: Torfowisko Guzów (92,40 ha), Bagna Jasieńskie (13,47 ha) • 5 pomników przyrody
Lubsko	<ul style="list-style-type: none"> • strefa chronionego krajobrazu – Pojezierze Lubuskie, Dolina Lubczy i Bobru (1700 ha) • użytki ekologiczne: Bagna przy Rabym kamieniu (21,15 ha), Nowa

	woda (3,22 ha) • 11 pomników przyrody
Lipinki Łużyckie	• użytki ekologiczne: Nadbużańska Łąka (11,29 ha), Stary Park (4,28 ha) • 12 pomników przyrody
Tuplice	• Park krajobrazowy „Łuk Mużakowa” • 6 pomników przyrody
Żary (gmina)	• użytki ekologiczne: Stary Staw (1,47 ha), Torfowisko Welnianka (1.83 ha) • 12 pomników przyrody

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Program ochrony środowiska dla powiatu żarskiego na lata 2004 – 2011.

Potencjał wśród walorów przyrodniczych dla wykorzystania ich dla potrzeb turystyki stanowią również wody powierzchniowe. Jeziora leżące na terenie powiatu to: **Brodzkie** (Parkowe) o powierzchni 50,3 ha, głębokość 1,5 metra, długości 1330 metrów, szerokości 490 metrów, długości linii brzegowej 3.260 metrów. Jest to największe jezioro w powiecie będące częścią zabytkowego założenia parkowo-pałacowego Promnitz-Brühla. Jezioro polodowcowe, wpływa do niego rzeka Wodra i Rów Brodzki. Złović tu można karpia, lina, płóć, leszcza, szczupaka, karasia. **Suchodolskie** - położone 400 metrów na północny zachód od wsi Suchodół. Powierzchnia 30,6 ha, głębokość 1,7 metra, długość 680 metrów, szerokość 590 metrów, linia brzegowa 2.100 metrów. W jeziorze żyją karasie, karpie, szczupaki, płocie, leszcze, okonie. **Głębokie** - powierzchnia 6,5 ha, przepływa przez nie podziemna rzeka. **Płytkie** - powierzchnia 3,7 ha. **Proszowickie** - powierzchnia 2,9 ha. Rzeki powiatu żarskiego to: **Nysa Łużycka** - Drugi co do wielkości (po Bobrze) lewobrzeżny dopływ Odry. Pradolina Nysy jest wąska, szczególnie malownicza na przełomie Łuku Mużakowskiego. Na lewym brzegu – długie odcinki wczesnośredniowiecznych Wałów Łużyckich. W rzece żyje 28 gatunków ryb (m.in. pstrąg potokowy, brzana, miętus, płóć, kleń). **Lubsza** - prawy dopływ Nysy, wypływa spod Wzniesień Żarskich - Zielony Las w okolicach Olbrachtowa, długość 76 km. oraz Lenka, Szyszyna, Skróda, Tyminica (Rzeczycza), Świerczynka, Przełęk, Żarka, Pstrąg, Skródka, Żółta Struga, Czerwona Woda, Żółta Rzeczką, Lubatka (Łubianka), Kurka, Ług, Golca, Czernica (Czerna), Żółta Woda (Żółty Potok). Poniższa tabela nr 3 przedstawia występowanie rzek w poszczególnych gminach.

Tabela 3. Cieki wodne w powiecie żarskim.

Gmina	Rzeki	Kanały
Łęknica	Nysa Łużycka, Skróda, Łęknica,	–
Żary (miasto)	Żarka	–
Jasień	Lubsza, Ług, Widunia, Szyszyna, Korzenna, Wicina	–
Lubsko	Lubsza, Ług, Wieprzyk, Kurka, Równia, Golec, Rytwina, Tymienica, Młynówka Mierków	Młyński, Pożarowy, Granica, Tucholski, Błotny

Brody	Nysa Łużycka, Lubsza, Strąg, Werdawa (Wodra, Kolna), Ilna, Jeziorna, Golec, Zworzec, Widzina	–
Lipinki Łużyckie	Lubsza, Skródka, Tymienica	–
Przewóz	Nysa Łużycka, Skródka, Brusienica, Świerczynka, Młynnica, Żółta Woda	Dobrzyński
Trzebiel	Nysa Łużycka, Skródka,	–
Tuplice	–	–
Żary	Lubsza, Złota Struga	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Program ochrony środowiska dla powiatu żarskiego na lata 2004 – 2011.

Tabela 4. Zestawienie walorów przyrodniczych i wypoczynkowych dla poszczególnych gmin powiatu.

Nazwa	Ludność (tys.)	Pow. (km ²)	Lasy (km ²)	Lasy (%)	Walory wypocz. (km ²)	Atrakcyj. krajoznawcza	Pomniki przyr.	Rezerваты (ha)	Obszary chronione	Atrakcyjność ogólna
Łęknica	2.5	16.4	10.8	54.4	10.0	mała	6	0	PKŁM, PM	mała
Żary m.	39.1	33.0	6.6	20.3	33.0	duża	9	0	–	średnia
Brody	3.5	241.0	154.5	64.1	220.0	średnia	13	1	PKŁM	mała
Jasień	7.3	127.0	66.8	52.7	100.0	średnia	8	0	–	mała
Lipinki Łuż.	3.2	89.0	42.3	47.6	80.0	b. mała	2	65	–	mała
Lubsko	19.7	183.0	79.1	43.3	60.0	średnia	6	149	–	mała
Przewóz	3.3	178.0	118.5	66.6	170.0	mała	6	177	PKŁM	mała
Trzebiel	5.8	166.6	86.2	51.5	160.0	mała	3	0	PKŁM	średnia
Tuplice	3.2	66.0	35.9	54.4	60.0	b. mała	7	4	PKŁM	mała
Żary w.	11.6	294.0	138.9	47.3	0.0	mała	37	0	–	mała

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Instytutu Turystyki, pozyskanych z podstawowego źródła zasilania turystycznej bazy danych GMINA 2006.

Na bardzo dużą uwagę również z punktu widzenia turystycznego zasługują jeziora wchodzące w skład tzw. Pojezierza antropogenicznego. Liczy ono ponad 100 zbiorników o łącznej powierzchni ponad 1500 tys. m². Powstanie tych zbiorników wiąże się z eksploatacją węgla brunatnego, którą podjęto w drugiej połowie XIX w., a zakończono w roku 1974. Wiek zbiorników powyrobiskowych waha się obecnie od ok. 30 lat do powyżej 100 lat (rejon Tuplic). Pod względem genezy zbiorniki można podzielić na trzy grupy. Pierwsza grupa położona w okolicy Tuplic składa się z około 30 zbiorników pochodzenia zapadliskowego. Mają one z reguły wydłużony kształt, o osi podłużnej skierowanej z północnego wschodu na południowy zachód. Powierzchnia tych zbiorników waha się od ok. 1 do 15 ha, a głębokość od 1,5 do 5,5 m. Druga grupa, położona w rejonie Trzebiela i Kamienicy, liczy 33 zbiorniki pochodzenia zapadliskowego.

Charakteryzują się stromymi i wysokimi brzegami. Są to zbiorniki małe, o powierzchni nie przekraczającej 5 ha, ale stosunkowo głębokie (maksymalna głębokość to 9.5 m). Mają bardzo słabo rozwiniętą linię brzegową. Grupa trzecia liczy około 40 zbiorników położonych na wschód od Łęknicy. Są to zbiorniki pochodzenia wyrobiskowego lub zapadliskowo-wyrobiskowego. Powierzchnia tych zbiorników waha się od 1,85 do ponad 20 ha, a głębokość maksymalna od 3,5 do 21,5 m. Stok misy zbiorników wyrobiskowych jest stromy od strony przegłębienia i łagodnie nachylony po stronie przeciwnej⁷.

Uwzględniając walory przyrodnicze i ich znaczenie dla rozwoju turystycznego poszczególnych gmin, dokonano syntetycznego zestawienia powyższych walorów z walorami wypoczynkowymi, co przedstawia tabela nr 4 i na ich podstawie określono atrakcyjność danej gminy.

V.2. Walory antropogeniczne.

Na walory antropogeniczne składają się m.in.: architektoniczne obiekty zabytkowe sakralne i świeckie, zabytki archeologiczne, obiekty wojskowe, tradycja i kultura ludowa, pamiątki historii oraz architektura współczesna. Jest to tylko podział teoretyczny, jednakże rozgraniczający możliwości różnorodnego wykorzystania walorów antropogenicznych – stworzonych przez człowieka, dla potrzeb ruchu turystycznego. Największą możliwość wykorzystania i potencjał konkurencyjności wśród walorów z tej grupy posiadają obiekty umieszczone w tabeli nr 5, występujące na terenie gmin leżących nad Nysą Łużycką.

Tabela 5. Wybrane walory antropogeniczne powiatu żarskiego.

Gmina	Obiekty
Brody	Brody: zespół pałacowo-parkowy Promnitzza-Brühla z XVII wieku oraz licznie zachowane zabytki architektury, dzieła drezdeńsko-warszawskiego architekta Christiana Knöffela, uczyniły z Brodów jedną z najwspanialszych barokowych rezydencji magnackich w Europie w ówczesnym czasie. Założenie urbanistyczne pałacu w Brodach zaprojektowano kompleksowo w okresie baroku. Mimo upływu przeszło 250 lat, pierwotne założenie, zaprojektowane za czasów Henryka Brühla i łączące rezydencję z zabudową miasta i krajobrazem, pozostaje czytelne do dziś. Rezydencja Henryka Brühla powstała w miejscu wcześniejszego, siedemnastowiecznego założenia pałacowo-parkowego Promnitzów. Pałac Brühla i budynki pomocnicze zbudowano w duchu epoki baroku w latach 1742-1753. Autorem projektu architektonicznego był Jan Krzysztof Knöffel. W skład kompleksu

⁷ Jachimko B.: Możliwości rekultywacji zakwaszonych wód zbiorników pokopalnianych położonych w rejonie Trzebiel Łęknica Instytut Inżynierii Środowiska Uniwersytet Zielonogórski.

	<p>wchodzą: pałac, dwie oficyny, brama pałacowa, park krajobrazowy oraz nieistniejąca oranżeria i ogród francuski. Pałac jest zbudowany na planie litery U, kryty dachem mansardowym. Trzykondygnacyjne elewacje dzielą gzymsy międzykondygnacyjne i pilastry. Oficyny pałacowe ujmują dziedziniec przed fasadą głównego budynku z dwóch stron. Zbudowane na planie prostokąta, dwukondygnacyjne. Boczne ryzality i oś środkową z głównym wejściem zdobią pilastry dźwigające naczółki z rokokową sztukaterią. W północnej oficynie zachowała się kaplica pałacowa z lożą lokatorską. Ponadto w Brodach na uwagę zasługuje brama miejska z 1753 roku oraz barokowy kościół z XVII wieku.</p> <p>Biecz: pałac z przełomu XVI i XVII wieku wzniesli tutaj, jako wspaniałą rezydencję barokową z rozległym parkiem krajobrazowym, Wiedebachowie. Górujący nad Bieczem barokowy kościół jest dziełem architekta Georga Bähra i pochodzi z 1721 roku.</p> <p>Koło: miejscowy kościół z kamienia polnego, wzniesiony w 1731 roku jest dziełem mistrza budowlanego Jana Schulzego z Budziszyna. Z tego samego okresu pochodzi zespół dworski i folwarczny.kościół z i dwór z 1800 roku.</p> <p>Zasieki-Brożek: fabryka amunicji - 400 bunkrów. "ośmiornica" - pomnik przyrody w Proszowie.</p>
Trzebiel	<p>Trzebiel: miasto wyrosło z osady targowej, zlokalizowanej na skrzyżowaniu dróg Gubin - Zgorzelec, Żary - Forst nad Nysą Łużycką. Trzebiel był wyposażony w pełnię praw według wzorca magdeburskiego. Zachowany do dziś układ urbanistyczny oraz fragmenty murów z fortyfikacjami świadczą, iż było to kiedyś prężnie funkcjonujące miasto. Sławnym Trzebielaninem był lekarz królewski Jagiellonów Jan Benedykt Solfa (1483-1564), W XIX wieku rozwinął się tu przemysł szklarski i ceramiczny. Na terenie miasta znajduje się zabytkowa wieża mieszkalna – ruiny zamku rycerskiego z XIV i XV wieku, szubienica z XVI wieku i pałac z XVI wieku, kościół z 1693 roku oraz plebania z 1723 roku.</p> <p>Żarki Wielkie: wieś sołecka nad Nysą Łużycką na południe od Trzebiela. W przeszłości należała do rycerskiego rodu Hackenbornów. Do współczesnych czasów zachował się barokowy kościół z końca XVII wieku. Dawna siedziba Hackenbornów znajduje się w stanie ruiny.</p> <p>Dębinka: wieś sołecka na północny wschód od Trzebiela, od XIV wieku należąca do rycerskiego rodu Schoenaichów. Zachował się późnogotycki kościół z połowy XV wieku oraz kompleks pałacowo-parkowy z XVIII stulecia.</p> <p>Niwica: wieś sołecka na południowy wschód od Trzebiela, odnotowana już w annałach zgorzeleckich i żarskich w XV wieku, stała się od 1921 roku do 1941 roku miejscem życia i pracy laureata Nagrody Nobla Waltera Hermanna Nersta (Nobel z chemii 1920 r.). Zachowały się również dwie charakterystyczne dla stylu łużyckiego.</p>

	<p>Strzeszowice: kościół z 1823 roku.</p> <p>Buczyny: skansen budownictwa łużyckiego.</p> <p>Stare Czaple: dwór z 1778 roku, zabytkowy dom mieszkalny z XVIII wieku.</p> <p>Mieszków: dwór z XIX wieku.</p>
Łęknica	<p>Łęknica: Belweder - pałac z początku XX wieku, zabytkowa huta szkła z początków XX wieku, kopalnia węgla brunatnego Babina z XIX wieku, obiekty architektoniczne w Parku Mużakowskim, m.in.: most książęcy, nazwany na cześć księcia Carla von Prensena, pozostałości mostu angielskiego, most arkadowy, taras domku angielskiego, ruiny folwarku.</p>
Przewóz	<p>Przewóz: fragmenty okazałych murów miejskich z XIV wieku, kościół z XVIII wieku, wieża głodową i grodzisko z XIII wieku</p> <p>Lipna: kościół z 1807 roku, chatę łużycką z 1809 roku i pałac z XVIII wieku.</p> <p>Piotrowo: kościół gotycki z 1376 roku.</p> <p>Sanice: dwór barokowy z XVIII wieku.</p> <p>Straszów: wieś sołecka na północny wschód od Przewozu, będąca już parafią pod koniec XIII wieku, ruiny gotyckiego kościoła z XIII wieku oraz XIX wieczny dwór.</p>
Żary (miasto)	<p>Żary: leżą na pograniczu Niziny Śląskiej i Niziny Wielkopolskiej pomiędzy dwoma dopływami Odry: Bobrem i Nysą Łużycką. Nazwa „Zara” pojawia się po raz pierwszy w 1007 roku w kronice Thietmara. Wówczas to ziemia żarska wraz z Łużycami została przyłączona do Polski.</p> <p>Prawa miejskie Żary uzyskały w 1260 roku. Objęło ono swym zasięgiem trzy ośrodki: osadę targową przy "trakcie solnym" z Lipska do Wrocławia, gród wzniesiony pośród bagien i osadę franciszkańską, która powstała w 1274 r. W 1301 roku po raz pierwszy nazwa Terra Sarove - Ziemia Żarska wystąpiła w dokumencie wystawionym w Pradze przez kancelarię Wacława Czeskiego. Z 1329 roku pochodzi pierwsza wzmianka o burmistrzu i radzie miejskiej, w tym też roku powstał szpital miejski. Zwierzchnictwo nad miastem obejmowali kolejno: Piastowie śląscy do 1364 roku, królowie czescy do 1635 roku, elektorowie sascy do 1815 roku, władcy Prus. Właścicielami miasta byli przedstawiciele rodów: Dewinów, Bibersteinów, Packów i Promnitzów, których rezydencje stoją do dziś na wzgórzu zamkowym. Już w XIV wieku w mieście istniały cechy sukienników, płócienników, piwowarów, szewców, farbiarzy. W 1414 roku miasto uzyskuje prawo bicia własnej monety - tak zwanych groszy Biebersteinów. W XIX wieku Żary stały się prężnym ośrodkiem przemysłowym. Szczególną rolę odgrywały zakłady włókiennicze, w których pracowała połowa wszystkich zatrudnionych w przemyśle. W 1802 roku na żarskich ulicach zamontowano oświetlenie. Miasto było znaczącym węzłem kolejowym (pierwszą linię uruchomiono w 1846 roku), posiadało rozwiniętą sieć telegraficzną. W 1867 roku powstała prężnie działająca Izba Handlowo-Przemysłowa. Po wojnie francusko-pruskiej (1870-1871) w Żarach stacjonował stały garnizon. Pod</p>

koniec stulecia liczba mieszkańców przekroczyła 20.000. Żary były siedzibą powiatu (od 1816 roku) i wyższej szkoły zawodowej kształcącej specjalistów w zakresie włókiennictwa. W czasie II wojny światowej Niemcy przenieśli do Żar oddział zakładów lotniczych Focke-Wulf. W kwietniu 1944 roku, po nalocie alianckim, legło w gruzach 40 % historycznej zabudowy starego miasta. W lutym 1945 roku do Żar wkroczyły wojska Armii Czerwonej. Na mocy traktatu poczdamskiego miasto powróciło do Polski. Historia budowy żarskiego zamku Dewinów-Bibersteinów rozpoczęła się na początku XIII wieku, za panowania rodu von Dewin, i trwała przez kolejne dziesięciolecia. Pożary nawiedzające miasto w latach 40-tych XVI wieku zniszczyły poważnie dach i wspinałe wnętrza zamku. Wydarzenie to było jednak szczęściem w nieszczęściu, gdyż w wyniku gruntownej przebudowy, przeprowadzonej za czasów Bibersteinów przez nieznanego z nazwiska włoskiego architekta, zamek otrzymał reprezentacyjną gotycko-renesansową formę. W myśl zasad renesansu na dziedzińcu zamku wzniesiono arkadowe krużganki, a elewacje ozdobiono sgraffitową dekoracją. Wnętrza przesklepiono kolebkami z lunetami i pokryto je renesansowymi sztukateriami, ściany ozdobiono polichromią. Obszerną kuchnię zamkową dobudowano od południa na początku XVII wieku. Do czasów Erdmanna II von Promnitz zamek nie był poddawany żadnym znaczącym modernizacjom, przetrwał praktycznie bez większego uszczerbku kolejne pożogi nawiedzające Żary w ciągu XVII stulecia. Erdmann II niewiele zmienił w wyglądzie zamku. Wnętrza ozdobiono barokowymi sztukateriami, a w 1738 roku odbudowano w stylu barokowym, zniszczoną od uderzenia pioruna, wieżę zamkową. Pierwotnie zamek otoczony był fosą i murowanymi umocnieniami, ich fragmenty zachowały się do dziś. Gotycko-renesansowy zamek na początku XVIII wieku nie spełniał już wymagań właścicieli miasta. Konieczna była budowa nowej rezydencji, w pełni odpowiadająca znaczeniu i randze rodu Promnitzów oraz odzwierciedlającej gusta epoki. Inicjatorem i fundatorem reprezentacyjnego barokowego kompleksu pałacowego był Erdmann II von Promnitz. Pierwsze projekty rozbudowy siedziby żarskich właścicieli powstały w latach 1705-1706. Prace budowlane trwające 21 lat nadzorowali kolejno trzech architekci: Simonetti, Spaninger i Beer. Pałac Promnitzów wzniesiono na wschód od zamku Dewinów-Bibersteinów, oba obiekty połączono murowanym gankiem. Powstała monumentalna, trójkondygnacyjna i czteroskrzydłowa budowla, kryta dachem mansardowym, z prostokątnym dziedzińcem wewnętrznym. Piękno i bogactwo pałacowych wnętrz nie przetrwało próby czasu. O tym, jak wysokiej rangi była to siedziba, świadczą jedynie dość dobrze zachowane elewacje, o pionowych podziałach w postaci pilastrów i ozdobnych płycin oraz dekoracyjnych obramieniach okien. Szczególnie imponująca jest elewacja południowa, od strony miasta. Ryzality boczne i środkowy

podkreślono korynckimi pilastrami i kolumnami dźwigającymi belkowanie i frontony wypełnione płaskorzeźbionymi kartuszami herbowymi z inicjałami fundatora. Założenie rezydencjonalno-pałacowe obejmowało zamek, pałac główny i pałac letni, obecnie znajdujący się na terenie szpitala wojskowego, wzgórze winne z malowniczą altaną, folwark, browar oraz nieistniejącą już maszarnię i pałac myśliwski ze zwierzyńcem w Zielonym Lesie. Na terenie byłego pałacowego założenia ogrodowo-parkowego zachowały się dwie barokowe bramy, o bardzo zbliżonej formie: Błękitna Brama zamykająca aleję kasztanową biegnącą ku północy od kompleksu zamkowo-pałacowego oraz brama w pobliżu pałacu letniego. W Żarach mieszkał i tworzył Georg Filip Telemann (1681-1767) - obok Sebastiana Bacha najwybitniejszy kompozytor niemiecki XVIII w. W latach 1704 -1709 był kapelmistrzem na dworze Erdmanna II Promnیتza. Kaznodzieją Erdmanna II Promnیتza był Erdmann Neumeister - jeden z czołowych twórców europejskiej pieśni protestanckiej, żyjący w latach 1671 - 1756. W żarskim gimnazjum zdał maturę Krystian Morgensern (1871-1914) - poeta i prozaik. W Żarach urodził się Tadeusz Ślusarski (1950-1998) trzykrotny olimpijczyk, dwukrotny mistrz Europy, pięciokrotny mistrz Polski, rekordzista Europy, czterokrotny rekordzista Polski w skoku o tyczce.

Źródło: Kubiak A.: Kronika Ziemi Żarskiej oraz zasoby internetowe.

V.3. Walory specjalistyczne.

Grupa walorów specjalistycznych jest swego rodzaju kompensatą cech lub zespołu cech środowiska przyrodniczego oraz dodatkowych rozwiązań, możliwości i udogodnień pozwalających na uprawianie wyspecjalizowanych form turystyki. Obszar powiatu żarskiego, dzięki swojemu potencjałowi posiada warunki do rozwoju tych form turystyki. Może to być np. turystyka myśliwska (obszerne tereny leśne). Formą turystyki specjalistycznej, kwalifikowanej jest również uprawianie jazdy konnej. Istnieją także duże potencjalne możliwości dla uprawiania turystyki rowerowej, dzięki już wytyczonym szlakom rowerowym. Tematyka niniejszego opracowania oraz przedstawiona we wcześniejszym rozdziałach analiza zasobów naturalnych skłania się do rozpropagowania i zaoferowania walorów specjalistycznych związanych z wykorzystaniem cieką wodnego jakim jest rzeka Nysa Łużycka. **Uwzględniając charakter rzeki oraz inne opisane uwarunkowania istnieje konieczność stworzenia szlaku kajakowego lub wytyczenia jego fragmentów.** Przy zachowaniu zasad zrównoważonego rozwoju istnieje również możliwość wykorzystania niektórych większych jezior dla turystyki motorowodnej. Możliwe jest także wykorzystanie jezior dla potrzeb turystyki podwodnej oraz wędkarstwa. **Bez wątplenia walory regionu związane z czynnikiem krajobrazowym (ukształtowanie terenu, występowanie jezior antropogenicznych) oraz z występującym potencjałem innych walorów dają się wykorzystać w turystyce rowerowej, dla rozwoju której**

priorytetowym zadaniem jest tworzenie coraz to nowszych ścieżek i szlaków rowerowych.

V.4. Infrastruktura turystyczna.

Na infrastrukturę turystyczną składa się wiele elementów, które w rzeczywistości są składowymi wyznaczającymi rozwój turystyki na określonym obszarze. W powiecie żarskim znajduje się ogólnie ok. 0,5 miejsca noclegowego na 1 km². Ilość obiektów noclegowych zbiorowego zakwaterowania, w podziale na rodzaje, na terenie powiatu żarskiego zamyka się w ilości 17 sztuk, z czego jest 6 obiektów hotelowych, 8 innych obiektów hotelowych, 1 ośrodek szkoleniowo-wypoczynkowy i 1 pole biwakowe oraz 1 obiekt niesklasyfikowany. Ogółem na terenie powiatu znajduje się 716 miejsc noclegowych, z czego 352 przypadają na hotele, 205 na inne obiekty hotelowe, 49 na ośrodki szkoleniowo-wypoczynkowe, 100 na pola biwakowe i 10 na pozostałe niesklasyfikowane. W podziale na jednostki administracyjne – powiaty, łączna ilość miejsc noclegowych przedstawia się następująco:

- gmina Łęknica (miasto) – 55 miejsc,
- gmina Żary (miasto) – 243 miejsca,
- gmina Jasień – 49 miejsc,
- gmina Lubsko – 106 miejsc,
- gmina Brody – 125 miejsc,
- gmina Trzebiel – 22 miejsca,
- gmina Tuplice – 50 miejsc,
- gmina Żary – 66 miejsc.

Ogółem na terenie powiatu zanotowano ok. 33,5 tys. turystów, którzy skorzystali z noclegów w miejscach zbiorowego zakwaterowania, z czego 11,1 tys. stanowili turyści zagraniczni. Na terenie całego powiatu udzielono ok. 53,2 noclegów we wszystkich obiektach zbiorowego zakwaterowania, z czego ok.15,6 tys. turystom zagranicznym. Stopień wykorzystania istniejących miejsc noclegowych w całym powiecie żarskim kształtuje się na poziomie ok. 24%⁸. Bardziej szczegółowo zestawienie dotyczące bazy noclegowej przedstawia tabela nr 6.

⁸ *Turystyka w województwie lubuskim w 2006 roku.* Wojewódzki Urząd Statystyczny. Zielona Góra 2007.

Z myślą o turystyce rowerowej, na terenie powiatu przygotowano i wytyczono ponad 250 km szlaków. Są to szlaki: zielony – 75,6 km. z Żar do Gubina, niebieski – 33,6 km. z Trzebiela do Jasienia, żółty – 28,5 km. z Gorzupi do Lubuska, czerwony – 38 km. z Lubuska do Dychowa, czerwony – 45,3 km. z Żar do Łęknicy, czarny – 23 km. z Żar do Żagania. Bardzo ważny jest również tzw. Euroregionalny Szlak Rowerowy z Gubina poprzez Lubusko - Brody - Zasieki - Tuplice - Trzebiel - Pietrzyków - Lipinki - Górka - Żary - Żagań - Nowogród Bobrzański do Gubina.

Tabela 6. Charakterystyka bazy noclegowej w gminach powiatu żarskiego.

Nazwa	Ilość kwater i (pokoi)	Obiekty noclegowe	Liczba miejsc nocleg.	Liczba osób ogółem	Turyści krajowi	Turyści zagraniczni	Wskaźnik wykorzyst. pokoi (%)	Wskaźnik wykorzyst. m. nocleg. (%)
Łęknica	0 (0)	1	55	6639	2595	4044	33	35
Żary m.	0 (2)	4	243	14976	10234	4742	30	44
Brody	3 (2)	2	125	243	241	2	3	2
Jasień	0 (1)	1	49	1524	1474	50	23	25
Lipinki Łuż.	0 (1)	0	0	0	0	0	0	0
Lubusko	0 (5)	5	106	3044	2684	360	12	18
Przewóz	2 (0)	0	0	0	0	0	0	0
Trzebiel	3 (4)	1	22	1837	1146	691	48	65
Tuplice	3 (0)	1	50	2264	1241	1023	22	23
Żary w.	0 (0)	2	66	2949	2693	256	15	16

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Instytutu Turystyki, pozyskanych z podstawowego źródła zasilania turystycznej bazy danych GMINA 2006.

W skład infrastruktury turystycznej wchodzi również ciekawe wytyczone ścieżki przyrodnicze. Ścieżka przyrodniczo-leśna przy Ośrodku Edukacji Przyrodniczo-Leśnej w Jeziorach Wysokich - trasa ścieżki rozpoczyna się i kończy przy ośrodku. Długość ścieżki wynosi ok. 4 km. Dla dzieci młodszych można wybrać wersję krótszą, ok. 2 km. Ścieżka posiada wyjątkowo atrakcyjne walory krajobrazowe, przebiega bowiem na terenie ukształtowanym przez morenę czołową zlodowacenia środkowopolskiego. Znajdują się tutaj głębokie wąwozy i wypiętrzenia dochodzące do 30 metrów nad poziom Jeziora Brodzkiego. (o pow. 52 ha). Dodatkowym walorem jest to, że ścieżka przebiega przez stary park, który należał do zespołu pałacowo-parkowego w Brodach. Piękno natury i niepowtarzalny urok tego miejsca nikogo nie pozostawia obojętnym i sprawia, że zwiedzający chętnie tu wracają. Ścieżka przyrodniczo-leśna „Zielony Las” w Żarach. Długość ścieżki - 4,1 km. Trasa ścieżki tworzy pętlę, rozpoczyna się przy trasie Żary - Łaz. Na trasie można spotkać tablice informacyjno-dydaktyczne dotyczące życia roślin i zwierząt w lesie oraz bezpieczeństwa pożarowego na terenach leśnych. Ścieżka przyrodniczo-leśna w parku miejskim w Lubusku - w pobliżu Ośrodka Rekreacyjno-Sportowego nad Lubszą, wiedzie przez 26-hektarowy park, przez 4 typy siedliskowe lasu:

las wilgotny, łęgowy, ols jesionowy i ols. Po drodze mijamy 200-letnią topolę białą oraz grupę 9 dębów bezszypułkowych i 5 dębów szypułkowych. Najstarsze z nich liczą ok. 350 lat. 2,5-kilometrowa ścieżka zapewnia około 1,5-godzinny kontakt z przyrodą zlokalizowaną niemalże w centrum grodu. Ścieżka przyrodnicza w Biedzychowicach, która rozpoczyna się tuż za Bieniowem od wczesnośredniowiecznego grodziska z VIII wieku. Szerokim łukiem wchodzimy w głęboki wąwóz Szyszyny, obok starego młyna dochodzimy do zabytkowego parku z pomnikowymi drzewami (np. dąb o sześciometrowym obwodzie, a przy nim kamienna tablica i kamienny krąg).

Uwzględniając ogólnoświatowe tendencje dotyczące zmiany form uprawiania turystyki, bardzo ważne z punktu widzenia jej rozwoju na terenie powiatu granicznego jest nawiązanie w turystyce do rozwoju jej form aktywnych. Wytężanie nowych szlaków zarówno rowerowych, pieszych czy szlaku wodnego na rzece Nysie Łużyckiej powinno być dostosowane do już istniejących, bądź mających nastąpić w przyszłości rozwiązań po stronie niemieckiej.

V.5. Dostępność komunikacyjna.

Położenie powiatu żarskiego leżącego w środkowej części kontynentu europejskiego, w środkowo-zachodniej części Polski, na granicy z krajem niemieckim jest istotnym czynnikiem determinującym rozwój turystyki.

Łącznie na terenie powiatu znajduje się 122 km dróg krajowych, 137 km dróg wojewódzkich, 474 km dróg powiatowych, 455 km (w tym 213 km utwardzonych) dróg gminnych. Przez powiat przebiega droga o znaczeniu międzynarodowym: Wrocław – Forst – Berlin, łącząca środkową część Europy zachodniej ze jej częścią wschodnią. W powiecie drogami tranzytowymi o największym nasileniu ruchu kołowego są: Olszyna – Wrocław, Żary – Żagań, Żary – Łęknica, Zielona Góra – Żary – Przewóz. Istniejąca autostrada A18 i dalej droga E36 łącząca m.in. Berlin – Cottbus – Wrocław – Kraków – Kijów, o randze VI trasy paneuropejskiej przyczynia się znacznie do zwiększenia dostępności komunikacyjnej. Jednakże samo jej istnienie, nie poparte działaniami promocyjnymi regionu może się przyczynić tylko do jej wykorzystania tranzytowego dla obszaru powiatu. Nie bez znaczenia dla określenia dostępności jest również funkcjonowanie i wykorzystywanie linii kolejowej o znaczeniu międzynarodowym oraz linii kolejowych o znaczeniu regionalnym i lokalnym. Na terenie powiatu zlokalizowane są przejścia graniczne: drogowo – osobowe w mieście Łęknica, drogowo – osobowo – towarowe w Olszynie, kolejowo – towarowe – osobowe w Zasiekach, drogowo – osobowe w Przewozie oraz przejście pieszo – rowerowe zlokalizowane na terenie Parku Mużakowskim i nowo otwarty most w Siedlce. **Jednakże mimo tego taka obecna ilość przejść granicznych (zwłaszcza w momencie od kiedy Polska stała się pełnoprawnym członkiem respektowanego i wdrożonego układu z Schengen**

o nieograniczonym ruchu mieszkańców) jest niezadowalająca. Istnieje potrzeba zwiększenia dostępności komunikacyjnej dla turystów i odwiedzających z Zachodu, za pomocą budowy nowych przejść granicznych, fizycznie łączących nasze kraje. Powiat Żarski nie posiada lotniska przystosowanego do obsługi pasażerskiej, jednakże dzięki swojemu dogodnemu położeniu i dostępności, w odległości ok. 180 km od Żar znajdują się porty lotnicze w Berlinie, a w odległości ok. 90 km. zlokalizowane jest lotnisko dla miasta Zielonej Góry i województwa lubuskiego (w Babimoście).

VI. Analiza SWOT.

Stworzenie profesjonalnego produktu turystycznego powinna poprzedzić bardzo rzetelna analiza mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń – tzw. analiza SWOT. Analiza ta powinna zostać opracowana na podstawie diagnozy walorów turystycznych, potencjału środowiskowego i gospodarczego oraz na podstawie badań przeprowadzanych na obszarze powiatu. W jej opracowaniu powinny zostać uwzględnione konsultacje z przedstawicielami m.in. branży turystycznej, władz samorządowych osób zainteresowanych i posiadających określoną wiedzę lub wizję związaną z rozwojem turystyki. **Przy opracowywaniu analizy SWOT ważne jest uzmysłowienie sobie, co zgodne jest z jej założeniami. Mocne (ang. strengths) oraz słabe strony (ang. weaknesses) turystyki należy określić jako elementy związane z jej stanem aktualnym. Natomiast szanse (ang. treats) i zagrożenia (opportunities) powinno się identyfikować jako elementy funkcjonalne, które mogą wystąpić w przyszłości.** Wstępną analizę można przedstawić, uwzględniając następujące aspekty i problemy:

Tabela 7. Analiza SWOT turystyki dla powiatu żarskiego.

Mocne strony	Słabe strony
<ul style="list-style-type: none"> • Bliskie położenie w pobliżu szlaków tranzytowych z zachodu na wschód. • Sąsiedztwo Niemiec – głównego rynku turystycznego dla Polski. • Dobra dostępność komunikacyjna - zadawalający układ komunikacji drogowej (przebieg autostrady przez powiat) i kolejowej. • Bliska odległość do bardzo ważnych ośrodków miejskich stanowiących potencjał również dla turystyki – Poznania, Wrocławia i Berlina. • Różnorodność krajobrazu – duża ilość obszarów leśnych, obszarów chronionych, powierzchni wodnych. • Dla turystyki kajakowej wielostronna i bogata w zmiany rzeka Nysa Łużycka, dotychczas bardzo słabo wykorzystywana. • Silne i spokojne zmiany prądu rzeki jak również kształtowane krajobrazem natury i miasta odcinki rzeki. • Szybkość prądu rzeki odróżnia ją od innych rzek nie tylko w Polsce, w 	<ul style="list-style-type: none"> • Niewystarczająca intensywność rewaloryzacji obiektów zabytkowych i przystosowania ich do pełnienia funkcji turystycznych. • Nierównomierne zagospodarowanie turystyczne, niezagospodarowane tereny wiejskie. • Relatywnie wysokie ceny usług przy niskiej jakości standardu bazy turystycznej. • Słabo rozwinięta sieć placówek gastronomicznych i nierównomierny rozwój infrastruktury uzupełniającej. • Niedostatecznie rozwinięty system dystrybucji usług turystycznych w całym województwie. • Niewystarczająca ilość wytyczonych szlaków (rowerowych, pieszych, konnych, ...). • Dotychczas mała przydatność niektórych odcinków rzeki Nysy Łużyckiej dla celów turystycznych lub też czasowa dostępność i często tylko dla doświadczonych kajakarzy. • Brakujące jakiegokolwiek informacje dotyczące możliwości wykorzystania rzeki Nysy Łużyckiej dla celów turystycznych. • Brakująca infrastruktura na rzece, potrzebna

<p>najbliższym obszarze ale również w Brandenburgii, Meklemburgii i dolnej Saksonii.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ciekawe walory przyrodnicze jak i antropogeniczne (potencjalny zespół walorów uzdrowiskowych Łęknicy – Bad Muskau) • Ciekawy krajobraz kulturowy regionu – Łużyce. • Rozwój współpracy w ramach Euroregionu oraz współpraca z sąsiednimi gminami i partnerami zagranicznymi w zakresie turystyki. • Dostyc dobre oznakowanie walorów i atrakcji turystycznych regionu. • Duże zainteresowanie strony niemieckiej rozwojem turystyki na rzece Nysie Łużyckiej. 	<p>do jej wykorzystania dla celów turystycznych, w szczególności przy jazach.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak sprawnego systemu informacji turystycznej. • Stosunkowo niski poziom kwalifikacji funkcjonujących kadr turystycznych. • Brak opracowanych lokalnych strategii rozwoju turystyki. • Niewystarczająca i niepełna wiedza administracji o możliwościach rozwoju turystyki. • Brak prowadzonych badań rynku turystycznego. • Stosunkowo słaby stopień przystosowania do wykorzystania rzeki Nysy Łużyckiej dla potrzeb turystyki.
Szanse	Zagrożenia
<ul style="list-style-type: none"> • Zmiana ogólnych preferencji turystycznych – wzrost znaczenia turystyki aktywnej. • Możliwość rozwoju różnorodnych form turystyki, takich jak: kwalifikowana, wiejska, krajoznawcza, zdrowotna, tranzytowa itp. • Możliwość większego wykorzystania turystycznego rzeki Nysy Łużyckiej i obszarów pojeziernych – pojezierza antropogenicznego. • Mała dotychczasowa frekwencja wykorzystywania rzeki Nysy Łużyckiej dla potrzeb turystycznych. • Słabo rozreklamowany obszar, a przez to również rzeka. • Polepszenie sytuacji poprzez przeprowadzenie odpowiednich dyrektyw pozwalających na wykorzystywanie rzek – dotychczas granicznych. • Odpowiednio przeprowadzane działania promocyjne dla obszaru i rzeki – jedyny obszar turystyki kajakowej z rzeką 	<ul style="list-style-type: none"> • Brak pełnej możliwości wykorzystania walorów turystycznych rzeki Nysy Łużyckiej – problemy własnościowe gruntów, brak porozumienia w sprawie wykorzystywania kanałów dla celów turystycznych, warunki naturalne. • Częściowe niebezpieczeństwo dla niedoświadczonych kajakarzy. • Ogólne zagrożenie dla środowiska np. przez dużą frekwencję albo nieprzestrzeganie zasad zachowania zasad zrównoważonego rozwoju. • Nadal niska jakość usług turystycznych i para-turystycznych. • Zbyt wysokie ceny usług dla turystów krajowych, zachęcające do wyjazdów zagranicznych, konkurencyjnych względem oferty polskiej. • Nie wypracowany wizerunek regionu. • Problemy z zapewnieniem bezpieczeństwa turystom przyjeżdżającym do Polski. • Brak polityki finansowej, w tym kredytowej, odpowiadającej potrzebom w zakresie

<p>o dzikim charakterze w Niemczech Północno-Wschodnich i w tej części Polski.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Perspektywa stworzenia przez kanał Malxe –Neiße i Malxe – Sprewa połączenia działu wód Elba – Odra. • Ukierunkowana działalność Lokalnej Organizacji Turystycznej. • Rozwój współpracy międzynarodowej, transgranicznej i międzyregionalnej. • Korzystne trendy na rynkach światowych – wzrost liczby turystów, większe zainteresowanie aktywnymi formami wypoczynku, poszukiwanie nowych atrakcji. • Duży potencjał rynku europejskiego – szczególnie – niemieckiego i stosunkowo duży rynek krajowy. • Dopływ kapitału zachodniego dla rozwoju infrastruktury turystycznej. • Pozyskiwanie środków finansowych. • Współpraca z Euroregionem "Sprewa - Bóbr – Nysa" i Euroregionem „Nysa”. • Wykorzystanie położenia powiatu na szlakach tranzytowych oraz przy granicy państwa. 	<p>turystyki.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Budowa ewentualnych baz wojskowych.
--	---

Źródło: opracowanie własne, m.in. na podstawie Machbarkeitsstudie „Wassertouristische Erschließung der Brandenburgischen Lausitzer Neiße”. Studium wykonalności „Rozwój infrastruktury turystyki wodnej na brandenburskiej Nysie Łużyckiej”. Tourismusmanagement, Regionalentwicklung. Hannover & Berlin 2008.

Warto podkreślić, że optymistycznie przedstawiają się w analizie SWOT szanse rozwoju turystyki. Ma to ogromne znaczenie w postrzeganiu potencjału i efektywnych możliwości rozwoju turystyki w przyszłości.

VII. Znaczenie docelowe. Prognozy rozwoju turystyki.

Prognozę rozwoju turystyki w powiecie żarskim przeprowadzono na podstawie analizy SWOT potencjału turystycznego całego powiatu. **Tak jak wskazano to we wcześniejszych analizach rozwój priorytetowego kierunku jakim jest stworzenie warunków wykorzystania potencjału rzeki Nysy Łużyckiej, nie może być traktowany jednostkowo i odnosić się tylko do wykorzystania jej jako cieków wodnych dla turystyki kwalifikowanej - kajakowej.** W prognozie rozwoju turystyki zostały zawarte główne założenia rozwoju produktów turystycznych powiatu oraz ogólne założenia marketingowe, które pozwoliły na wstępne opracowanie scenariuszy optymistycznych i pesymistycznych rozwoju turystyki w regionie.

VII.1. Kierunki rozwoju turystyki.

Tabela 8. Ogólne kierunki rozwoju turystyki dla powiatu żarskiego.

Scenariusz optymistyczny	Scenariusz pesymistyczny
<ul style="list-style-type: none"> • Zwiększenie atrakcyjności turystycznej poprzez wykreowanie produktów turystycznych. Zarówno tych związanych z turystycznym wykorzystaniem rzeki Nysy Łużyckiej, jak i tych, które do niej nawiązują w sposób bezpośredni lub pośredni. • Tworzenie różnorodnych, tematycznych pakietów turystycznych, nawiązujących do nowych, rozwijających się tendencji, związanych z aktywnością – turystyka kwalifikowana: piesza, kajakowa, konna, itp. • Tworzenie nowej i modernizacja istniejącej bazy noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej. • Przystosowywanie walorów do ich wykorzystania dla rozwoju turystyki – w nawiązaniu do rzeki Nysy Łużyckiej, jezior antropogenicznych. • Ustanawianie nowych obszarów ochronnych i zgodne z zasadami 	<ul style="list-style-type: none"> • Produkty turystyczne nie zostały zaakceptowane przez środowisko lokalne oraz branżę turystyczną. Nie są one w obrębie zainteresowań turystów i odwiedzających. • Stosowanie strategii konkurencyjności zamiast współpracy pomiędzy podmiotami branży turystycznej – tej zajmującej się promocją i sprzedażą produktów turystycznych regionu. • Brak środków finansowych na wsparcie rozwoju zaplecza turystycznego. • Brak zrozumienia i niedostrzeganie znaczenia rozwoju turystyki i branży turystycznej dla regionu. • Małe zainteresowanie branży turystycznej, rynku lokalnego możliwościami uzyskania wsparcia finansowego z różnych źródeł. • Brak współdziałania pomiędzy podmiotami turystycznymi. • Brak zrozumienia potrzeby opracowania

<p>zrównoważonego rozwoju udostępnienie nowych i już funkcjonujących dla ruchu turystycznego.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Przeprowadzenie pełnej rewaloryzacji istniejących walorów turystycznych. • Wzrost liczby przedsiębiorstw turystycznych, wpływających na zróżnicowanie oferty turystycznej regionu oraz dających nowe miejsca pracy. • Wzrost zainteresowania funduszami strukturalnymi i innymi formami współfinansowania branży turystycznej. • Wspólne działania branży turystycznej w celu podniesienia jakości oferowanych usług. • Stworzenie „Strategii rozwoju turystyki” oraz „Strategii marketingowej rozwoju turystyki” dla powiatu. • Przeprowadzenie szczegółowych badań ankietowych sektora usług turystycznych, celem pełnego marketingowego zdiagnozowania powiatu. 	<p>dokumentów strategicznych dla rozwoju turystyki w powiecie.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Brak środków finansowych na przeprowadzenie badań ankietowych, co wyklucza przygotowanie odpowiednich dokumentów strategicznych.
---	---

Źródło: opracowanie własne

Przedstawione ogólne optymistyczne scenariusze rozwoju turystyki pozwoliłyby nie tylko na wykreowanie produktów turystycznych wyróżniających region spośród innych, ale przede wszystkim wpłynęłyby na stworzenie pozytywnego wizerunku powiatu. Taki pozytywny wizerunek, poparty przychylnością ludności lokalnej oraz władz, przyciągnąłby potencjalnych turystów lub zatrzymał na dłużej tych, którzy już przebywają w regionie.

Zwiększenie ruchu turystycznego doprowadziłoby do zrealizowania jeszcze jednego scenariusza rozwoju, a mianowicie wzrostu udziału turystyki w dochodzie powiatu.

VII.2. Preferowane formy turystyki.

Powiat żarski jest obszarem o bogatych walorach przyrodniczych i kulturowych, dający turystom, zarówno krajowym jak i zagranicznym, a także ludności miejscowej, możliwości wypoczynku, korzystania z różnych form rekreacji, poprzez uczestnictwo w turystyce aktywnej oraz zaspokojenie swoich celów poznawczo-kulturowych. Poprzez podnoszenie dostępności komunikacyjnej i jakości świadczonych usług turystycznych oraz stworzenie

systemu wsparcia produktów turystycznych może nastąpić wzrost znaczenia dochodów z turystyki i z pewnością działania te stworzą pozytywny wizerunek powiatu.

Turystyka wodna jest jedną z preferowanych form turystyki na terenie powiatu. Związana z wykorzystaniem rzeki Nysy Łużyckiej, jako cieku wodnego służącego uprawianiu kajakarstwa, bądź specyficznej, lokalnej formy raftingu. Ten rodzaj turystyki powinien wykorzystywać wszelakiego rodzaju formy turystyki wodnej rozumianej w kontekście uprawiania sportów wodnych: żeglarstwa i windsurfingu na większych jeziorach, nurkowania, wędkarstwa oraz np. turystycznego uprawiania narciarstwa wodnego. Potrzebne są do jej realizacji zadania sprowadzające się do: promocji tej formy turystyki, budowy wejścia lub wyjścia z wody dla uprawiających kajakarstwo lub rafting (na całym odcinku rzeki na obszarze powiatu min. 8-10 takich możliwości, budowy pomostów do cumowania w atrakcyjnych zbiornikach wodnych, budowa „startera” i „szlaku” dla uprawiających narciarstwo wodne, rozwój nowej i modernizacja istniejącej infrastruktury sportów wodnych oraz aktywnych form rekreacji blisko wody, rozwój infrastruktury noclegowej, żywieniowej i towarzyszącej nad wykorzystywanymi dla rekreacji wodnej akwenami

Turystyka tranzytowa. Jest rodzajem turystyki związanej z pokonywaniem przestrzeni w celu realizacji zamierzenia jakim jest inna destynacja. Turystyka tranzytowa stanowi bardzo duży potencjał ilościowy, dotychczas nie wykorzystywany na terenie powiatu, ale także na terenie całego województwa. Bardzo duża ilość turystów zagranicznych przekraczająca granicę państwową polsko-niemiecką nie pozostaje na terenie ani województwa, ani powiatu, pomimo dogodnej infrastruktury drogowej i występujących na terenie powiatu dobrych rozwiązań komunikacyjnych. Przyjmuje się i jest to oczywiste, że istnienie dobrej infrastruktury drogowej przyczynia się do poprawy warunków i komfortu jazdy, natomiast wcale nie wpływa negatywnie na postrzeganie regionu. Podczas turystyki tranzytowej można realizować różne formy aktywności turystycznej oraz różne cele związane z chęcią poznania określonej rzeczywistości. Wykorzystując dogodne położenie i istnienie szlaków komunikacyjnych, ważne jest tworzenie warunków do korzystniejszego rozwoju turystyki tranzytowej, m.in. poprzez tworzenie pakietów turystycznych zatrzymujących przejeżdżających turystów przez powiat. Można to osiągnąć m.in. poprzez promowanie walorów turystycznych i imprez kulturalnych w miejscowościach, przez które przechodzą szlaki tranzytowe, poprzez wprowadzenie monitoringu przy trasach tranzytowych celem zwiększenia bezpieczeństwa podróży, poprzez poprawę jakości dróg i infrastruktury noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej przy drogach tranzytowych

Turystyka kulturowa, rozumiana jako poznawanie, zwiedzanie unikatowych walorów architektonicznych: sakralnych, świeckich, militarnych. Jej rozwój jest możliwy poprzez zwiększenie dostępności istniejących obiektów kulturowych, restaurację i udostępnianie turystom obiektów militarnych, systematyczne poszerzanie oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej powiatu. Działania jakie powinno się zrealizować, powinny zmierzać do:

tworzenia ścieżek dydaktycznych dla dzieci i młodzieży, celem poznania historii regionu, tworzenie i wytyczanie szlaków tematycznych, opracowanie oferty obiektów kulturowych, łączenie poszczególnych atrakcji w pakiety turystyczne o korzystniejszej cenie, uatrakcyjnienie i poszerzenie wachlarza ofert kulturalnych i innych

Turystyka na terenach wiejskich i ekoturystyka. Jest tą formą turystyki, która może spełniać wiele celów. Są wśród nich cele społeczne, realizowane poprzez zapewnienie uczestnikom ciekawego i wartościowego pobytu na łonie natury oraz szerzenie zasad i potrzeby rozwijania zrównoważonej turystyki. Potrzebny jest dla jej funkcjonowania: rozwój agroturystyki, utworzenie warunków do pełniejszego rozwoju ekoturystyki, stworzenie leśnych urzędów turystycznych np. parkingi leśne, miejsca postoju, miejsca odpoczynku. Potrzebne są działania, które: stworzą lokalną informację agroturystyczną, zapoczątkują współpracę pomiędzy gospodarstwami agroturystycznymi celem wymiany doświadczeń i opracowania wspólnej strategii działań na zasadach zdrowej konkurencji, stworzą produkty turystyczne z uwzględnieniem pojemności i chłonności turystycznej obszarów chronionych.

Turystyka aktywna to wszelkie formy wypoczynku, wykorzystujące walory środowiska przyrodniczego: lasy, wody powierzchniowe i walory specjalistyczne, które wymagają wysiłku fizycznego. Ten rodzaj turystyki należy do najdynamiczniej rozwijających się i tendencja ta z pewnością się utrzyma, uwzględniając występujące na świecie trendy społeczne. Jej rozwój można osiągnąć poprzez: działania podkreślające atrakcyjność występujących szlaków, zarówno wodnych jak i tras rowerowych i ścieżek dydaktycznych, poprzez tworzenie nowych szlaków rowerowych i zwiększenie dbałości o już istniejące, poprzez stworzenie szlaków turystyki konnej, propagowanie i wskazanie na jej cele krajoznawcze, zdrowotne, profilaktyczne i lecznicze.

VII.3. Elementy promocji.

Reklama jest to każda odpłatna forma zawodowej prezentacji dóbr i usług przez określoną organizację⁹. Głównym celem reklamy jest przekazanie informacji o oferowanym produkcie i przekonanie odbiorców (przyszłych klientów) o zaletach, co służy wywołaniu zainteresowania i pobudzeniu chęci jego posiadania. Projektowanie skutecznych kampanii reklamowych polega na przechodzeniu kolejnych etapów, do których przede wszystkim należą: ustalanie celów reklamy, określenie wysokości budżetu na reklamę, ustalenie treści przekazu reklamowego, ocena przekazów reklamowych i ich selekcja, emitowanie przekazu, decyzje dotyczące mediów: decydowanie o zasięgu,

⁹ G.B. Giles.: *Marketing*. Longman Group Ltd., London 1994.

częstotliwości i wpływie, typie mediów, badanie efektu reklamy¹⁰. Należy jednak pamiętać, że samo zrobienie reklamy jest mało skuteczne, należy potem dokonać badania jej skuteczności, aby móc wyciągnąć wnioski. Reklamą w jednostkach samorządowych zajmują się powołane do tego celu wydziały, bądź komórki.. Ważne jest aby robiły to skutecznie i efektywnie.

Public relations to zespół zorganizowanych działań, które zapewniają systematyczne komunikowanie się z otoczeniem, co może ułatwić osiągnięcie celów marketingowych poszczególnych przedsiębiorstw, firm czy instytucji. PR należy do jednej z form promocji, pozwala jednak wywrzeć większy wpływ na kliencie. Stosuje się wiele różnorodnych narzędzi ułatwiających to specyficzne porozumiewanie się, należą do nich formy: prasowe, telewizyjne, radiowe, wydawnicze, wystawiennicze, pocztowe, spotkania, zwiedzania, upominkowe, świadczeniowe, sponsoringowe itp. Działania w ramach PR mają na celu przedstawienie korzystnego wizerunku w procesie zaspokajania potrzeb społecznych¹¹. P.R. to nic innego, jak budowanie sympatii i zaufania poprzez upowszechnianie celów i sposobów działania. PR ma przede wszystkim na celu kształtowanie pożądanego wizerunku, sprzyjającego pozytywnemu nastawieniu turystów i ludności miejscowej regionu. Taki właśnie wizerunek możliwy jest do wykreowania, tylko wtedy gdy będą istniały wiarygodne informacje na temat turystyki w regionie oraz będą widoczne efekty współpracy pomiędzy władzami, ludnością a podmiotami gospodarczymi. Najważniejszym narzędziem PR mającym szeroki rozdzźwięk jest: słowo drukowane: publikacje własne np. informatory, sprawozdania, gazety i czasopisma z okazji jubileuszów, wydarzeń lub imprez, informacyjne ogłoszenia prasowe, pisane: listy informacyjne, gratulacyjne, tablice informacyjne, witryny firmowe, mówione: wykłady tematyczne, przemówienia, rozmowy, seminaria, szkolenia, punkty informacyjne oraz obraz: filmy, kasety video, wystawy fotograficzne.

Publikacje turystyczne w powiecie, gminie czy mieście należą do istotnych elementów składających się na informacje o regionie, zatem mogą i wpływają na ruch turystyczny. Wydawnictwa będą się różniły od siebie, gdyż mają różnych odbiorców. Mogą być przeznaczone dla: sieci „it” – publikacje materiałów metodycznych, serwisów, rejestrów stron internetowych, potencjalnych turystów – materiały promocyjne, turystów i organizatorów turystyki – materiały promocyjne, reklamowe, informacyjne¹². Należy pamiętać, że wydawnictwa promocyjno-informatyczne powinny zawierać: szczegółowe umiejscowienie terenu w kontekście europejskim, krajowym, regionalnym, lokalnym, możliwości dostępności komunikacyjnej, wskazanie możliwości zakwaterowania i wykorzystania innej bazy usługowej, możliwości wykorzystania i penetracji istniejących

¹⁰ Kotler P.: *Marketing. Analiza, planowanie, wdrażanie i kontrola*. Wydawnictwo Felberg, Warszawa 1999.

¹¹ Kramer T.: *Podstawy marketingu*. PWE, Warszawa 2000.

¹² J. Idzikowski, J.P. Piotrowski: *Informacja turystyczna*. [w:] A. Gordon (red). *Turystyka w gminie i powiecie*. Polska Organizacja Turystyczna, Warszawa 2003.

produktów, informacje ogólne o odbywających się corocznych imprezach turystycznych itp. Pomimo istnienia ogromnej ilości informacji turystycznych w internecie, wydawnictwa turystyczne cieszą się nadal dużym zainteresowaniem, dlatego nie należy zmniejszać ich różnorodności ani jakości prezentowanych informacji. Należą do nich: foldery, materiały reklamowe, broszury promocyjne – w ujęciu monograficznym jak i tematycznym, informatory turystyczne – np. w formie książkowej zawierającej walory turystyczne miasta, gminy, powiatu lub kalendarze imprez, wykazy bazy noclegowej, gastronomicznej, foldery – posiadające charakter promocyjno-informacyjny i wydawane przez POT¹³ lub regionalne organizacje turystyczne, przewodniki i informatory krajoznawcze, albumy, mapy turystyczne, prasa turystyczna i inne: np. filmy.

Internet w XXI wieku stał się koniecznością w prowadzeniu działalności gospodarczej, w tym także biznesu turystycznego również z poziomu władz samorządowych. Obecnie istnienie strony internetowej i poczty elektronicznej to niezbędne minimum funkcjonowania na rynku. Internet stał się narzędziem marketingowym, doprowadził do stworzenia nowego modelu społeczeństwa i wykreował nowy model klienta. Zasady działania gospodarki zarządzanej przy pomocy internetu spowodowały rewolucję w kanałach dystrybucyjnych. Gospodarka internetowa zmienia stosunki pomiędzy kupującym i sprzedającym, gdyż to klienci wskazują które z kanałów dystrybucji im najbardziej odpowiadają i wskazują jakie jeszcze stworzyć warto. Internet wykorzystywany jest praktycznie w każdym sektorze turystyki, zarówno przez samych dostawców usług turystycznych jak i klientów. Najczęściej wykorzystuje się sieć do prezentacji i przeglądania ofert turystycznych, do wszelkiego rodzaju rezerwacji, zwiększenia wiedzy na temat miejsca destynacji turystycznej i regionu.¹⁴ Internet nazywany często „rewolucją informatyczną” pokonał wszelkie bariery dostępu do informacji. Jednak bywa ciągle jeszcze rzadko wykorzystywanym narzędziem pracy, gdyż jakość informacji nie zawsze jest zadowalająca. Dobrze rozwinięta sieć internetowa w danym mieście, powiecie, gminie czy województwie jest podstawą sprawnie funkcjonującej „informacji turystycznej”. Zatem w interesie wszystkich działających w sektorze turystycznym oraz w dziedzinach powiązanych pośrednio jest stworzenie pełnej informacji internetowej. Istnienie w sieci winno być jednym z celów strategicznych władz samorządowych, firm branży turystycznej i paraturystycznej. Zakres niezbędnych baz danych internetowych obejmować musi informacje o: walorach przyrodniczych, walorach kulturowych, zagospodarowaniu turystycznym: bazie noclegowej, bazie gastronomicznej - każdy obiekt powinien być zidentyfikowany i opisany, produktach turystycznych powiatu, istniejących pakietach turystycznych, dostępności komunikacyjnej – dla całego powiatu i do poszczególnych obiektów, imprezach odbywających się w powiecie, obiektach paraturystycznych np. baseny, kina, teatry.

¹³ POT – Polska Organizacja Turystyczna.

¹⁴ I. Dembińska-Cyran: *Zastosowanie internetu w turystyce*. [w:] A. Panasiuk (red). Sektor turystyczny w społeczeństwie informacyjnym. Turystyka-poczta-telekomunikacja, Szczecin 2001.

Informacja turystyczna to nie tylko zbiór danych, ale przede wszystkim pełna organizacja w gromadzeniu, przetwarzaniu i udostępnianiu informacji. Celem stworzenia dobrze działającej informacji turystycznej należy przede wszystkim posiadać: wykwalifikowaną kadrę turystyczną i informatyczną, centralną bazę danych informacji turystycznej, sieć „it” obejmującej wszystkie placówki powiązane z sektorem turystycznym. Związki turystyki z informacją są bardzo szerokie i wieloaspektowe, gdyż nie dotyczą tylko gromadzenia danych i ich udostępniania. Informacja potrzebna jest tak samo turystom jak i organizatorom turystyki. Turysta potrzebuje informacji z powodów zainteresowania zwiedzaniem regionem, potrzebuje także informacji praktycznych: gdzie przenocować, gdzie się wyżywić itp. Część tych informacji winna znajdować się w internecie, w celu możliwości zgłębienia wiedzy przed wyjazdem, ale nie należy zapominać o potrzebie korzystania z dodatkowych, praktycznych informacji na miejscu, które najlepiej uzyskać w przystosowanej ku temu informacji turystycznej obsługiwanej przez wykwalifikowaną kadrę. Informacja jest niezbędna w podejmowaniu decyzji, a jej brak lub niedosyt może wykluczyć zainteresowanie: turystów, potencjalnych turystów, twórców i sprzedawców produktów turystycznych, animatorów konsumpcji zbiorowej, potencjalnych twórców produktu turystycznego, badaczy i nauczycieli turystyki oraz promotorów turystyki. „It” to system informacji, który podlega pewnej hierarchizacji, a poszczególnymi szczeblami tworzącymi całość są: wojewódzkie centra informacji turystycznej, powiatowe centra informacji turystycznej, lokalne (miejskie, gminne, międzygminne) centra informacji turystycznej, punkty informacji turystycznej, multimedialne punkty informacyjne. Utworzenie profesjonalnej „it” w powiecie wydaje się być jednym z głównym celów rozwoju turystyki w regionie, dlatego należałoby dołożyć wszelkich starań aby takowy system powstał i aby zaangażowały się w jego powstanie i sprawne działanie wszystkie podmioty gospodarczej działalności w sektorze turystycznym i paraturystycznym.

VII.4. Znaczenie współpracy w rozwoju turystyki.

W działaniach związanych z rozwojem turystyki powiat powinien ściśle współpracować z wieloma partnerami. Władze zarówno powiatu, gmin, jak i miast, zarząd gospodarczy, podmioty działające w lokalnej branży, organizacje i stowarzyszenia społeczne, przedsiębiorcy oraz inne jednostki zainteresowane rozwojem turystyki, łącząc swoje doświadczenia, programy działania oraz środki finansowe, mogą zapewnić wyższą skuteczność działań, w celu wykreowania lokalnego produktu turystycznego¹⁵.

Duże znaczenie odgrywa tutaj partnerstwo publiczno-prywatne (PPP), które można określić, jako rodzaj umowy o wspólnym przedsięwzięciu, w której strony jasno określają

¹⁵ *Turystyka w gminie i powiecie*. Red. A. Gordon. Polska Organizacja Turystyczna. Warszawa 2003.

swój stopień zaangażowania w przedsięwzięcie, dzielą się nakładami, ryzykiem, a następnie zyskami z realizacji projektu. **Na świecie jest ogólnie przyjęta forma wspólnego podejmowania działań gospodarczych, w tym inwestycji pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego a podmiotami sektora prywatnego. Właśnie turystyka jest tym obszarem, w którym partnerstwo publiczno-prywatne może mieć szczególnie dobre zastosowanie. W ramach współpracy sektora publicznego (władz powiatu, gminy) i prywatnego (podmioty gospodarcze zainteresowane rozwojem produktu turystycznego) oraz co należy podkreślić, przy nadarzających się okazjach korzystania ze środków Unii Europejskiej może powstać wiele ciekawych rozwiązań na płaszczyźnie turystyki.** Przewaga przedsięwzięć partnerskich nad przedsięwzięciami jednostronnymi polega m.in. na tym, że w ramach współpracy PPP włączonych jest wiele grup zainteresowanych rozwojem lokalnym: samorządy, stowarzyszenia, firmy, przedstawiciele społeczności lokalnej. Efektem tak wszechstronnej współpracy, przebiegającej zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, jest kompromis, który umożliwia spójne działania organizacyjne i inwestycyjne w regionie, dając jednocześnie akceptację miejscowej ludności społecznej.

Należy pamiętać, że chociaż rozwój turystyki ma miejsce na rynku lokalnym, to jednak bardzo ważnym jest znalezienie odpowiednich powiązań – strukturalnych, tematycznych, tych związanych z dostępnością komunikacyjną, z innymi rozwiązaniami występującymi na innych rynkach. Zatem ważnym elementem współpracy jest nawiązywanie kontaktów z władzami i podmiotami ościennych jednostek przestrzennych – gmin, powiatów czy województw. Obecnie dobrym rozwiązaniem jest przynależność obszarów powiatu do dwóch Euroregionów: „Sprewa-Nysa-Bóbr” oraz „Nysa”. Współpraca partnerska stwarza dobry klimat do podejmowania wielu oryginalnych przedsięwzięć, a przede wszystkim wynika z istoty turystyki łączącej w sobie działania gospodarcze, społeczno-kulturowe, edukacyjne i prozdrowotne. Istnieją instytucje i podmioty, które mogą wesprzeć programowo i organizacyjnie działania powiatu i gmin. Są to m.in.: PART¹⁶ (firma konsultingowa świadcząca usługi doradcze i finansowe z zakresu inwestycji turystycznych), Instytut Turystyki¹⁷ (największy polski ośrodek badawczy turystyki), PFTW „Gospodarstwa Gościnne”¹⁸ (największa w Polsce organizacja skupiająca rolników świadczących usługi turystyczne, PFCiC¹⁹ (firma mogąca udzielać pomocy w tworzeniu czy modernizowaniu campingów).

Innym istotnym elementem mogącym wpłynąć na kształtowanie rozwoju turystyki na terenie powiatu żarskiego jest znaczenie kontaktów i związanej z nimi współpracy międzynarodowej. Odgrywa ona istotną rolę w postrzeganiu rozwoju turystyki w regionie.

¹⁶ Polska Agencja Rozwoju Turystyki S.A. ul. Stawki 2, 00-193 Warszawa.

¹⁷ Instytut Turystyki ul. Merliniego 9a, 02-511 Warszawa.

¹⁸ Polska Federacja Turystyki Wiejskiej „Gospodarstwa Gościnne” www.agroturystyka.pl.

¹⁹ Polska Federacja Campingu i Caravaningu ul. Grochowska 331, 03-823 Warszawa.

Poprzez wymianę doświadczeń, zwłaszcza z partnerami, gdzie turystyka rozwija się już od wielu lat, jest bardzo dobrą formą na zapoznanie się z już wykorzystywanymi elementami, rozwiązaniami czy systemami. Prowadzona jest już teraz współpraca z sąsiadami zza Nysy, a mianowicie z powiatami Sprewa-Nysa oraz Dolnośląsko-Górnołużyckim. Polega ona nie tylko na klasycznej wymianie doświadczeń między urzędami, ale i na inicjowaniu wzajemnych kontaktów na wielu płaszczyznach, takich jak szkolnictwo, kultura, rekreacja, itp. Sąsiedztwo to skłania do realizowania wspólnych przedsięwzięć. Istnieje Polsko-Niemieckie Forum Gospodarcze. Przedstawiciele m.in. powiatu żarskiego podpisali porozumienie o powołaniu Polsko-Niemieckiej Rady Bezpieczeństwa Regionu Nysa. W 2005 roku podpisany został program o współpracy transgranicznej na lata 2005-2013. Współpraca dotyczyć będzie aplikacji o środki z funduszy UE.

VIII. Środki Programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej jako potencjalne źródła finansowania rozwoju turystyki wzdłuż Nysy Łużyckiej na terenie Powiatu Żarskiego

Europejska Współpraca Terytorialna jest jednym z celów Funduszy Strukturalnych (realizowanym w ramach Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego) na lata 2007 – 2013. Został on ukierunkowany m.in. na umacnianie współpracy transgranicznej poprzez wspólne inicjatywy lokalne i regionalne²⁰. Środkami finansowymi, które służyć mają temu umacnianiu są Programy Operacyjne Współpracy Transgranicznej. W nowym okresie programowania (2007 – 2013) Programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej zastąpiły Inicjatywę Wspólnotową Interreg.

Na terytorium Polski wdrażanych będzie siedem Programów Operacyjnych Współpracy Transgranicznej:

1. Polska (Województwo Zachodniopomorskie) – Niemcy (Meklemburgia / Pomorze Wschodnie – Brandenburgia).
2. Polska (Województwo Lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia).
3. Polska (Województwo Lubuskie i Województwo Dolnośląskie) – Niemcy (Saksonia).
4. Polska – Republika Czeska.
5. Polska – Republika Słowacka.
6. Polska – Litwa.
7. Polska – Szwecja – Dania – Litwa – Niemcy (Południowy Bałtyk)²¹.

Z oczywistych względów, z punktu widzenia niniejszej koncepcji, interesujące są jedynie dwa z w/w Programów: **Polska (Województwo Lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia)** oraz **Polska (Województwo Lubuskie i Województwo Dolnośląskie) – Niemcy (Saksonia)**. Szczegółowe informacje nt. możliwości pozyskiwania z nich środków na rozwój turystyki zostaną przedstawione w odpowiednich podrozdziałach. Wcześniej

²⁰ Por. Art. 3, ust. 2, litera c Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2009 z dnia 11 lipca 2006 r. w ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego rozporządzenie (WE) nr 1260/1999.

²¹ <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/>

jednak omówione zostaną istotne, szczególne warunki, które musi spełnić projekt, aby mógł uzyskać dofinansowanie w ramach w/w Programów.

Warunkiem, który musi być bezwzględnie spełniony przez projekt ubiegający się o wsparcie w ramach Współpracy Transgranicznej, jest jego **partnerski charakter**. W poprzednim (2004 – 2006) okresie programowania, wystarczającym było, aby charakter ten był transgraniczny, co oznaczało występowanie oddziaływania projektu po obu stronach granicy (np. w Polsce i w Niemczech). Charakter partnerski oznacza, że w projekcie uczestniczy minimum po jednym partnerze z obu krajów objętych obszarem wsparcia (np. z Polski i z Niemiec), a realizacja projektu sprzyja budowaniu szerszego i głębszego partnerstwa po obu stronach granicy. Projekty w ramach Współpracy Transgranicznej muszą spełniać minimum **dwa z czterech** kryteriów partnerstwa:

- wspólne przygotowanie,
- wspólna realizacja,
- wspólny personel,
- wspólne finansowanie.

Wspólne przygotowanie oznacza, że:

- a) wszyscy partnerzy uczestniczą we wspólnych spotkaniach, których wynikiem są wspólne ustalenia dotyczące przygotowań do realizacji projektu;
- b) partnerzy uczestniczą w całym procesie planowania od pomysłu do złożenia wniosku, wspólnie ustalają harmonogram i plan działań, cele i produkty, budżet, terminy i odpowiedzialność za komponenty oraz pojedyncze zadania;
- c) każdy partner wnosi do projektu wiedzę i doświadczenie.

Wspólna realizacja:

- a) działania w ramach projektu są prowadzone i koordynowane po obu stronach granicy, przy czym muszą istnieć konkretne powiązania między tym, co się dzieje po drugiej stronie granicy, a regularnym kontaktem obu stron;
- b) chociaż Beneficjent Wiodący ponosi odpowiedzialność za całość projektu, to każdy partner projektu jest odpowiedzialny za komponent projektu i gwarantuje, że zostaną zrealizowane planowane działania;
- c) poszczególni partnerzy wnoszą wkład od każdego z komponentów.

Wspólny personel:

- a) wszyscy partnerzy projektu mają zdefiniowaną rolę i wyznaczony personel do jej spełnienia;
- b) członkowie personelu koordynują działania związane z innymi pracownikami włączonymi w działanie lub jego część; regularnie wymieniają też informacje;
- c) bez uzasadnionej konieczności nie powinno się powielać funkcji w różnych organizacjach partnerskich.

Wspólne finansowanie:

- a) zobowiązania finansowe partnerów w ramach budżetu wynikają z działań, jakie prowadzą oni w ramach projektu i odpowiadają zakresowi udziału każdego z partnerów projektu;
- b) projekt ma wspólny budżet;
- c) budżet ma wspólne konto bankowe dla środków dofinansowania z EFRR;
- d) zasadniczo wszyscy partnerzy wnoszą swój wkład finansowy²².

W każdym z projektów powinien również zostać wyznaczony **Partner Wiodący**. Jego obowiązki wynikają wprost z art. 20 Rozporządzenia (WE) nr 1080/2006 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 5 lipca 2006 r. w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i polegają na:

- a) dokonywaniu ustaleń dotyczących jego relacji z beneficjentami uczestniczącymi w projekcie w formie umowy zawierającej między innymi postanowienia gwarantujące należyte zarządzanie funduszami przeznaczonymi na dany projekt, włącznie z warunkami odzyskania kwot nienależnie wypłaconych;
- b) odpowiedzialności za zapewnienie realizacji całego projektu;
- c) dopilnowaniu, by wydatki przedstawione przez beneficjentów uczestniczących w projekcie zostały poniesione na realizację projektu i odpowiadały czynnościom uzgodnionym między beneficjentami;
- d) weryfikacji, czy wydatki przedstawione przez beneficjentów uczestniczących w projekcie zostały zatwierdzone przez kontrolerów;

²² Por. Podręcznik Beneficjenta Wiodącego dla Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, dokument z dnia 25.08.2008 r., str. 7 i 8.

- e) odpowiedzialności za przekazanie wkładu EFRR beneficjentom uczestniczącym w projekcie.

VIII.1. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”

Obszar wsparcia Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej” obejmuje po stronie niemieckiej powiaty Märkisch – Oderland, Oper – Spree, Spree – Neiße oraz miasta na prawach powiatu: Frankfurt nad Odrą i Cottbus, po stronie polskiej natomiast – teren całego Województwa Lubuskiego²³.

Celem głównym Programu jest „Pokonywać granice: redukcja niedogodności spowodowanych położeniem przygranicznym i wspólny rozwój regionu Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia”.

Cel ten implikuje trzy **cele szczegółowe**:

- 1) Poprawa uwarunkowań infrastrukturalnych oraz stanu środowiska.
- 2) Rozbudowa powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki.
- 3) Dalszy rozwój zasobów ludzkich i rozbudowa transgranicznej kooperacji.

Te z kolei przekładają się na trzy podstawowe **priorytety wsparcia**:

- I. Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska (alokacja – wkład Wspólnoty: 71.739.587 EUR).
- II. Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki (alokacja – wkład Wspólnoty: 12.150.033 EUR).
- III. Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji (alokacja – wkład Wspólnoty: 5.219.927 EUR).

²³ Por. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, str. 6.

Czwartym, uzupełniającym priorytetem Programu jest Pomoc Techniczna²⁴.

Wskazane powyżej priorytety, dzielą się na osiem działań²⁵.

Działanie 1.1. Budowa i poprawa infrastruktury.

Celem głównym działania jest „Poprawa infrastruktury transgranicznej, jako istotnego warunku dla transgranicznej współpracy i spotkań”. Wśród infrastruktury, której rozwój wspierany będzie w ramach działania, wymienia się również infrastrukturę turystyczną. Znajduje to swoje odzwierciedlenie w jednym ze szczegółowych celów działania „rozwój transgranicznej infrastruktury społecznej, turystycznej, kulturowej i sportowej” oraz w przykładowych działaniach, wyszczególnionych w Programie:

- rozbudowa transgranicznych połączeń transportowych (drogi, mosty, tory, szlaki wodne, ścieżki rowerowe), w szczególności tych służących połączeniu się z Sieciami Transeuropejskimi, łącznie z projektami dotyczącymi bezpieczeństwa ruchu drogowego,
- wspieranie transgranicznej infrastruktury turystycznej, w szczególności turystyki wodnej i rowerowej, jak również sieci szlaków pieszych i konnych,
- działania inwestycyjne na rzecz dalszego poszerzania oferty turystycznej i stworzenia nowych atrakcji turystycznych, w szczególności zmierzające do podniesienia jakości istniejącej infrastruktury turystycznej (turystyka rowerowa, wodna, konna i kulturalna, systemy drogowskazów, tablic informacyjnych, itp).

Działanie 1.2. Ochrona i gospodarowanie zasobami naturalnymi i kulturowymi oraz ochrona przeciwpożarowa i usuwanie skutków katastrof oraz zapobieganie im.

Celem głównym działania jest „Rozwój inwestycji infrastruktury ochrony środowiska oraz poprawa środowiska w regionie przygranicznym”. Działanie nie stwarza możliwości bezpośrednich inwestycji w sektor turystyczny, niemniej jednak istnieją możliwości sfinansowania w jego ramach projektów, które mogą mieć wpływ pośredni na uwarunkowania turystyczne (np. tworzenie infrastruktury technicznej, poprawa jakości wód, ochrona przyrody).

²⁴ Por. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, str. 44.

²⁵ Skrócony opis poszczególnych działań opracowano na podstawie Podręcznika Beneficjenta Wiodącego dla Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007 – 2013 w ramach „Europejskiej Współpracy Terytorialnej”, dokument z dnia 25.08.2008 r., str. 13 – 34.

Działanie 1.3. Rozwój regionalny i planowanie regionalne oraz rozwój współpracy między jednostkami samorządu terytorialnego.

Celem głównym działania jest „Rozwój wspólnego planowania publicznego oraz przedsięwzięć modelowych”. Działanie tworzy możliwość finansowania projektów w zakresie turystyki, co znajduje swój wyraz w konstrukcji jednego z celów szczegółowych „rozwój i rozpowszechnienie dobrych praktyk na podłożu równoczesnego dostępu do ofert turystycznych na pograniczu polsko-niemieckim (włączając fizyczny dostęp do stron internetowych)” oraz w przykładowym działaniu, podanym w Programie: „działania na rzecz transgranicznego rozwoju miast bliźniaczych jako modelowe projekty transgranicznego rozwoju miast (wraz z przyjaznym dla środowiska wytyczaniem i zagospodarowaniem ulic, dróg tranzytowych, ścieżek rowerowych, przyjaznych środowisku i rodzinom otoczenia osiedli mieszkaniowych i infrastruktury turystycznej o oddziaływaniu transgranicznym oraz rewitalizacja nieużytków o szczególnym znaczeniu dla wspólnego rozwoju)”.

Działanie 2.1. Działania wspierające gospodarkę.

Celem głównym działania jest „Wzmocnienie współpracy i rozwój transgranicznego wspierania gospodarki w polsko-brandenburskim obszarze wsparcia”. O możliwościach wykorzystania go, jako źródła finansowania turystyki decyduje jeden z celów szczegółowych, tj. „stworzenie transgranicznych struktur gospodarczych i turystycznych”. W przeciwieństwie do działań Priorytetu I, które umożliwiają przede wszystkim realizację projektów infrastrukturalnych, to działanie, w obszarze zainteresowania niniejszej koncepcji, nastawione jest raczej na tworzenie struktur instytucjonalnych, wspierających gospodarkę i turystykę.

Działanie 2.2. Regionalny i lokalny marketing.

Na możliwości wykorzystania tego działania, jako źródła finansowania projektów turystycznych, wskazuje już jego cel główny „Transgraniczny rozwój i promocja obszarów aktywności gospodarczej i turystycznej w regionie polsko-niemieckiego pogranicza”. Potwierdzeniem, wskazującym na możliwość realizacji projektów z zakresu marketingu turystycznego są identycznie sformułowany cel szczegółowy i przykładowe działania, tj. „działania na rzecz transgranicznego marketingu i promocji ośrodków gospodarczych i turystyki”.

Działanie 2.3. Wspieranie i kooperacja w zakresie B + R.

Celem głównym działania jest „Wspieranie poprzez wspólne działania transgraniczne projektów z zakresu badań i technologii, pomiędzy przedsiębiorcami i odpowiednimi instytucjami naukowymi i zajmującymi się transferem technologii”. Działanie 2.3 koncentruje się na powiązaniach nauki z biznesem, tym samym nie tworząc możliwości realizacji projektów w sektorze turystycznym.

Działanie 3.1. Wspieranie projektów z zakresu kształcenia oraz zatrudnienia.

Główny cel działania stanowi „Transgraniczne kształcenie oraz doskonalenie zawodowe oraz średnio- i długoterminowy rozwój wspólnego rynku pracy”. Projekty z zakresu kształcenia mogą być realizowane m.in. w zakresie turystyki, na co wskazuje lista przykładowych działań, wśród których znajdujemy „wspieranie modelowych projektów z zakresu praktycznej nauki zawodu we współpracy z instytucjami polskimi i niemieckimi, przede wszystkim w zakresie turystyki, usług, ratownictwa i ochrony zdrowia”.

Działanie 3.2. Współpraca i spotkania (Fundusz Małych Projektów i Projekty Sieciowe).

Celem głównym działania jest „Wsparcie działań kooperacyjnych realizowanych przez lokalne i regionalne instytucje oraz samorządy”. Wśród przykładowych działań wymienia się „zapewnienie całorocznej turystycznej dostępności obszaru”, „rozwój oznakowania atrakcji i szlaków turystycznych” oraz „wpieranie i promocję tradycyjnych i nowych produktów turystycznych (np. kuchni regionalnej, rzemiosł regionalnych)”. Te zapisy wskazują na możliwe kierunki wsparcia sektora turystycznego.

VIII.2. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013

Obszar wsparcia Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013 obejmuje po stronie niemieckiej powiaty Niederschlesischer Oberlausitzkreis, Löbau – Zittau, Kamenz, Bautzen oraz miasta na prawach powiatu Görlitz, Hoyerswerda, po stronie polskiej natomiast – podregiony jeleniogórsko – wałbrzyski oraz zielonogórski (z tym, że możliwości realizacji inwestycji w zakresie infrastruktury drogowej i ochrony środowiska istnieją tylko w powiatach zgorzeleckim, bolesławieckim, lubańskim, lwóweckim, złotoryjskim, jeleniogórskim, żagańskim, żarskim oraz w mieście na prawach powiatu Jelenia Góra)²⁶.

Celem nadrzędnym Programu jest „Wpieranie zrównoważonego rozwoju obszaru wsparcia w celu wzmocnienia spójności gospodarczej i społecznej”, który dzieli się na dwa cele strategiczne:

- 1) zapewnienie konkurencyjności obszaru wsparcia poprzez wyrównywanie warunków ramowych dla likwidowania nierówności gospodarczych i strukturalnych (realizowany poprzez Oś Priorytetową 1: Rozwój transgraniczny);

²⁶ Por. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013, projekt z dnia 15.11.2007 r., str. 7 i 8.

- 2) utożsamianie się mieszkańców z obszarem wsparcia dzięki wzmocnieniu współpracy (realizowany poprzez Oś Priorytetową 2: Transgraniczna integracja społeczna)²⁷.

Wszystkie działania w sektorze turystyki będą realizowane w ramach Osi priorytetowej 1. Została tam bowiem, jako jedna z dziedzin wsparcia określona „Turystyka i działalność uzdrowiskowa”. Wspierane będą:

- powstanie produktu turystycznego, który potrafi wyrobić sobie pozycję na rynku międzynarodowym;
- poprawa i rozwój infrastruktury turystycznej (w szczególności zostaną uwzględnione wymogi turystyki bez barier);
- wypracowanie koncepcji turystyki trwałej w obszarze przygranicznym;
- turystyka wiejska;
- tworzenie wspólnych ofert turystycznych i atrakcyjnych form informacji dla turystów (przy uwzględnieniu aspektu wielojęzyczności);
- poprawa jakości usług w sektorze turystycznym;
- łączenie w sieć ośrodków uzdrowiskowych;
- przebudowa, modernizacja bądź nowe ukierunkowanie istniejących ośrodków uzdrowiskowych,
- dalszy rozwój lub przywrócenie miejscowościom ich funkcji uzdrowiskowej²⁸.

Całkowity wkład Wspólnotowy dla Osi Priorytetowej 1 wynosi 49.754.945 EUR.

²⁷ Por. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013, projekt z dnia 15.11.2007 r., str. 29 i 30.

²⁸ Por. Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Saksonia 2007 – 2013, projekt z dnia 15.11.2007 r., str. 37.

IX. Podsumowanie

Na obszarze powiatu żarskiego występują sprzyjające i różnorodne warunki (walory i atrakcje) do rozwoju turystyki. W oparciu o potencjał rzeki Nysy Łużyckiej, będącej z jednej strony przeszkodą w rozwoju, a z drugiej strony dającą duże, dotychczas nie wykorzystywane możliwości rozwoju. Jednak, aby spełnić oczekiwania rynków turystycznych, należy dokonać wielu działań na różnych płaszczyznach. Niniejszy dokument jest zaledwie koncepcją rozwoju. Przedstawiono w nim diagnozę walorów przyrodniczych, kulturowych oraz bazy noclegowej. Zwrócono także uwagę na pewne czynniki zewnętrzne i wewnętrzne, które mogą mieć wpływ na rozwój ruchu turystycznego. Niewątpliwie dokument powinien być wykorzystywany przy ubieganiu się o środki finansowe z programów Unii Europejskiej i powinien przyczynić się do dalszego rozwoju turystyki na obszarze powiatu i być może do opracowania „Strategii rozwoju turystyki w powiecie.

Czynnikiem wpływającym na powodzenie rozwoju turystyki na rynku lokalnym jest tworzenie produktów turystycznych. Produkt turystyczny to nie tylko pakiet przeznaczony do sprzedaży, ale to też pewne sugestie, podpowiedzi ukierunkowujące potencjalnego turystę na skorzystanie z usług. Istnieje wiele zróżnicowanych produktów turystycznych, które są zależne od takich czynników jak: punkt widzenia konsumentów, twórców, współtwórców i sprzedawców tego produktu. Każdy z tych przedstawicieli bądź podmiotów może (i powinien) podchodzić do opracowania produktów na swój sposób. Dla władz regionu produktem będzie zarządzana (wcale nie przez władze) atrakcja turystyczna, która przyczynia się do napływu turystów na ich teren. Powodzenie w opracowywaniu produktów, przejawiające się następnie w zainteresowaniu potencjalnych klientów, zapewniają tylko te produkty, które różnią się od innych. Czasami wcześniej nie dostrzegany walor może stać się elementem posiadającym swój niezaprzeczalny charakter stanowiący o regionie i wartości produktu. Czasami brakuje odpowiedniego „opakowania”, aby dany potencjał mógł zaistnieć w świadomości turystów jako produkt (oraz w świadomości mieszkańców i odpowiedzialnych za rozwój regionu władz) i być dla nich atrakcyjny. Bez wątpienia unikatowość produktu, czyli cechy wyróżniające go na tle innych, już istniejących są w dużej mierze miarą jego atrakcyjności.

Warunkiem zaistnienia atrakcji turystycznej – produktu turystycznego jest m.in. zgodne współdziałanie wszystkich zainteresowanych stron. W praktyce sprowadza się to do współdziałania trzech sektorów: publicznego (reprezentowanego przez władze samorządowe), prywatnego (mieszkańców, wśród nich lokalnych przedsiębiorców), organizacyjnego (inne podmioty występujące na terenie gminy zajmujące się w sposób bezpośredni lub pośredni turystyką). Jeżeli wcześniej wspomniano, iż każdy z podmiotów może i powinien traktować w różny sposób produkt turystyczny, to bez wątpienia przedstawiciele każdego z tych sektorów powinni turystykę postrzegać tak samo. Niezmiernie ważne jest to, aby propozycje przygotowywanych produktów nie były

ograniczone do pojedynczych usług. Przedmiotem produktu turystycznego proponowanego przez hotel mogą i powinny być atrakcje najbliższej okolicy. Ciekawymi propozycjami, w małych, rodzinnych pensjonatach i gospodarstwach agroturystycznych, może być propozycja włączenia turystów do „współtworzenia codzienności”, czyli wykonywania wszystkich czynności wraz z gospodarzem lub pod okiem gospodarza. Dla właściciela stadniny koni czy przystani produktem będą nie tylko konie czy sprzęt wodny, ale to wszystko, co towarzyszy turyście w czasie korzystania z jazdy konnej czy uprawiania sportów wodnych, a ma wpływ na jego zadowolenie. Każdy produkt turystyczny składa się z pewnych elementów składowych wpływających na jego atrakcyjność turystyczną, a należą do nich: atrakcje i osobliwości środowiska miejsca docelowego, infrastruktura (zagospodarowanie terenu), dostępność komunikacyjna, wizerunek (jak postrzegany jest przez turystów oraz jego mieszkańców), cena - wartość kosztów, które ponosi klient.

Warto jeszcze na koniec podkreślić, że turystyka na obszarze powiatu winna rozwijać się zgodnie z zasadami zrównoważonego rozwoju, tzn. przynosić efekty ekonomiczne, nie niszczyć środowiska przyrodniczego i rozsądnie wykorzystywać walory antropogeniczne i przyrodnicze oraz rozwijać się do określonych granic, określonych przyzwoleniem lokalnych społeczności.

Spis tabel

Tabela 1. Struktura korzystających osób z noclegów według województw.	13
Tabela 2. Walory przyrodnicze w podziale administracyjnym.	28
Tabela 3. Cieki wodne w powiecie żarskim.	29
Tabela 4. Zestawienie walorów przyrodniczych i wypoczynkowych dla poszczególnych gmin powiatu.	30
Tabela 5. Wybrane walory antropogeniczne powiatu żarskiego.	31
Tabela 6. Charakterystyka bazy noclegowej w gminach powiatu żarskiego.	37
Tabela 7. Analiza SWOT turystyki dla powiatu żarskiego.	40
Tabela 8. Ogólne kierunki rozwoju turystyki dla powiatu żarskiego.	43

Spis wykresów

Wykres 1. Przyjazdy turystów zagranicznych do Polski w latach 1994 - 2006 i prognoza do 2013 r.....	6
Wykres 2. Przyjazdy turystów zagranicznych według głównych grup krajów (w mln).	7
Wykres 12. . Przyjazdy ogółem i liczba przyjazdów turystów zagranicznych w 2007 roku.	8
Wykres 4. Przyjazdy turystów zagranicznych do Polski według podstawowych celów pobytu (w %).	8
Wykres 5. Długość pobytu turystów zagranicznych w Polsce (%).	9
Wykres 6. Organizacja przyjazdów turystów zagranicznych (%).	10
Wykres 7. Główne miejsca noclegów turystów zagranicznych (%).	10
Wykres 8. Przeciętne wydatki turystów na osobę w 2007 roku (według krajów, w USD).11	
Wykres 9. Przeciętne wydatki turysty na jeden dzień pobytu (według krajów, w USD).	11
Wykres 10. Struktura wydatków poniesionych przez turystów na terenie Polski w 2007 roku (w %).	12
Wykres 11. Struktura wydatków poniesionych przez odwiedzających jedno-dniowych w 2007 (%).	12

Spis rysunków

Rysunek 1. Liczba wizyt turystów zagranicznych według województw (mln.)	12
Rysunek 2. Natężenie krajowego ruchu turystycznego w 2007 r. według województw i liczby krajowych podróży turystycznych ogółem (mln).....	14
Rysunek 3. Zmiany natężenia krajowego ruchu turystycznego w 2007 roku w porównaniu z rokiem 2006 według województw i podróży turystycznych ogółem (mln).	14
Rysunek 4. Gminy w powiecie żarskim.	16

ANEKS
DO KONCEPCJI ROZWOJU TURYSTYKI
WZDŁUŻ NYSY ŁUŻYCKIEJ
NA TERENIE POWIATU ŻARSKIEGO

KIERUNKI ROZWOJU I PREFEROWANE
FORMY TURYSTYKI

Opracowanie na zlecenie Powiatu Żarskiego

autor: mgr **Grzegorz Szalpak**

Agencja Rozwoju Regionalnego S.A. w Zielonej Górze

Zielona Góra, grudzień 2008 r.

SPIS TREŚCI

I.	Założenia wstępne rozwoju turystyki.....	3
II.	Kierunki rozwoju turystyki.....	5
III.	Preferowane formy turystyki.....	6
IV.	Potencjalne produkty turystyczne.....	7
IV.1.	Turystyka wodna.....	7
IV.2.	Turystyka tranzytowa	8
IV.3.	Turystyka kulturowa	10
IV.4.	Turystyka na terenach wiejskich i zalesionych (ekoturystyka)	11
IV.5.	Turystyka aktywna	12
V.	System wsparcia rozwoju produktów turystycznych	14
VI.	Pozytywny wizerunek powiatu	15

I. Założenia wstępne rozwoju turystyki

Celem wynikającym z opracowanego wcześniej dokumentu pt. Koncepcja rozwoju turystyki wzdłuż rzeki Nysy Łużyckiej, jest określenie konkretnych rozwiązań dotyczących możliwości wykorzystania potencjału. **Głównym celem jest stworzenie podstaw pod opracowanie, konkretnie funkcjonujących produktów turystycznych. Jest to istotny problem, który towarzyszy rozwojowi turystyki na każdym rynku lokalnym.** Wynika to z wielu przesłanek, zależności, uwarunkowań (zewnętrznych i wewnętrznych) oraz faktów, które towarzyszą tej dziedzinie życia, która jest również dobrze prosperującą gałęzią gospodarki. Można ten szeroki aspekt zagadnień zamknąć w paru podstawowych, a zarazem najważniejszych kwestiach.

Po pierwsze turystyka wpływa na wiele aspektów (środowisk) naszego życia. Życia nie tylko tych, którzy biorą w niej udział i ją budują, ale również tych, którzy „obok” niej żyją. Mówiąc tylko o jednym z aspektów, stwierdzić należy, że rozwój turystyki tworzy miejsca pracy dla tych, którzy bezpośrednio dla niej pracują (piloci, przewodnicy, organizatorzy – biura podróży, zarządcy, właściciele atrakcji turystycznych, itd.) oraz dla tych którzy pośrednio dla niej pracują (właściciele środków transportu, usługodawcy, itd). **Jej rozwój pozwala zatem wykorzystać szanse podniesienia gospodarczego regionu poprzez tworzenie nowych miejsc pracy, a co za tym idzie niwelowania bezrobocia, zwiększania aktywności gospodarczej mieszkańców i całego obszaru, zwiększania budżetu lokalnego, dzięki wpływom z podatków.** Pamiętać przy tym należy, co jest niezmiernie ważne, o uwzględnianiu uwarunkowań i charakteru wpływów turystyki, odnoszących się do środowiska naturalnego w jakim się ona rozwija.

Po drugie turystyka jest uzależniona od wielu aspektów (środowisk) naszego życia. Chociażby wspomniany powyżej aspekt środowiska naturalnego ma istotny charakter, co można odnieść w wielu przypadkach do jej rozwoju na obszarze gmin powiatu żarskiego położonych wzdłuż rzeki Nysy Łużyckiej i na obszarach chronionych. Istotnym jest również sam fakt nastawienia dla jej rozwoju. **Chcąc rozwijać turystykę na swoim terenie, na początek powinniśmy być pozytywnie i świadomie do niej nastawieni. Chodzi tutaj o nastawienie władz lokalnych oraz mieszkańców. Ich profesjonalizm, kompetencje w działaniu i rozumieniu zagadnienia są nie tylko wskazane, ale wręcz potrzebne.** To właśnie władze, stając ponad podziałami politycznymi, świadomi znaczenia rozwoju turystyki (w przypadku powiatu żarskiego – niezmiernie ważnej – przygranicznej), tworzą podstawę pod jej efektywne funkcjonowanie na swoim terenie. Mieszkańcy natomiast stwarzają istotny element przestrzeni turystycznej określany poprzez gościnność.

Po trzecie rozwój turystyki trzeba opierać na istniejących produktach turystycznych. Jest to niezmiernie ważne zagadnienie i niestety bardzo często zapominane i bagatelizowane. Mając potencjał, mierzony ilością bądź zasobnością atrakcji turystycznych (przyrodniczych, antropogenicznych, specjalistycznych) należy tworzyć produkty turystyczne. „Coś”, co można logicznie opracować (uwzględniając preferencje nabywców), zapakować

(odpowiednio prezentując) i sprzedać (przy obopólnym zadowoleniu kupujących i sprzedających). Tworzenie produktów turystycznych i ich znaczenie można porównać do zakupów butów. Będąc już w sklepie (czego odpowiednikiem jest miejsce naszej turystycznej penetracji), chcemy kupić buty (które są odpowiednikiem występującego potencjału). Problem tylko polega na tym, że wśród wielu rodzajów obuwia, musimy sobie odszukać na wielu półkach parę butów dobierając je dla siebie rozmiarem i fasonem, który właśnie nam odpowiada. Nie mamy natomiast problemu i za to płacimy, kiedy dostajemy odpowiedni numer butów (prawego i lewego), ich wybrany fason, zapakowany w karton (to jest właśnie odpowiednikiem przygotowanego produktu turystycznego). **Każdy zatem produkt turystyczny składa się, z następujących składników (poziomów), których występowanie jest konieczne:**

1. **atrakcja miejsca docelowego,**
2. **dostępność komunikacyjna,**
3. **występująca infrastruktura,**
4. **wizerunek,**
5. **cena.**

Atrakcja miejsca docelowego to jest właśnie to, co wynika z istniejącego potencjału (jednego lub wielu) występujących walorów. Jego wartość, a co za tym idzie zainteresowanie wśród turystów wzrasta, w momencie, kiedy ta „atrakcja” jest unikatowa, charakterystyczna dla specyfiki obszaru (miejsca), odpowiada potrzebom turystów, jest w głównym kręgu ich zainteresowań. Dostępność komunikacyjna jest określana poprzez warunki i możliwości penetracji określonego obszaru (miejsca), dzięki funkcjonującym różnym rodzajom środków transportu, częstotliwości ich wykorzystywania, rozwiązaniom technicznym, możliwościami. Występująca infrastruktura to zarówno obiekty służące potrzebom turystów na określonym obszarze (obiekty noclegowe, żywieniowe, itd.) jak i mające wpływ na realizację ich potrzeb (obiekty usługowe i inne dodatkowe). Wizerunek, to ten element, który związany jest z pozytywnym postrzeganiem przez turystów, określonego obszaru (miejsca), a wynikający z tworzenia oraz „wysyłania” pozytywnych informacji i stwarzania pozytywnych – odpowiednich warunków: dla przebywania, penetracji. Cena to określona wartość opracowanego produktu turystycznego, która powinna odzwierciedlać odpowiedni poziom jakości, ilości – świadczeń, usług w stosunku do zapotrzebowania ich nabywców – turystów.

II. Kierunki rozwoju turystyki

W nawiązaniu do opracowanego dokumentu koncepcji, kierunki rozwoju turystyki na obszarze powiatu żarskiego, w gminach leżących wzdłuż rzeki Nysy Łużyckiej, nie mogą odnosić się tylko do wykorzystania rzeki, jako głównego potencjału atrakcji turystycznej. Rzeka, dzięki swojemu charakterowi i specyfice znaczenia (jej nurt wyznacza granicę państw) powinna stanowić pewną oś rozwoju i obszar zbieżny pomiędzy dwoma państwami. **Myśl przewodnia (nawiązująca do stworzenia pozytywnego wizerunku) powinna uzmysławiać, że rzeka Nysa Łużycka powinna łączyć a nie dzielić.** Nawiązując do określania kierunków rozwoju turystyki, na uwagę zasługuje potrzeba przeanalizowania scenariuszy rozwoju. Zapisane w koncepcji wnioski (odnoszące się do różnych aspektów) powinny być wyznacznikiem jej rozwoju. **Istnieje konieczność uwzględniania scenariuszy optymistycznych, zmierzających m.in. do:**

- wykreowania produktów turystycznych,
- tworzenia różnorodnych, tematycznych pakietów,
- wpływu na wzrost liczby przedsiębiorstw turystycznych,
- opracowania dokumentów strategicznych dla powiatu odnoszących się do turystyki,
- nakłaniania do wspólnych działań całej szeroko pojętej branży turystycznej,

oraz uwzględniania scenariuszy pesymistycznych wynikających m.in. z:

- braku zaakceptowania produktów turystycznych przez środowisko i turystów,
- stosowania strategii konkurencyjności zamiast współpracy pomiędzy podmiotami branży turystycznej – tej zajmującej się promocją i sprzedażą produktów turystycznych,
- braku środków finansowych na rozwój turystyki i badania,
- braku zrozumienia i niedostrzeżenie znaczenia rozwoju turystyki w regionie,
- braku zrozumienia potrzeby opracowania dokumentów strategicznych dla rozwoju turystyki w powiecie.

III. Preferowane formy turystyki

W dokumencie koncepcji, uwzględniono wybrane formy turystyki, których funkcjonowanie na terenie powiatu żarskiego gwarantuje optymalny poziom ich rozwoju. Określono je ogólnie jako dziedziny (formy, rodzaje) turystyki ukierunkowane i oscylujące wokół: **turystyki wodnej, tranzytowej, kulturowej, na terenach wiejskich i zalesionych (ekoturystyki) i turystyki aktywnej**. Ma to swoje uzasadnienie w preferencjach wyboru dokonywanych przez turystów, przyjętych dla tych właśnie kierunków, które rozwijają się w sposób dynamiczny. Wybór ten opiera się również na funkcjonującym, występującym na terenie powiatu potencjale walorów. Obszar (tak jak to zostało już zapisane) obfituje w walory przyrodnicze i kulturowe dające turystom, zarówno krajowym jak i zagranicznym, a także ludności miejscowej, możliwości wypoczynku, korzystania z różnych form rekreacji, poprzez uczestnictwo w turystyce aktywnej oraz zaspokajanie swoich celów poznawczo – kulturowych. Istnieje tylko (albo aż) potrzeba stworzenia na wstępie, na bazie potencjału – produktów turystycznych. Analizując każdy z wybranych kierunków opracowano potencjalne produkty turystyczne, poprzedzając je opracowaniem określającym cele rozwoju, odnoszące się do nich działania i charakterystykę wybranych produktów.

IV. Potencjalne produkty turystyczne

IV.1. Turystyka wodna

Celem strategicznym jest wykreowanie produktu turystycznego – np. „Woda Źródłem Życia i Turystyki”.

Celami kierunkowymi powinny być: działania wspierające rozwój turystyki wodnej na rzece Nysie Łużyckiej i obszarach akwenów wodnych, rozwój i popularyzacja aktywności związanej z wykorzystywaniem obszarów wodnych powiatu, podnoszenie poziomu zainteresowania aktywnością, tworzenie odpowiednich warunków do wykorzystania zasobów wodnych powiatu (zarówno Nysy Łużyckiej jak i akwenów wodnych).

Konkretne działania (w nawiązaniu do dokumentu Koncepcji) powinny zmierzać do: promocji turystyki wodnej w powiecie, budowie infrastruktury służącej uczestnikom (pomosty, wyjścia, wejścia, kładki inne rozwiązania), rozwoju nowej i modernizacji istniejącej infrastruktury (noclegowej, żywieniowej i towarzyszącej) dla turystyki wodnej oraz innych form rekreacji blisko wody.

Produktem turystyki wodnej na terenie powiatu powinno być wykorzystanie głównie cieku wodnego rzeki Nysy Łużyckiej oraz zaadoptowanie do turystyki akwenów wodnych tzw. pojezierza antropogenicznego oraz innych akwenów.

Rodzaje aktywności wiążą się z uprawianiem turystyki wodnej rozumianej w kontekście uprawiania sportów wodnych: spływów kajakowych, pontonowych, rejsów rzecznych, czy wędkarstwa.

Segmentem obsługiwanych turystów są: turyści zarówno krajowi i zagraniczni, osoby zainteresowane spędzaniem czasu wolnego w sposób aktywny, osoby z zamiłowaniem do środowiska wodnego, turyści posiadający odpowiednie kwalifikacje, turyści w różnych grupach wiekowych z przewagą turystów młodszych.

Motywacje turystów przy podejmowaniu decyzji to: aktywna rekreacja, poszukiwanie wrażeń, dbałość o sprawność fizyczną, obcowanie ze środowiskiem przyrodniczym, spotkania towarzyskie.

Czas realizacji: weekendy, dni wolne od pracy, wypoczynek urlopowy.

Okres realizacji: to głównie miesiące letnie, w mniejszym stopniu miesiące wiosenne lub jesienne w bardzo małym miesiące zimowe.

Potencjalne produkty turystyczne:

1. Opracowanie i stworzenie warunków do wytyczenia szlaku kajakowego, pontonowego na rzece Nysie Łużyckiej (na odcinku: Łęknica – Olszyna – Zasieki).

Wiąże się to z wykonaniem:

- w Łęknicy, w pobliżu mostu kolejowego miejsc wsiadania, wysiadania dla kajakarzy, zagospodarowania (przez inwestora) budynku Służb Granicznych na założenie obiektu noclegowego, zbudowania w Parku Mużakowskim miejsca wsiadania, wysiadania,
- w Żarkach Wielkich w pobliżu elektrowni, budowę miejsca wsiadania, wysiadania,
- w Siedlcach zbudowania miejsca wsiadania, wysiadania,
- w Olszynie zbudowania miejsca wsiadania, wysiadania,
- na wysokości Brożek przy drodze dojazdowej do rzeki zbudowania miejsca wsiadania, wysiadania,
- w Zasiekach przy elektrowni zbudowania miejsc wsiadania i wysiadania, przy jazie zbudowania miejsca wsiadania i wysiadania, przy moście zbudowania miejsca wsiadania i wysiadania¹.

2. Opracowanie tematycznych programów szlaków kajakowych pontonowych, raftingowych (np. wiosenny, letni, jesienny, łużycki, ...), i wykorzystujących różne środki transportu („spływ byle czym”), nazwany np. „spływ emocjonalnie – alternatywny”.

3. Powołanie i zorganizowanie corocznej imprezy turystycznej pt. „Polsko-Niemiecki Łużycki Triathlon/Quatron Turystyczny” (wykorzystujący formę biegową, rowerową, kajakową, pływacką).

4. Utworzenie warunków do stworzenia „Narciarskiego Startera” dla uprawiających i uczących się narciarstwa wodnego na jednym z akwenów wodnych.

IV.2. Turystyka tranzytowa

Celem strategicznym jest wykreowanie produktu turystycznego – np. „Tranzytowo – Turystycznie. Spiesz się powoli”.

¹ Opracowano m.in. na podstawie: Studium wykonalności „Rozwój infrastruktury turystyki wodnej na brandenburskiej nysie łużyckiej”. Wydział Wspierania Gospodarki i Rozwoju Strukturalnego Urzędu Powiatowego Spree-Neiße. BTE Tourismusmanagement, Regionalentwicklung Hannover & Berlin.

Cele kierunkowe to: tworzenie warunków do korzystniejszego rozwoju turystyki tranzytowej, stworzenie pakietów turystycznych zatrzymujących przejeżdżających turystów przez powiat.

Działania (w nawiązaniu do dokumentu Koncepcji) powinny zmierzać do: promowania walorów turystycznych i imprez kulturalnych w miejscowościach, przez które przechodzą szlaki tranzytowe, wprowadzenia monitoringu przy trasach tranzytowych celem zwiększenia bezpieczeństwa podróży, poprawy jakości dróg i infrastruktury noclegowej, gastronomicznej i towarzyszącej przy drogach tranzytowych.

Produktem turystyki tranzytowej jest rodzaj turystyki związany z pokonywaniem przestrzeni w celu realizacji zamierzenia jakim jest inna destynacja. Przyjmuje się i jest to oczywiste, że istnienie dobrej infrastruktury drogowej przyczynia się do poprawy warunków i komfortu jazdy, natomiast wcale nie wpływa negatywnie na postrzeganie regionu. Podczas turystyki tranzytowej można realizować różne formy aktywności turystycznej oraz różne cele związane z chęcią poznania określonej rzeczywistości.

Rodzaj aktywności w turystyce tranzytowej wiąże się z różną aktywnością związaną z przejazdami do miejsca docelowego.

Segmentem obsługiwanych turystów są: turyści głównie zagraniczni w mniejszej ilości krajowi, podróżujący w celach służbowych, podróżujący, przejeżdżający przez obszar turyści, turyści chcący poznać elementy i walory najbardziej charakterystyczne dla danego obszaru, osoby w różnym wieku.

Motywacje turystów przy podejmowaniu decyzji to: wykonywana praca, dotarcie do miejsca docelowego, chęć zaspokojenia swojej ciekawości poznawczej związanej z określonym elementem występującym na danym obszarze,

Czas realizacji: odwiedziny krótkie, wycieczki jednodniowe połączone z uczestnictwem w organizowanych imprezach.

Okres realizacji: brak jednoznacznej sezonowości, możliwości realizacji przez cały rok, jednak z pewnym nasileniem w miesiącach letnich.

Potencjalne produkty turystyczne:

W realizacji tej formy turystyki powinny być wykorzystywane w zasadzie wszystkie opisane produkty turystyczne, nawiązujące do ich krótkookresowego wykorzystania. Jednakże podkreślenie charakteru tranzytowego obszaru jest potrzebne i może być dokonane poprzez:

- 1. Wytyczenie i organizowanie miejsc parkingowych przy trasach tranzytowych. Na terenie każdego z takich parkingów należy umieścić tablice informacyjne z opisem i dostępnością najbliższych atrakcji turystycznych.**

2. **Oznakowanie tablicami informacyjnymi, zlokalizowanymi przy głównej trasie tranzytowej (autostradzie A18/E36), na których będą znajdowały się informacje o potencjale regionu – produktach turystycznych.**

IV.3. Turystyka kulturowa

Celem strategicznym jest wykreowanie produktu turystycznego – np. „Kultura Świadczy o nas – Turystyka Kulturowa”.

Cele kierunkowe to: zwiększenie dostępności istniejących obiektów kulturowych, restauracja i udostępnianie turystom obiektów militarnych, poszerzenie oferty kulturalnej, rozrywkowej i sportowej powiatu.

Działania (w nawiązaniu do dokumentu Koncepcji) powinny zmierzać do: tworzenia ścieżek dydaktycznych dla dzieci i młodzieży, celem poznania historii regionu, organizacji imprez kulturalnych na terenie lub w pobliżu obiektów turystycznych, podjęcia działań w zakresie popularyzacji informacji o istniejących obiektach kulturowych, zapewnienia turystom poczucia bezpieczeństwa podczas zwiedzania obiektów i pobytu w powiecie, renowacji i zagospodarowania dla celów turystycznych obiektów historycznych, tworzenia szlaków tematycznych, opracowania oferty obiektów kulturowych, łączenia poszczególnych atrakcji w pakiety turystyczne o korzystniejszej cenie, uatrakcyjnienia i poszerzenia wachlarza ofert kulturalnych.

Produktem turystyki kulturowej są formy aktywności rozumianej jako poznawanie, zwiedzanie unikatowych walorów architektonicznych: sakralnych, świeckich, militarnych.

Rodzajem aktywności są zwiedzanie obiektów różnymi środkami transportu: samochodem, rowerem, kajakiem, pieszo oraz uczestnictwo w organizowanych imprezach.

Segmentem obsługiwanych turystów są turyści zarówno krajowi i zagraniczni, osoby zainteresowane historią, nastawione na obcowanie z nią, turyści chcący poznać dawną kulturę – jej wieloaspektowość, osoby w różnym wieku, również młodzież.

Motywacje turystów przy podejmowaniu decyzji to: poznawanie historii, edukacja, aktywne odkrywanie.

Czas realizacji: odwiedziny krótkie, wycieczki jednodniowe połączone z uczestnictwem w organizowanych imprezach.

Okres realizacji: brak sezonowości, możliwości realizacji przez cały rok.

Potencjalne produkty turystyczne:

1. **Przygotowanie do wstępnej penetracji – wytyczenie szlaku „Fabryka Amunicji”.**

2. Opracowanie inscenizacji słowno muzycznej, nawiązującej do historii wieży głodowej w Przewozie.
3. Organizacja Festiwalu Folklorystycznego Polsko-Niemieckiej Ziemi Łużyckiej, nawiązującego do odbywających się w przeszłości tego typu festiwali.
4. Powołanie (nawiązując do historii politycznej obszaru) „turystycznego państwa stanowego” np. na obszarze gminy Trzebiel i co się z tym wiąże wprowadzenie np. pamiątkowych paszportów, pieczętek, monet, imprez.

IV.4. Turystyka na terenach wiejskich i zalesionych (ekoturystyka)

Celem strategicznym jest wykreowanie produktu turystycznego – np. „Zielona Turystyka Nadziei”.

Celami kierunkowymi będą: rozwój agroturystyki, tworzenie warunków do pełniejszego rozwoju ekoturystyki, tworzenie leśnych urządzeń turystycznych np. parkingi leśne, miejsca postoj, miejsca odpoczynku.

Potrzebna działania (w nawiązaniu do dokumentu Koncepcji) to: stworzenie lokalnej informacji agroturystycznej, nakłanianie do współpracy pomiędzy gospodarstwami agroturystycznymi celem wymiany doświadczeń i opracowania wspólnej strategii działań na zasadach zdrowej konkurencji, wprowadzenie standaryzacji oraz oceny gospodarstw agroturystycznych, ujednoczenie jakości i poprawa standardu usług agroturystycznych, rozwój i modernizacja wiejskiej infrastruktury gastronomicznej, tworzenie produktów turystycznych z uwzględnieniem pojemności i chłonności turystycznej obszarów chronionych, mierzenie chłonności i pojemności turystycznej obszarów chronionych poprzez badania ankietowe, tworzenie ścieżek dydaktyczno-rekreacyjnych.

Produkty tej form turystyki związane z możliwością realizacji turystyki na terenach wiejskich mogą przybierać dwie formy. Z jednej strony jest to wykorzystywanie miejsc noclegowych zlokalizowanych na obszarach wiejskich, w celu np. odpoczynku, regeneracji sił, dzięki dobremu położeniu, np. wieś obok akwenu wodnego lub innej atrakcji. Natomiast produkt agroturystyczny na obszarach wiejskich tworzą dobra materialne, wszelakie usługi, osoby, czynności, miejsca, organizacje, pomysły oraz idee, związane z gospodarstwem rolnym. Oba rodzaje turystyki dotyczą różnych form spędzania czasu wolnego oraz uprawianych aktywności turystycznych i rekreacyjnych, których wybór będzie uzależniony od obszaru na jakim zlokalizowana jest usługa noclegowa. Jednak rodzaj agroturystyki związany jest zawsze z pobytem w gospodarstwie rolnym. Turystyka na terenach zalesionych to różne jej możliwości realizacji na obszarach o dużym potencjale leśnym, zgodne z założeniami penetrowanie parku krajobrazowego i innych form ochrony przyrody (rezerwatów, pomników przyrody).

Rodzajem aktywności są: uczestnictwo w życiu gospodarzy, aktywność fizyczna realizowana poprzez wykorzystywane różne jej formy, wycieczki przyrodnicze, głównie piesze, turystyka o charakterze krajoznawczym.

Segmentem obsługiwanych turystów są: turyści krajowi i zagraniczni, mieszkańcy większych aglomeracji krajowych i zagranicznych, osoby z zamiłowaniem do poznawania środowiska przyrodniczego, turyści aktywnie spędzający swój czas podczas dni wolnych, turyści w różnych grupach wiekowych.

Motywacje turystów przy podejmowaniu decyzji to: regeneracja psychofizyczna, potrzeba kontaktu z naturą, poznawanie kultury lokalnej, wiejskiej, obcowanie ze środowiskiem wiejskim.

Czas realizacji: weekendy, dni wolne od pracy, wypoczynek urlopowy.

Okres realizacji: główny okres realizacji agroturystyki to miesiące letnie, natomiast turystyka na terenach zalesionych może być realizowana równie dobrze w każdym okresie.

Potencjalne produkty turystyczne:

1. Wytyczenie w Parku Mużakowskim terenu rekreacyjno-wypoczynkowego (z dopuszczalnym zagospodarowaniem turystycznym: miejsce do jazdy konnej, bar / kawiarnia / restauracja, miejsce wynajęcia rowerów) na obszarze Pól Bronowickich.
2. Przygotowanie techniczne możliwości penetracji rezerwatów przyrody i opracowanie programu ich zwiedzania z podkreśleniem znaczenia ich wartości.
3. Tworzenie pakietów produktów turystycznych w kwaterach agroturystycznych, tzn. nocleg + atrakcja.

IV.5. Turystyka aktywna

Celem strategicznym jest wykreowanie produktu turystycznego – np. „Aktywna Turystyka W Aktywnym Powiecie”.

Cele kierunkowe powinny zostać osiągnięte przez: wzrost znaczenia turystyki pieszej, rowerowej, konnej oraz innej, tworzenie ścieżek dydaktyczno-krajoznawczych, sportowo-rekreacyjnych.

Działania (w nawiązaniu do dokumentu Koncepcji) to: upowszechnianie wśród młodzieży i uczących ich nauczycieli informacji o formach aktywności, opracowanie broszur informacyjnych dotyczących ścieżek dydaktycznych, działania podkreślające atrakcyjność występujących szlaków, tras rowerowych i ścieżek dydaktycznych, rozbudowa oferty usług

towarzyszących oraz imprez kulturalnych i sportowych, tworzenie nowych szlaków rowerowych i zwiększenie dbałości o już istniejące, przygotowanie map tematycznych powiatu z zaznaczonymi: szlakami, trasami rowerowymi itp., stworzenie szlaków turystyki konnej, rozwój i modernizacja istniejących ośrodków jazdy konnej, propagowanie turystyki aktywnej i wskazanie na jej cele krajoznawcze, zdrowotne, profilaktyczne i lecznicze.

Produkty tej form turystyki to wszelkie formy wypoczynku, wykorzystujące walory środowiska przyrodniczego: lasy, wody powierzchniowe i walory specjalistyczne, które wymagają predyspozycji, często posiadania wiedzy i umiejętności oraz wysiłku fizycznego od jej uczestników.

Rodzajem aktywności są: piesze wycieczki krajoznawcze, turystyka rowerowa, konna, połączona z krajoznawstwem, różnego rodzaju sporty, wycieczki, rajdy, szkoły przetrwania.

Segmentem obsługiwanych turystów są: turyści zarówno krajowi i zagraniczni, osoby sprawne fizycznie oraz chcący podwyższyć swoją sprawność fizyczną, osoby w większości w młodszym wieku, ale również osoby starsze.

Motywacje turystów przy podejmowaniu decyzji to: potrzeba aktywnego wypoczynku, obcowanie z przyrodą, aktywne odkrywanie.

Czas realizacji najczęściej jest krótki, nasilony w okresie weekendowym, realizowany poprzez wycieczki, imprezy paru godzinne, jedno- lub rzadziej dwudniowe.

Okres realizacji: największa sezonowość do realizacji tych rodzajów turystyki to miesiące wiosenne, letnie i jesienne. Jednak istnieje też możliwość realizacji turystyki aktywnej w miesiącach zimowych.

Potencjalne produkty turystyczne:

Nawiązują one do wskazanych rozwiązań proponowanych produktów opracowywanych w ramach turystyki wodnej, jednakże dodać należy jeszcze te produkty, które opierają się nie tylko na aktywności związanej z wodą:

1. Opracowanie i wytyczenie szlaków rowerowych, w oparciu o nieczynne, bądź nieistniejące tory linii kolejowych.
2. Opracowanie i wytyczenie (bądź połączenie z już istniejącymi) szlaku rowerowego i pieszego wzdłuż całego odcinka rzeki Nysy Łużyckiej, nadając mu odpowiednią nazwę i ustalając tzw. „punkty do zaliczenia”.
3. Wytyczenie szlaku rowerowego i pieszego łączącego jeziora pojezierza antropogenicznego.
4. Opracowanie wieloetapowych ścieżek rekreacyjno-kondycyjnych dla osób podnoszących aktywność fizyczną.

V. System wsparcia rozwoju produktów turystycznych

Celem zapewnienia wzrostu efektywności sektora usług turystycznych i rozwoju produktów turystycznych, które mogą stać się produktami markowymi regionu, **jest podjęcie działań wspierających**. Aby odnieść sukces w tym kierunku, **należy: stworzyć zintegrowany system promocji produktów turystycznych powiatu, podnosić kwalifikacje kadry branży turystycznej, organizować niezbędne badania marketingowe a także stworzyć pomoc doradczą dla branży turystycznej i osoby odpowiedzialne za jej rozwój.**

Produkty turystyczne powiatu żarskiego wymagają nie tylko ich opracowania ale również poprawy stanu technicznego oraz rozbudowy istniejącej infrastruktury, ale przede wszystkim wymagają szerokiego rozpropagowania wśród turystów i ludności lokalnej, bez której powiat nie może liczyć na dalszy rozwój sektora usług turystycznych. Wszystkie działania powinny dążyć do poprawy stanu technicznego obiektów, zwiększenia ich dostępności dla turystów, ulepszenia dojazdu co wpłynie na polepszenie wizerunku turystycznego powiatu, nie tylko w oczach ludności miejscowej ale także potencjalnych klientów.

Celem strategicznym zatem powinno być polepszenie wizerunku powiatu, poprzez podnoszenie dostępności i jakości oferowanych usług turystycznych oraz stworzenie systemu wsparcia rozwoju produktów turystycznych.

Cele kierunkowe trzeba osiągnąć poprzez: tworzenie jednolitego systemu promocji regionu, podnoszenie kwalifikacji kadry pracowników branży turystycznej, wspieranie rozwoju atrakcyjnej bazy noclegowej, żywieniowej i towarzyszącej, rozbudowę technicznej infrastruktury podnoszącej dostępność do miejsc atrakcyjnych, stworzenie nowoczesnego systemu informacji turystycznej.

Działania do zrealizowania to m.in.: opracowanie programu zintegrowanego systemu promocji produktów turystycznych powiatu, opracowanie i utworzenie systemu powiatowej sieci informacji turystycznej, stworzenie długookresowego planu rozwoju turystyki w powiecie (strategii), wyłonienie turystyki jako samodzielnej dziedziny gospodarki regionu, wspieranie imprez, istotnych z punktu widzenia kreowania pozytywnego wizerunku, wspieranie szkół i uczelni kształcących kadry turystyczne, organizacja konferencji, szkoleń, spotkań dla branży turystycznej i osób odpowiedzialnych za jej rozwój w jednostkach administracyjnych i samorządowych, dbałość o elementy zagospodarowania turystycznego i infrastruktury turystycznej.

VI. Pozytywny wizerunek powiatu

Jednym z elementów powodzenia całości zamierzonych działań rozwoju turystyki na terenie powiatu jest również wizerunek. Aby skutecznie móc promować swój region należy pamiętać, że sukces ten warunkowany jest przez lokalne działania i postępowanie oraz poprzez postrzeganie regionu przez turystów. Nie należy zapominać o jednej podstawowej zasadzie: „Zrobienia dobrego pierwszego wrażenia”. W myśl powiedzenia: „Nigdy nie będziesz miał drugiej możliwości zrobienia dobrego pierwszego wrażenia”, należy dbać o postrzeganie regionu. Stworzenie dobrej atmosfery gościnności, aby turysta chciał tutaj powrócić i żeby pozytywny obraz przedstawił swoim bliskim jest jednym z podstawowych elementów gwarantującym sukces. Nawet otoczenie prawdziwymi „cudami natury” może nie pomóc w rozwoju turystyki, jeżeli turyści nie będą mile widziani. Autentyczna gościnność musi stać się trwałym elementem lokalnego, powiatowego rynku i jego mieszkańców, a odwiedzający goście muszą ją widzieć i odczuwać przez cały okres pobytu.

Wizerunek turystyczny obszaru jest jednym z elementów odgrywających duże znaczenie z punktu widzenia zarówno popytu jak i podaży. Potencjalny turysta pozytywnie postrzegający dany obszar, mający odpowiednie nastawienie co do rodzajów występujących produktów, odpowiadających jego zainteresowaniom jest bardziej zdecydowany i chętny do pozostania w określonym miejscu i dalszej penetracji produktów turystycznych. Wizerunek to jest to „coś” co wyróżnia okolicę i powoduje, że w odczuciach przebywających gości staje się ona wyjątkowa. Z punktu widzenia aspektów turystycznych powiat żarski może być kojarzony np. z charakterystycznym elementem krajobrazowym, jakim jest morena nazwana Łukiem Mużakowa, rzeką Nysą Łużycką, występującymi na tym obszarze akwenami wodnymi – antropogenicznymi, innymi walorami architektonicznymi, kulturowymi, przyrodniczymi, czy specjalistycznymi. Ważne jest uzmysłowienie sobie, że wizerunek danego obszaru – powiatu, nie musi być (jeżeli nie może) kojarzony jednoznacznie i monotematycznie. Wizerunek ten powinien nawiązywać do określonej rzeczywistości i odnosić się do szczególnie opracowanego, bądź opracowanych produktów turystycznych. Bardzo ważnymi elementami wpływającymi na wizerunek jest tzw. „kreowanie regionu”, które przejawia się m.in. poprzez zainteresowanie rozwojem turystycznym samych władz powiatu, następnie zainteresowanie mieszkańców, których to postawa wpłynie na zainteresowanie turystów.

Celem strategicznym jest zatem stworzenie pozytywnego wizerunku powiatu.

Cele kierunkowe można zrealizować poprzez: doprowadzenie do współpracy władz lokalnych z branżą, uznanie w regionie wydzielonych produktów turystycznych za istotne dla rozwoju turystyki, stworzenie jednolitego systemu promocji produktów turystycznych.

Działania do zrealizowania to: współuczestniczenie władz powiatu, branży i ludności lokalnej w współtworzeniu imprez kulturalnych i tematycznych, stworzenie możliwości uaktywnienia ludności miejscowej w życiu kulturalnym i turystycznym regionu.